

Hakukysymysviittoman paikka suomalaisessa viittomakielessä

Maisterintutkielma

Henna Syrjälä

Suomalainen viittomakieli

Kieli- ja viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Henna Syrjäjä	
Työn nimi Hakukysymysviittoman paikka suomalaisessa viittomakielessä	
Oppiaine Suomalainen viittomakieli	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Syyskuu 2018	Sivumäärä 72 + liitteet 12 s.
Tiivistelmä <p>Tämä pro gradu tarkastelee varsinaisten kysymysviittomien sijaintia hakukysymyslauseissa viittomakielisten viittomisissa. Suomalaisessa viittomakielessä on ristiriitaisia käsityksiä kysymysviittomien sijoittumisesta hakukysymyksissä: suomalaisen viittomakielen tutkimuksissa ja opetusmateriaaleissa esitetyt kysymysviittomien sijainnit ovat eriäviä. Lisäksi havaintojen perusteella suomalaista viittomakieltä vieraana kielenä opiskelevat viittovat usein kysymysviittomia lauseiden loppuun, kun taas natiivit eli äidinkielliset viittojat viittovat toisin. Tässä tutkimuksessa haetaan vastausta yhteen tutkimuskysymykseen: missä kohdissa lauserakennetta kysymysviittoma esiintyy suomalaisessa viittomakielessä?</p> <p>Viittomakielten tutkimuksissa on esitelty kysymysviittomien sijoittumista ja niissä ei ole kuvailtu yksityiskohtaisesti yksinkertaisten lausetyyppien ja kompleksisten lauseiden rakenteista sitä, mihin kohtiin kysymysviittomat voivat sijoittua. Tutkimuksen tavoitteena on analysoida ja kuvata kysymysviittomien sijainteja yksinkertaisissa lausetyypeissä (transitiivilauseet, intransitiivilauseet ja ekvatiivilauseet) ja kompleksisissa lauseissa (topiikkikommenttilauseet ja rinnastuslauseet). Lauseiden tarkastelu pohjautuu funktionaalisen kieliteorian kielikäsitteisiin.</p> <p>Tutkittava aineisto muodostuu suomalaisen viittomakielen CFINSL-korpusaineiston ensimmäisestä tehtävästä eli esittelyosiosta, joka on kestoltaan 2 tuntia ja 45 minuuttia. Videomateriaali sisältää 11 editoitua videoleikettä ja 22 viittojaa: suomalaista viittomakieltä äidinkielenään tai ensikielenään käyttäviä nuoria, keski-ikäisiä ja senioreita. Aineistossa on yhteensä 105 myönteistä hakukysymyslauseita: epätäydellisiä, yksinkertaisia ja muutamia kompleksisia hakukysymyslauseita. Lauseet on annotoitu ja tarkasteltu ELAN annotointi-ohjelmalla.</p> <p>Tutkimuksen päätuloksista käy ilmi, että yli puolessa aineiston lauseista kysymysviittoman sijainti on ytimen etupaikka eli yksinkertaisen lauseen alku. Yksinkertaisissa lausetyypeissä ja muutamissa kompleksisissa lauseissa joko kysymysviittoma tai kysymyslauseke sijoittuu useimmiten ytimen etupaikkaan. Myös epätäydellisissä (elliptisissä) lauseissa kysymysviittoman sijainti on useimmiten ytimen etupaikassa, vaikka predikaatti tai sen ydinargumentit on jätetty pois. Aineiston seuraavaksi tyypillisimmät kysymysviittomien sijainnit ovat topiikin jälkeinen paikka ja kysymysviittoman toisto sekä ytimen etu- että takapaikassa. Tulokset osoittavat, että lauseen lopussa, ytimen takapaikassa, kysymysviittomia ei esiinny juuri lainkaan. Kuitenkin jos lauseessa on kaksi kysymysviittomaa, sama kysymysviittoma toistuu ytimen etupaikassa ja lisäksi ytimen takapaikassa. Muut sijainnit, kuten lauseen loppu ennen osoitusta ja lauseen keskiosa, ovat yksittäistapauksia tässä aineistossa, ja niistä tarvittaisiin lisätutkimusta.</p> <p>Tutkimustulokset antavat useita jatkotutkimusmahdollisuuksia: esimerkiksi elliptisiä hakukysymyksissä, varsinaisten kysymysviittomien funktioita, hakukysymyksissä olevien osoitusten funktioita ja kysyvän transitiivilauseen konstituenttien järjestystä voitaisiin tutkia jatkossa.</p>	
Asiasanat hakukysymys, hakukysymysviittoman sijainti, suomalainen viittomakieli, viittomakieli	
Säilytyspaikka JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja Tiivistelmä suomalaisella viittomakielellä: https://m3.jyu.fi/jyumv/ohjelmat/hum/kivi/suomalainen-viittomakieli/pro-gradu-tutkielmien-tiivistelmat/pro-gradu-tutkielmat-s-o/syrjala-henna	

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Faculty Faculty of Humanities and Social Sciences	Department The Department of Language and Communication Studies
Author Henna Syrjälä	
Title The position of content question sign in Finnish Sign Language	
Subject Finnish Sign Language	Level Master's Thesis
Month and year September 2018	Number of pages 72 + appendixes 12 p.
Abstract <p>This Master's thesis focuses on the position of actual question signs in content question sentences in signing of native sign language users. There are conflicting conceptions about the position of the question sign in content questions in Finnish Sign Language: in the research of FinSL and teaching materials the position of question signs are presented differently. In addition, according observations, signers who study FinSL as a foreign language, place the question sign in the end of the clause whereas native signers sign differently. In this research one of the research questions was: where is the question sign positioned in Finnish Sign Language's clause construction.</p> <p>In research on signed languages has been some references on the position of question signs but there has not been detailed description of (simple) clauses and complex sentence structures in relation to the question signs' possible position. The aim of this research is to describe the positions of question signs in both simple clauses (transitive, intransitive and equative clauses) and in complex sentences (topic comment structures and coordination clause). The analysis is based on functional theory of language and its conception about language.</p> <p>The data consists of introduction task of CFINSL by 22 signers. The duration of videos is 2 hours and 45 minutes and it includes 11 edited video clips. All the signers are native or first language signers, young, middle age and seniors. There are all together 105 content question clauses/sentences: incomplete, clauses and some complex sentences. Sentences/clauses were annotated and analysed by ELAN annotation tool.</p> <p>Main results of the research is that in over half of the analysed sentences the question sign is clause-initial in the precore slot. In all clauses and in some complex/simple sentences the question sign or the question phrase was in the beginning, at the precore slot. Also in incomplete (elliptical) sentences question signs were most frequent in the precore slot, even when the predicate or its core argument has been omitted. The second most frequent positions for question signs in the data were at the following of the topic and the repetition of question sign in the precore slot and in the postcore slot. The results point out that at the end of the clause at the postcore slot there was no question signs. Exceptions was if there was two question signs in the clause/sentence, the same question signs was repeated both at the precore and postcore slots. Other positions, in situ and clause-final before pointing sign, were rare and there is need for further research on them.</p> <p>Several suggestions for further research can be done on the grounds of the results. For example ellips in the content questions, functions of question signs, the function of pointings in the content questions and the arrangement of constituent in transitive question clauses could be research in the future.</p>	
Keywords content question, position of content question sign, finnish sign language, sign language	
Depository Jyx – Digital Archive	
Additional information The abstract in Finnish Sign Language: https://m3.jyu.fi/jyumv/ohjelmat/hum/kivi/suomalainen-viittomakieli/pro-gradu-tutkielmien-tiivistelmat/pro-gradu-tutkielmat-s-o/syrjala-henna	

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
2 HAKUKYSYMYSLAUSE.....	3
2.1 Kysymysviittomien funktiot.....	3
2.2 Kysymyselementti ja sen sijainnit puhutuissa kielissä.....	6
2.3 Tutkimus kysymysviittomien sijainneista.....	8
2.3.1 Kysymysviittomien sijainnit viitotuissa kielissä.....	9
2.3.2 Kysymysviittomien sijainnit suomalaisessa viittomakielessä.....	12
2.3.3 Yhteenveto kysymysviittomien sijainneista.....	14
2.4 Ei-manuaaliset elementit viitottujen kielten kysymysilmaisuuksissa.....	16
3 METODI.....	19
3.1 Tutkimusaineisto.....	19
3.2 Aineiston tarkastelu ja annotointiprosessi.....	20
3.3 Hakukysymyslauseiden luokittelu ja lause RRG:ssä.....	23
4 TULOKSET.....	27
4.1 Ytimen etupaikka.....	28
4.2 Topiikin jälkeinen paikka.....	35
4.3 Kysymysviittoman toisto sekä ytimen etu- että takapaikassa.....	41
4.4 Epätäydelliset lauseet.....	46
4.5 Ongelmatapaukset.....	50
5 POHDINTA.....	55
5.1 Johtopäätökset kysymysviittomien sijainneista.....	55
5.2 Tutkimuksen luotettavuus.....	62
5.3 Yhteenveto ja jatkotutkimusehdotukset.....	65
6 LÄHTEET.....	70
LIITE 1	Aineiston luokittelun mukaisesti merkityt hakukysymyslauseiden suomenkieliset glossit
LIITE 2	Aineiston hakukysymyslauseissa merkityt suomenkieliset glossit, hakukysymyslauseet ja käännös
LIITE 3	Kysymysviittomat kuvina

Analyysissa käytettyjen merkintätapojen selitykset

Manuaalisen toiminnan merkintätavat¹

VIITTOMA	Viittoman merkitystä vastaava suomenkielinen glossi isoilla kirjaimilla.
KOULU(B)	Leksikaaliset varianttiviittomat kuvataan käsimuodon avulla, jos viittomissa on vähintään 2–3 eri foneemia.
SITTEN(L_eteen)	Leksikaaliset varianttiviittomat kuvataan liikkeen avulla, jos viittomissa on vähintään 2–3 eri foneemia.
KÄMMEN-YLÖS@ele	@ele viittaa viittoman olevan ele tai elemäinen viittoma.
@kv	Kuvaileva viittoma.
@num	Numeraaliviittoma.
OS:sinä	Toiseen persoonaan viittaava osoitusviittoma.
OS(B)	B-käsimuodolla tuotettu toiseen persoonaan viittaava osoitusviittoma.
OS(G)	G-käsimuodolla tuotettu toiseen persoonaan viittaava osoitusviittoma.
OS:reitti	Muuhun lokatiiviseen viittaava osoitusviittoma.
OMA:sinun	Omitusmuoto toisen persoonan muodossa.
ITSE:sinä	Refleksiivipronomi toisen persoonan muodossa.
_sa	Sormitus.
KUINKA@kys	Kysymysviittoma.
AMMATTIKOULU@y	Yhdysviittoma.
@hv	Viittoja hakee viittomaa.
VIITTOMANIMI	Henkilön viittomanimi merkitään <i>viittomanimi</i> -muodossa tietoturvan takia.

Ei-manuaalisen (prosodisen) toiminnan merkintätavat

ka	Kulmakarvojen kurtistus (<u>k</u> ulmakarvat <u>a</u> lhaalla).
kk	Kulmakarvojen kohotus (<u>k</u> ulmakarvat <u>k</u> oholla).
ss	<u>S</u> ilmien <u>s</u> iristys.
sl	<u>S</u> ilmien <u>l</u> aajentuminen.

---

¹ Glossit pohjautuvat Jyväskylän yliopiston suomalaisen viittomakielen korpusaineiston annotointiohjeisiin ja annotointikonvehtioihin (Salonen ym. 2018).

neutr	Neutraali.
pp	Pään pudistus.
pn	Pään nyökkäys.
/	Viitotussa ilmauksessa prosodinen tauko.
<u>kk</u>	Ei-manuaalisen elementin tuottamisen kesto merkitään glossin yläviivalla

Syntaktisten yksikköjen merkintätavat²

A	A-argumentti eli ydinargumentti viittaa kaksipaikkaisen verbaalin aktiivisempaan osallistajaan.
P	P-argumentti eli ydinargumentti viittaa kaksipaikkaisen verbin passiivisempaan osallistajaan.
S	Intransitiivilauseissa yhteen osallistajaan viittaava nominaalinen argumentti.
V	Verbaali.
PRED	Predikaatti.
N	Nominaali.
X	Määrittelemätön viittomaluokka.
NP	Nominaalilauseke.
XP	Määrittelemätön lauseke.
[VIITTOMANIMI]	Konstituentti.
TOP	Topiikki.
TOP1/TOP2	Topiikin jono on numeroitu.
KOM	Kommenttiosa.
hak	Hakukysymys.
Lok	Lokaatio.

---

² Syntaktisten yksikköjen merkintätavat perustuvat merkintää 'hak' lukuunottamatta esimerkiksi Jantusen (2009) tutkimuksessa käytettyihin syntaktisten yksiköiden merkintätapoihin.

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen aiheena on hakukysymysviittoman paikka suomalaisessa viittomakielessä. Suomalaisessa viittomakielessä on ristiriitaisia käsityksiä kysymysviittomien sijoittumisesta hakukysymyksissä. Suomalaisen viittomakielen tutkimuksissa (Savolainen 2006) ja opetusmateriaaleissa (Paunu 1981; 1983; Rissanen 2006) esitetyt kysymysviittomien sijainnit ovat keskenään eriäviä. Lisäksi havaintojeni perusteella suomalaista viittomakieltä vieraana kielenä opiskelevat viittovat usein kysymysviittomia lauseiden loppuun, kun taas natiivit eli äidinkielliset viittojat viittovat monin eri tavoin. Näistä syistä tässä tutkimuksessa haetaan vastausta yhteen tutkimuskysymykseen: missä kohdissa lauserakennetta kysymysviittoma esiintyy suomalaisessa viittomakielessä?

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kysymysviittomien sijaintia lausetasolla eli syntaksin tasolla. Syntaksi on lauseoppi, joka tutkii lauseenjäseniä. Sen tavoitteena on tutkia lauseiden rakennetta muun muassa siitä näkökulmasta, mistä pienimmistä osasista (konstituenteista) lauseet rakentuvat tai miten konstituentteja voi yhdistää (Karlsson 2006: 120). Funktionaalisessa lähetyksessä sanajärjestys- ja viittomajärjestys-termien sijaan on käytetty konstituenttien järjestys -termiä. Konstituenttien järjestystä on kuvattu ydinkonstituenttien semanttisten (käsitteellisten) suhteiden mukaisesti lauseissa. (Johnston & Schembri 2007; Ferrara & Johnston 2014; Jantunen 2017a). Tutkimuksen lauseen käsitys ja lauseen olemus perustuvat rooli- ja referenssikielioppiin (*RRG, Role and Reference Grammar*), joka on Robert D. Van Valinin (2005) kehittämä funktionaalinen kieliteoria. Tässä tutkimuksessa ei tarkastella sitä, ovatko RRG:n kielikäsitys ja tutkimuksessa esitetyt tulokset keskenään vastaavia, vaan RRG:n avulla tarkastellaan lauseita.

Kaikissa kielissä kysymykset muodostavat keskeisen osan kieliopista, koska kaikissa kielissä puhujat/viittojat tarvitsevat kysymysilmauksia, joilla voi tehdä kysymyksiä (Zeshan 2006a: 28). Kysymistä viittomakielten rakenteen tutkimuksissa ovat tarkastelleet muun muassa Sutton-Spence ja Woll (1999), Savolainen (2006), Zeshan (2006a) sekä Johnston ja Schembri (2007), jotka ovat esittäneet, mihin kohtiin kysymysviittomat sijoittuvat hakukysymyslauseessa, mutta he eivät ole tarkastelleet yksityiskohtaisesti lauseenjäseniä ja niiden konstituenttien yhdistämistä lauseessa tai perustelleet syitä kysymysviittomien syntaktisille asemille.

Tutkimuksen tavoitteena on kuvata, käsitellä ja analysoida Jyväskylän yliopiston korpusaineistossa (Salonen, Takkinen, Puupponen, Nieminen & Pippuri 2016) esiintyviä hakukysymyslauseita ja kysymysviittomien sijainteja niissä RRG:n avulla. Lisäksi kuvataan

jonkin verran yksinkertaisista lausetyypeistä (transitiivilauseesta, intransitiivilauseesta ja ekvatiivilauseesta) sekä kompleksista lausetyypeistä (topiikkikommenttilauseesta ja rinnastuslauseesta) sitä, miten näissä erilaisissa lausetyypeissä kysymysviittomat sijoittuvat. Lausetyyppien, kuten erilaisten yksinkertaisten ja kompleksisten lausetyyppien, tarkastelu perustuu Jantusen useisiin tutkimuksiin (esim. 2007a; 2007b; 2009; 2016; 2017a). Aineiston luokittelu taas perustuu Savolaisen (2006) ja Zeshanin (2006a) näkemykseen. Viittomakielten tutkimuksissa korpustutkimus on lisääntynyt 2000-luvun alusta alkaen (Johnston & Schembri 2012). Tässä tutkimuksessa käytetään myös korpusaineistoa, joten sitä voidaan kutsua korpustutkimukseksi.

Korpusaineistossa lauseiden tarkastelu on yksi vaativimmista aiheista, koska syntaksi on laaja aihe, jossa huomioidaan erilaisia osa-alueita: fonologia, morfologia ja syntaksi. Tämä tutkimus antaa tietoa myös syntaksiin liittyvää tutkimuksen annotoinnin dokumentoimisesta ja siihen liittyvien haasteiden ja vaihdeisen esille tuomisesta. Annotointikonventiot ovat vasta rakentumassa, ja prosessin auki kirjaaminen auttaa tulevia graduntekijöitä. Annotointityö ja sen prosessi kuvataan omassa alaluvussa 3.2.

2 HAKUKYSYMYSLAUSE

”Lauseesta on tieteellisessä kirjallisuudessa esitetty pitkälti toistasataa määritelmää. Tunnetuin lienee tämä: lause on ajatuksen kielellinen ilmaus” (Itkonen 1966: 299). Kaikissa kielissä lauseilla on eri tehtäviä, funktioita. Kysymyslause on yksi funktionaalista lausetyypeistä, joilla on kullakin niille ominaisia piirteitä. (Jantunen 2003: 94.) Kysymyslauseet muodostavat keskeisen osan kieliopista, koska kaikissa kielissä puhujat/viittojat tarvitsevat kysymysilmauksia, joilla voi tehdä kysymyksiä (Zeshan 2006a: 28). Esimerkiksi suomen kielessä kysymyssanat (esim. ’mitkä’ ja ’kuka’) ja partikkelit (esim. -ko) toimivat funktiolauseiden erottajina, kun suomalaisessa viittomakielessä puolestaan kehon ja pään liikkeet sekä kasvojen ilmeet toimivat pääsääntöisesti merkitsijöinä (Jantunen 2003: 94).

Kysymysrakenteen kieliopissa on paljon yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksiakin eri viittomakielissä. Kysymystyyppit ovat kahdenlaisia: vaihtoehtokysymyksiä ja hakukysymyksiä. Vain hakukysymyksissä esiintyy varsinaisia kysymysviittomia, koska hakukysymyksillä haetaan muita vastauksia kuin EI/KYLLÄ-vastauksia. Lisäksi eri kysymystyyppit ovat keskenään erilaisia ei-manuaalisten elementtien osalta (Zeshan 2006a). Tästä syystä hakukysymyslauseisiin kuuluvia ei-manuaalisia elementtejä käsitellään omassa alaluvussa 2.4.

Luvun 2 rakenne on seuraava. Alaluvussa 2.1 käsitellään varsinaisten kysymysviittomien funktioita hakukysymyksissä ja alaluvussa 2.2 lyhyesti puhuttujen kielten kysymyselementtejä ja niiden sijainteja. Alaluvussa 2.3 käsitellään lyhyesti sitä, miten viittomakielten kysymistä koskevissa tutkimuksissa kysymysviittomien sijainteja on lähestytty eri tavoin. Lopuissa alaluvuissa esitellään kysymysviittomien sijainteja: alaluvussa 2.3.1 kysymysviittomien sijainteja viitotuissa kielissä ja alaluvussa 2.3.2 kysymysviittomien sijainteja suomalaisessa viittomakielessä. Luvun päätteeksi esitellään vielä yhteenvetoa kysymysviittomien sijainneista (2.3.3).

2.1 Kysymysviittomien funktiot

Viitotuissa kielissä on omia kysymysviittomia, joiden määrä myös vaihtelee (Zeshan 2004: 22–23). Suomalaisessa viittomakielessä (kuvioissa 1–2) on kysymysviittomia, joilla on oma kysyvä merkityksensä (Savolainen 2006:290–291).

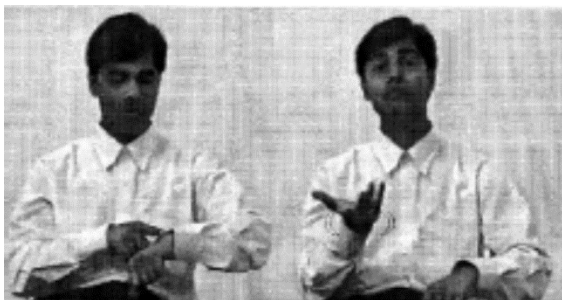

Kuvio 1. Vasemmalta MONTAKO, MILLOIN, MIKSI ja KUMPI (Savolainen 2006: 291).

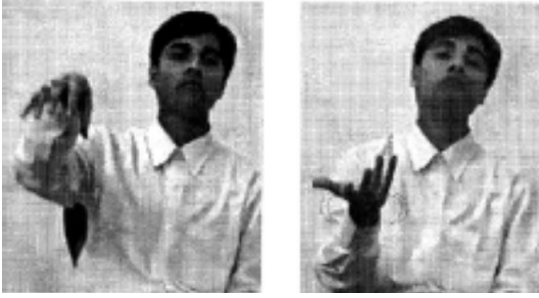

Kuvio 2. Vasemmalta KUKA, MITÄ/MISSÄ, MISSÄ ja KUINKA (Savolainen 2006: 290).

Amerikkalaisessa viittomakielessä kysymyksiin käytetään omia kysymysviittomia (esim. WHO, WHY ja HOW), ja muutamat kysymysviittomat voidaan tuottaa kahdella eri tavalla (esim. WHEN ja WHAT) (ks. Fischer 2006: 172–173). Indo-pakistanilaisessa viittomakielessä ilmiö on toisin, koska siinä kysymysviittomien määrä on minimaalinen. Käytännössä hakukysymyksissä käytetään yleistä interrogatiivia (*interrog*), jonka merkitys ratkaisee kontekstissa. Käytännössä indo-pakistanilaiset viittojat käyttävät yhdistelmäilmaisuja, jotka koostuvat ei-kysymysviittomasta ja sen perään liittyneestä interrogatiivisesta. Tavalliset yhdistelmät ovat esimerkiksi *KASVO INTERROGATIIVINEN* 'kuka', *AIKA INTERROGATIIVINEN* 'milloin' (kuvio 3), *PAIKKA INTERROGATIIVINEN* 'missä' (kuvio 4), ja *NUMERO INTERROGATIIVINEN* 'kuinka paljon'. (Zeshan 2006b: 310–311.)

Kuvio 3. *AIKA+INTERROG* 'milloin, mihin aikaan'

Kuvio 4. PAIKKA+INTERROG 'missä' (Zeshan 2006b: 311.)

Osassa viittomakielistä, kuten australialaisessa, israelilaisessa, japanilaisessa ja suomalaisessa viittomakielessä, kysymysviittomilla on enemmän kuin yksi merkitys ja funktio: ei-kysyvä ja kysyvä (Zeshan 2004: 26). Esimerkiksi suomalaisessa viittomakielessä kysymysviittomalla KUKA voidaan tarkoittaa joko 'kuka' tai 'joku' ja kysymysviittomalla MISSÄ voidaan tarkoittaa joko 'missä' tai 'jossakin' (Savolainen 2006: 290). Ei-interrogatiivisen kysymysviittoman voi tulkita kysymysviittomaksi, kun se ilmaistaan kysyvillä ei-manuaalisilla elementeillä (Zeshan 2004: 26; 2006a: 55). Taulukossa 1 esitellään suomalaisen viittomakielen sekä interrogatiivisten että ei-interrogatiivisten viittomien funktioita.

Taulukko 1. Interrogatiiviset ja ei-interrogatiiviset funktiot suomalaisessa viittomakielessä. (Zeshan 2004: 25–26, Savolainen 2006: 290–293.)

Interrogatiivi funktiona	Indefiniittinen funktiona	Muut ei-interrogatiivi funktiona
Kuka	Joku	
Mitä/missä	Jotain, jossain	
Missä	Jossain	
Milloin		Joka päivä, päivittäin
Miksi		Koska, syy
Kumpi		Jompikumpi, molemmat

Monissa viittomakielissä on kysymysviittomia vähintään esimerkiksi 'mitä', 'kuka', 'missä' ja 'milloin' jne, mutta esimerkiksi merkitykset 'milloin' ja 'kuinka' ovat usein sisällyneet MITÄ-kysymysviittomaan. Lisäksi viitotuissa kielissä on vakiintuneita kysymyksien merkityksiä (*interrogative meanings*), esimerkiksi merkitykset 'how about', 'what month and date' ja 'what to do' ilmaistaan yksittäisillä kysymysviittomilla. Ne ovat kuitenkin harvinaisempia. Myös esimerkiksi kysyvä merkitys 'how many' ilmaistaan usein ei-interrogatiivisella viittomalla, kuten 'number' ja 'many' -viittomilla. (Zeshan 2004: 23.)

Kysymyspartikkelin esiintyminen hakukysymyksissä näyttää olevan yleistä, mutta kaikissa kielissä sitä ei käytetä. Kysymyspartikkelin päätehtävänä on osoittaa, että esitetty ilmaisu on kysymys. (Zeshan 2004: 32.) Esimerkiksi suomalaisessa ja flaamisessa viittomakielessä kysymyspartikkeli PALM-UP tuotetaan joko yhdellä tai kahdella kädellä (Herreweghe & Vermeerbergen 2006: 237; Savolainen 2006: 288–289). Kuviossa 5 kysymyspartikkeli viitotaan niin, että siinä kämmen on ylöspäin ja sen liike suuntautuu viittomatilassa hieman alaspäin ja lisäksi ylävartalo kumartaa hieman eteenpäin. (Savolainen 2009: 288–289).

Kuvio 5. Kysymyspartikkeli (Savolainen 2006: 289).

Kysymyspartikkeli esiintyy joko lauseen lopussa, lauseen alussa tai molemmissa syntaktisissa asemissa (Zeshan 2004: 33). Suomalaisessa viittomakielessä kysymyspartikkeli jää usein lauseiden loppuun ja sen esiintymä hakukysymyksissä on vapaaehtoinen (Savolainen 2006: 288).

2.2 Kysymyselementti ja sen sijainnit puhutuissa kielissä

Useissa viittomakielten tutkimuksissa, kuten Sutton-Spence ja Woll (1999), Rissanen (2006), Savolainen (2006) ja Johnston ja Schembri (2007), on käytetty kysymysviittomaa vastaavaa termiä, joka viittaa lähinnä yksittäiseen kysymysviittomaan, ja käsitelty sen sijainteja hakukysymyksissä. Puhuttujen kielten kysymistä koskevissa tutkimuksissa on puolestaan käsitelty ja kuvailtu usein kysymyssanan ja myös kysymyslausekkeen sijainteja hakukysymyksissä. Tässä alaluvussa tarkennetaan hyvin lyhyesti kysymyssanojen/kysymyslausekkeiden sijainteja, pääosin suomen kielessä.

Hakukysymykset sisältävät interrogatiivisia lausekkeitä (Dryer 2013: 93A). *Ison suomen kieliopin* (VISK § 1682) mukaan suomen kielessä hakukysymys aloitetaan tyypillisesti kysymyslausekkeella, jossa on interrogatiivipronomini (esim. *kuka* ja *kumpi*), interrogatiivinen

proadjektiivi (esim. *millainen* ja *minkälainen*) tai adverbi (esim. *missä*, *minne* ja *mihin*). Kysymyssana voi muodostaa lausekkeen yksin (1), jolloin kysymyssana toimii lausekkeena, tai kysymyssana voi toimia nominin, adverbien tai adposition kanssa laajenuksena (2). Interrogatiivipronomini sijoittuu aina lausekkeen alkuun ja lauseke kysymyksen alkuun riippumatta sen syntaktisesta asemasta lauseessa. Jos kysymyselementti koskee subjektia, kysymyslauseen sanajärjestys on aina sama kuin neutraalin väitelauseen sanajärjestys.

- (1) *Kukas* sieltä tulee? / *Milloin* se tapahtui?
 (2) *Minkä hintaisesta* palvelusta on kysymys? / *Kuinka paljon* maapallo kestää?
 (VISK § 1682.)

VISK (§ 1686) luettelee suomen kielessä kysyttävän lajeja: ihminen (*Kuka* tämän on kaatanut?), muu olio (*Mille* te nauratte?), paikka (*Missä* äiti on?), aika (*Milloin* me lähdetään?), ominaisuus (*Minkälainen* se kurssi on?), tapa (*Miten* kurssi meni?) ja syy (*Miksi* sinä naurat?). Edellä mainituissa esimerkeissä on yksittäisiä kysymyssanoja, mutta VISK:n (§ 1686) mukaan yksittäisten kysymyssanojen lisäksi muita kysyttäviä ilmaistaan lausekkeilla, joissa interrogatiivisana toimii määritteenä. Tällaisia ovat muun muassa määrä (esim. *miten paljon*), aste (esim. *kuinka vakuuttava*), tapa (esim. *millä tavalla*) ja syy (esim. *mistä syystä*) (ks. lisäesimerkit VISK § 1686–1688).

Jossain kielissä, kuten englannin kielessä, interrogatiivisen lausekkeen esiintyminen lauseen alussa on pakollista. Englannin kielessä interrogatiivinen lauseke voi sijoittua myös muuhun kohtaan lauseessa, mutta se ei ole tyypillistä. Sen sanajärjestys on sallittu vain kaikukysymyksissä, joissa puhuja ilmaisee kysymyksen hämmästyneesti tai epäilevästi (3). (Dryer 2013: 93A.)

- (3) You are leaving when?!
 'Olet lähdössä, milloin?!'

Suomen kielessä hakukysymys voi olla myös moninkertainen (Hakulinen & Karlsson 1995: 283). VISK (§ 1683) kuvaa moninkertaisten kysymyksien tyyppejä, joissa voi olla useita interrogatiivipronomineja muuallakin kuin lauseen alussa, esimerkiksi *Kuka* tutkii *mitä* – ja *millä hinnalla*?

2.3 Tutkimus kysymysviittomien sijainneista

Viitottujen kielten tutkimuksissa kysymysviittomien sijainteja on lähestytty eri tavoin, koska eri viitekehysten käsitykset lauseesta heijastuvat myös kysymysviittomien sijainnin kuvauksissa. Kysymistä laajasti tutkineissa julkaisuissa, kuten Petronio ja Lillo-Martin (1997), Sandler ja Lillo-Martin (2006) ja Cecchetto (2012), kysymysviittomien sijainteja on määritelty generatiivisen transformaatiokieliopin mukaisesti ja niitä on lähestytty wh-movementin näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa ei käsitellä wh-movementia eikä generatiivisen transformaatiopin näkemystä kysymysviittomien sijainnissa, mutta seuraavassa alaluvussa 2.3.1 viitataan tarvittaessa generatiivisiin tutkimuksiin, kun käsitellään esimerkiksi konstituenttien järjestystä (esim. Cecchetto 2012) ja kysymysviittoman toistoa (esim. Petronio & Lillo-Martin 1997; Sandler & Lillo-Martin 2006).

Toisissa tutkimuksissa, kuten Sutton-Spence ja Woll (1999), Savolainen (2006), Šarac, Schalber, Alibašić ja Wilbur (2007) sekä Johnston ja Schembri (2007), kysymysviittomien sijainteja ei ole esitelty yksityiskohtaisesti. Viittomakielten kysymistä koskeva typologinen tutkimus (Zeshan 2004; 2006a) on tarkastellut 37:ää eri viittomakieltä ja koonnut tutkimustuloksia kolmesta pääaiheesta: hakukysymysviittomien funktioista, hakukysymysviittomien syntaksisista asemista ja ei-manuaalisten elementtien esiintymisestä hakukysymyksissä. Kyseisistä tutkimuksista saadaan hyvin yleistietoa kysymysviittomien sijainneista eri viittomakielissä, joten sitä käsitellään enemmän seuraavassa alaluvussa 2.3.1.

Suomalaisen viittomakielen tutkimuksissa kysymysviittomien sijainteja on tutkittu hyvin vähän. Suomalaisessa viittomakielessä Koslonen (2015) on tutkinut retorista kysymystä, Jantunen (2003) ja Savolainen (2006) ovat käsitelleet kysymystyyppettä ja Rissanen (1985) on tehnyt hajahuomioita kysymisestä. Ainoastaan Savolainen (2006) on tehnyt kysymysviittomien sijaintia koskevaa tutkimusta yhteydessä Zeshanin (2006a) tutkimukseen. Siitä huolimatta sekä suomalaisen viittomakielen tutkimuksissa että oppikirjoissa ja opetusmateriaaleissa on ristiriitaisia näkemyksiä kysymysviittomien sijainnista. Ristiriitaisia näkemyksiä esitellään alaluvussa 2.3.2.

2.3.1 Kysymysviittomien sijainnit viitotuissa kielissä

Hakukysymyksissä kysymysviittoman sijoittaminen sekä lauseen alkuun että loppuun ja kysymysviittoman toisto ovat yleisiä viittomakielissä, ja usein nämä kaikki kolme vaihtoehtoa ovat mahdollisia (Zeshan 2006a: 64). Edellä mainitut syntaktiset asemat ovat sallittuja useissa viittomakielissä: esimerkiksi suomalaisessa (Savolainen 2006), uusiseelantilaisessa (Mckee 2006), amerikkalaisessa (Fischer 2006), brasilialaisessa (Quardos 2006) ja kroatialaisessa viittomakielessä (Šarac ym. 2007).

Monissa kielissä kaikki edellä mainitut kolme sijaintia eivät ole sallittuja. Esimerkiksi lauseen loppu on tyypillisin kysymysviittomien sijainti esimerkiksi italialaisessa (Cecchetto 2012), indo-pakistanilaisessa (Zeshan 2006b) ja hongkongilaisessa viittomakielessä (Tang 2006). Zeshanin (2006a: 64) tutkimuksen aineistossa ei ole osoitettu sellaista tapausta, että kysymysviittoman sijainti olisi sallittu ainoastaan lauseen alussa. Sitä vastoin muutamissa viittomakielissä kysymysviittoma voi esiintyä ainoastaan lauseen lopussa. Itävaltalaisessa viittomakielessä lauseenloppuinen ei ehkä ole käytettävissä lainkaan. (Cecchetto 2012: 307).

Viitotuissa kielissä tyypillisimmät kysymysviittomien sijainnit on kuvattu tarkemmin seuraavassa esimerkissä 5a–5e. Esimerkkilauseet perustuvat australialaisessa viittomakielessä säännönmukaisiin kysymysviittomien sijaintiin (Zeshan 2006a: 63).

- (5a) MILLOIN MIES MENNÄ KOTI (lauseen alku *clause-initial*)
- (5b) MIES MENNÄ KOTI MILLOIN (lauseen loppu *clause-final*)
- (5c) MIES, MILLOIN MENNÄ KOTI (lauseenalkuinen topiikki *initial topic*)
- (5d) MENNÄ MILLOIN OSOITUS (osoitus viimeisenä *final pronoun*)
- (5e) MILLOIN MENNÄ KOTI MILLOIN (toisto *doubling*) (Zeshan 2006a: 63.)

Zeshanin tutkimuksessa kävi ilmi, että lauseen keskellä esiintyvää kysymysviittomaa on löydetty vain neljästä viittomakielestä ja mikäli se esiintyy, se ei ole koskaan ainut vaihtoehto (Zeshan 2006a: 64). Kysymysviittoman sijoittuminen lauseen keskelle on mahdollista esimerkiksi japanilaisessa (Morgan 2006: 109–110), hongkongilaisessa (Tang 2006: 212–213) ja amerikkalaisessa viittomakielessä (Fischer 2006: 176–177). Esimerkiksi hongkongilaisessa viittomakielessä KUKA tai MITÄ voi esiintyä lauseen keskellä (Zeshan 2004: 25) ja hän ei maininnut, onko predikaatti ennen KUKA-kysymysviittomaa vai sen jälkeen.

Hakukysymyksissä kysymysviittoman sijainti topiikin jälkeen on sallittu useissa viittomakielissä, esimerkiksi amerikkalaisessa (Šarac ym. 2007: 230–231), brasililaisessa (Quardos

WHICH-kysymysviittoma voi toistua lauseen lopussa, mutta kysymyslauseke (WHICH ja COMPUTER) ei voi.

- (9) WHICH COMPUTER JOHN BUY WHICH
 'Which computer did John buy?'
 *WHICH COMPUTER JOHN BUY WHICH COMPUTER (Sandler & Lillo-Martin 2006: 439.)

Hakukysymyslauseessa eri kysymysviittomien yhdistämistä on havaittu vähän, mutta siitä aiheesta tarvitaan lisätutkimusta. Zeshanin (2006a: 66) tutkimuksen aineistossa on ollut useita esimerkkejä, joissa spesifinen kysymysviittoma (*specific question word*) voi esiintyä myös yleisen interrogatiivin (*general interrogative*) kanssa samassa lauseessa. Flaamilaisessa viittomakielessä (10) lauseessa on kahta eri kysymysviittomaa (Herreweghe & Vermeerbergen 2006: 239).

- (10) WHEN INDEX-2 GO-TO WHAT
 'When are you going?' (Herreweghe & Vermeerbergen 2006: 239).

Herreweghe ja Vermeerbergen (2006: 239) ovat pohtineet monikerroksisia hakukysymyksiä (*multiple content questions*) ja todenneet, että flaamilaisessa viittomakielessä hakukysymyslauseessa ei yleensä esiinny enempää kuin yksi kysymysviittoma. Heidän videoaineistossaan ei ole sellaisia lauseita, mistä syystä heidän tutkimuksensa ei tarjoa tarkempia tietoja kyseisestä asiasta tai voi vahvistaa kysymysviittomien yhdistämisiä yhdessä lauseessa.

Useissa viitotuissa kielissä, kuten venäläisessä viittomakielessä esimerkissä 11, kysymysviittoman poisjättäminen on mahdollista kontekstin ollessa konventionaalistunut (ks. muiden kielten esimerkkilauseet Zeshan 2004: 30–31). Kysyvä ei-manuaalinen elementti antaa mahdollisuuden, että hakukysymyksiä voi ilmaista ilman kysymysviittomia. Tätä asiaa esitellään tarkemmin alaluvussa 2.4.

- (11) INDEX-2 NAME INDEX-2
 'What's your name?' (Zeshan 2004: 30–31, venäläinen viittomakieli.)

Kuten edellä on mainittu, kysymysviittomien poisjättämistä on havaittu useissa viittomakielissä, mutta toisaalta ellipsiä hakukysymyksissä ei ole tutkittu tarkemmin. Syntaktista ellipsiä on tutkittu (McShane 2005; Johnston & Schembri 2007; Jantunen 2013; 2017c) ja kysymysvastausrakenteen ellipsin laajuutta on tutkittu jonkin verran (Rissanen 1985: 103; Johnston &

Schembri 2007: 208; Jantunen 2013: 28–29). Syntaktinen ellipsi tarkoittaa sanan tai lausekkeen poisjäämistä syntaktisessa rakenteessa. (McShane 2005: 3). Esimerkiksi tutkimuksissa (McShane 2005; Ala-Sippola 2012; Jantunen 2013; 2017) on todettu, että predikaatti tai sen ydinargumentit on usein leksikaalisesti poisjätetty lauseista. Kysyvässä lauseessa ydinargumentti voi olla jätetty pois (Johnston & Schembri 2007: 208). Hakukysymyksistä ei ole tutkittu sitä, vaikuttaako ellipsi myös kysymysviittomien sijaintiin.

Kysymysviittoman syntaktisista asemista esitetyt kannat ovat vaihdelleet paljon monista syistä. Kielen perussanajärjestys on yksi mahdollisista sijaintiin vaikuttavista tekijöistä (ks. Cecchetto 2012: 307–308). Esimerkiksi Šarac ym. (2007: 237) ovat todenneet, että sanajärjestys vaikuttaa kysymysviittomien sijaintiin (Šarac ym. 2007). SVO-sanajärjestyksellisissä kielissä, kuten amerikkalaisessa, brasilialaisessa ja kroatialaisessa viittomakielessä, lauseen alku ja loppu ovat sallittuja. Sitä vastoin SOV-sanajärjestyksellisissä kielissä, kuten indo-pakistalaisessa ja italialaisessa viittomakielessä, lauseen alku ei ole sallittu. (Cecchetto 2012: 308.)

2.3.2 Kysymysviittomien sijainnit suomalaisessa viittomakielessä

Suomalaisen viittomakielen tutkimuksissa kysymysviittomien sijainteja on tutkittu hyvin vähän (Savolainen 2006), mutta niiden sijainneista on mainintoja useissa suomalaisen viittomakielen opetusmateriaaleissa, kuten Paunu (1981: 51–55; 1983: 107–108), Rissanen (2006: 123) sekä Vivolin-Karen ja Alanne (2004: 42). Tutkimuksissa ja opetusmateriaaleissa on eri näkemyksiä siitä, mihin kohtiin kysymysviittomat voivat sijoittua hakukysymyksissä. Tässä alaluvussa käsitellään ensin Savolaisen (2006) tutkimuksessa esitettyjä kysymysviittomien sijainteja ja luvun päätteeksi opetusmateriaalien ja oppikirjojen näkemyksiä.

Savolainen (2006) on esittänyt suomalaisesta viittomakielestä vaihtoehtoja kohdista, joihin kysymysviittomat voivat sijoittua hakukysymyslauseissa. Siinä tutkimuksessa aineisto on kerätty kyselylomakkeella (ks. Zeshan 2006: 30–31). Savolainen (2006: 291–292) luettelee, että lauseen alku, toisto, lauseen loppu tai topikaalistetun konstituentin jälkeinen paikka ovat sallittuja syntaktisia asemia kysymysviittomille. Lisäksi kysymysviittoma voi esiintyä myös ennen verbiä/predikaattia tai sen jälkeen. Lauseen keskellä esiintyvä kysymysviittoma ei ole mahdollinen. Rissanen (1985: 101) puolestaan korostaa, että ei-manuaalinen elementti antaa mahdollisuuden, että kysymyselementin sijaintia voi vaihdella.

Vivolin-Karén (2002: 43) korostaa, että täytyy muistaa, että suomalaista viittomakieltä ei oltu vielä tutkittu, kun Paunun kirjoittama alkeisoppikirja julkaistiin. Siitä huolimatta uusimmissa julkaistuissa oppikirjoissa, kuten Alanne ja Vivolin-Karén (2004) ja Rissanen (2006), on painotettu lauseenloppuista kysymysviittoman sijaintia. Esimerkiksi Rissanen (2006: 123) perustelee, että suomalainen viittomakieli on pääsääntöisesti (objekti)-subjekti-verbi eli (O)SV-sanajärjestyksellinen kieli, ja siksi kysyvät viittomat päätyvät viittomakielen sanajärjestyksen mukaisesti lauseiden loppuun verbiviittomien jälkeen.

2.3.3 Yhteenveto kysymysviittomien sijainneista

Kuten edellä mainittiin, kysymysviittomien sijainnit ovat vaihtelevia viittomakielissä. Taulukko 2 havainnollistaa, mitkä sijainnit ovat sallittuja tai tyypillisiä viittomakielissä. Topiikista on mainittu vaihtelevasti tutkimuksissa (Savolainen 2006; Fischer 2006 ja Herreweghe & Vermeerbergen 2006), koska topiikista on eri näkemyksiä ja sitä ei ole tutkittu paljon kansainvälisellä tasolla. Tästä syystä topiikkia ei esitellä taulukossa. Lisäksi useissa viittomakielten tutkimuksissa ei selkeästi ole mainittu lauseen lopussa ennen osoitusta esiintyvän kysymysviittoman sijaintia, siksi niitä tietoja ei lisätä taulukkoon. Tutkimuksissa eniten esitetyt kysymysviittomien sijainnit esitellään taulukossa 2.

Taulukko 2. Kysymysviittomien sijainnit viittotuissa kielissä.

	Lauseen alku	Lauseen loppu	Toisto sekä lauseen alussa että lopussa	Lauseen keskellä
amerikkalainen (ASL) (Fischer 2006) ja	x	x	x	x
kroatialainen (HZJ) (Šarac ym. 2007), uusi-Seelantilainen (NZSL) (Mckee 2006), flaamilainen (VGT) (Herreweghe & Vermeerbergen 2006), suomalainen (SVK) (Savolainen 2006) ja brasilialainen (LSB) (Quadros 2006)	x	x	x	
japanilainen (NS) (Morgan 2006)	x	x		x
australialainen (Auslan) (Johnston & Schembri 2007)	x		x	
englantilainen (BSL) (Sutton-Spence & Woll 1999)		x	x	
itävaltalainen (ÖGS) (Šarac ym. 2007)	x			
hongkongilainen (HKSL) (Tang 2006)		x		x
indopakistalainen (IPSL) (Zeshan 2006b) ja italialainen (Cecchetto 2012)		x		

Kuten taulukko 2 osoittaa, kysymysviittoman sijoittaminen sekä lauseen alkuun että loppuun ja kysymysviittoman toisto ovat tyypillisiä viittomakielissä. Esimerkiksi itävaltalaisessa viittomakielessä (Šarac ym. 2007) tyypillisin sijainti on lauseen alku, kun taas hongkongilaisesta viittomakielestä Tang (2006) on korostanut, ettei lauseen alku ole sallittu. Italialaisessa (Cecchetto 2012), indo-pakistanilaisessa (Zeshan 2006b) ja hongkongilaisessa viittomakielessä (Tang 2006) tyypillisin kysymysviittomien sijainti on lauseen loppu. Muutamissa kielissä lauseen keskiosa näyttää olevan mahdollinen, mutta suomalaisessa viittomakielessä (Savolainen 2006) ei ole.

2.4 Ei-manuaaliset elementit viitottujen kielten kysymysilmaisuuksissa

Viitottuja kieliä tuotetaan samanaikaisesti sekä manuaalisesti eli käsillä että ei-manuaalisesti eli kehon muilla osa-alueilla, kuten kasvojen ja vartalon liikkeillä (mm. Liddell 1980: 1, Wilbur 2000: 223; Pfau & Quer 2010: 381). Näitä liikkeitä kutsutaan ei-manuaalisiksi elementeiksi (Rissanen 1985: 101). Zeshanin (2006a) mukaan viittomakielten tutkimuksessa ei-manuaalisella merkinnällä tarkoitetaan muiden kehon osien kuin käsien käyttöä kieliopillisten funktioiden merkitsemiseen. Ei-manuaalisia merkintöjä ovat kasvojen liikkeet, päänliikkeet, kehon asento ja katse tai näiden elementtien yhdistelmät. Ne ovat suprasegmentaalisia, eli ne levittyvät pienten tai suurempien manuaalisten viittomajaksojen päälle, aivan kuten puhutuissa kielissä intonaatio esiintyy puhuttujen sanojen päällä. Ei-manuaalisilla elementeillä näyttää olevan tärkeä rooli viitottujen kielten rakenteissa. (Zeshan 2006a: 39.) Sen avulla tehdään myös erilaisia lausetyyppejä (ks. Jantunen 2003: 94–99).

Kasvojen signaalit voidaan jakaa kahteen osaan: kasvojen yläosan ja kasvojen alaosan liikkeisiin. Yläosan liikkeisiin kuuluvat muun muassa kulmakarvojen asennot, katseen suuntaaminen ja päänliikkeet. Kysymistä koskevassa tutkimuksessa on analysoitu pääosin kasvojen yläosan liikkeitä, koska niillä on kieliopillisia funktioita kysymisen ilmaisemisessa. (Wilbur 2000: 224–225.) Monissa viittomakielissä kulmakarvojen kurtistaminen ja silmien siristäminen esiintyvät hakukysymyksissä, kun vaihtoehtokysymyksissä puolestaan esiintyvät kulmakarvojen kohottaminen ja silmien suurentaminen (mm. Liddell 1980; Rissanen 1985; Sutton-Spence & Woll 1999; Wilbur 2000; Jantunen 2003; Zeshan 2004; 2006a; Savolainen 2006; Pfau & Quer 2010). Ne toimivat myös esimerkiksi lauseessa olevien konstituenttien kieliopillisina merkitsiminä (engl. *domain marking*) tai konstituenttien ja laajempien rakenteiden välisten rajojen merkitsiminä (*edge marking*) (Wilbur 2000: 225–227).

Viittomakielten kysymistä koskevassa typologisessa tutkimuksessaan Zeshan (2006a) esittää, että viitotuissa kielissä vaihtoehto- ja hakukysymyksiä tuotetaan ei-manuaalisesti eri tavoin, mutta muutamissa viittomakielissä sama ei-manuaalinen elementti esiintyy molemmissa kysymystyypeissä. Monissa viittomakielissä ei-manuaalinen elementti on vähemmän välttämätön hakukysymyksissä kuin vaihtoehtokysymyksissä. Suurimmassa osassa länsimaisista viittomakielistä kulmakarvojen kurtistaminen (*lowering the eyebrows*) toimii hakukysymyksen merkitsijänä. Indopakistanilaisessa viittomakielessä yhdistetään sekä kulmakarvojen

kohottaminen (*brow raise*) että pään kallistamisen taaksepäin (*backward head tilt*) ja turkkilaisessa viittomakielessä ei-manuaalisena elementtinä on päänpudistus (*headshake*). (Zeshan 2006a: 40–41.)

Suomalaisessa viittomakielessä silmien siristäminen, kulmakarvojen kurtistaminen ja ylävartalon kumartaminen eteenpäin toimivat hakukysymyksen merkitsijöinä. Hakukysymyksissä viittoja kurtistaa kulmiaan ja vaihtoehtokysymyksissä kohottaa kulmiaan. (Rissanen 1985: 101, Jantunen 2003: 98; Savolainen 2006: 286–287). Suomalaisessa viittomakielessä ei-manuaalinen elementti on pakollinen hakukysymyksissä (Savolaisen 2006: 287). Turkkilaisessa viittomakielessä taas kulmakarvojen asennolla ei näytä olevan tärkeää roolia hakukysymyksissä. Siinä asento voi olla neutraali, kurtistettu tai kohotettu. (Zeshan 2006c: 138.)

Sutton-Spencen ja Wollin (1999) mukaan kasvojen ilmeissä ei ole kovin paljon eroja kahden eri kysymysmuodon välillä. Kun ihminen esittää hakukysymyksen hämmästyneenä tai kiinnostuneena, hän kohottaa kulmakarvoja, vaikka pitäisi kurtistaa. Tai päinvastoin kun ihminen esittää vaihtoehtokysymyksen vihaisena, hän siristää silmiään, vaikka pitäisi kohottaa kulmakarvoja. (Sutton-Spence ym. 1999: 68.) Muut tunteita ilmaisevat ilmeet (hämmästyminen, epäily) voivat kerrostua kysyvän ilmeen päälle Rissanen (1985: 102). Kulmakarvojen kohotuksella on erilaisia funktioita, ja siksi kohotus voi esiintyä muun muassa hakukysymyksissä, topiikkirakenteissa ja konditionaalisissa ilmauksissa (Wilbur 2000: 232).

Ei-manuaalisen elementin vaikutusala hakukysymyksissä vaihtelee eri viittotuissa kielissä. Ei-manuaalinen elementti saattaa esiintyä koko lauseen kanssa, mutta ei-manuaalinen elementti on sulautunut enemmän manuaaliseen kysymysviittomaan kuin muihin lauseessa oleviin konstituentteihin. Esimerkiksi ugandalaisesta viittomakieltä koskevassa aineistossa ei-manuaalinen elementti esiintyy hakukysymyksissä usein pelkästään kysymysviittoman kanssa. (Zeshan 2006a: 41). Suomalaisessa viittomakielessä kysyvän ei-manuaalisen elementin vaikutusala hakukysymyksissä on koko lause, topikaalistettu elementti tai kysymysviittoma (Savolainen 2006: 286).

Monissa viittomakielissä hakukysymyksiä voi esittää vain kysyvällä ei-manuaalisella elementillä, kun ilmaisu on konventionalistunut. Tässä tapauksessa ei-manuaalisen elementin vaikutusala on tavallisesti koko lause, kuten venäläisessä viittomakielessä. (Zeshan 2006a: 41–42, venäläinen viittomakieli.) Vastaavaa tapausta esitellään esimerkissä 14:

- (14) ka
 OSOITUS-2 TYÖSKENNELLÄ OSIOTUS-2
 'Mitä teet?' (Zeshan 2006a: 41–42, venäläinen viittomakieli).

Hakukysymyslauseissa voi esiintyä myös topiikkirakenteita, jolloin niistä tulee kysyviä topiikkikommenttilauseita. Kysymyslauseissa kulmakarvojen asennoissa muutokset topiikki-konstituentin ja kommenttiosan välisellä rajalla ovat myös prosodisia rajanmerkitsimiä (Puupponen 2012: 19). Lisäksi topiikkirakenteissa tauko ja päänliikkeet voivat esiintyä topiikki- ja kommenttilausekkeen välisellä rajalla (Jantunen 2007a: 125, Jantunen 2009: 46, Puupponen 2012: 87). Silmänräpäyksiä voi esiintyä myös lauseen tai lausekkeen rajoilla, mutta kaikki silmänräpäykset eivät ole kieliopillisia (Wilbur 2000: 228). Lisäksi kysymysrakenteissa voi esiintyä pään työntöliikettä ja myös pään sivusuuntaista kallistusta (Puupponen 2012; Puupponen, Wainio, Burger & Jantunen 2015: 49–50).

3 METODI

3.1 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto on Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskukselta tutkimuskäyttöön saatu videomateriaali, jonka kesto on 2 tuntia ja 45 minuuttia. Jyväskylän yliopiston suomalaisten viittomakielten CFINSL-korpusprojekti (Salonen ym. 2016) käynnistettiin vuonna 2014. Korpusprojektissa kuvattiin eri puolella Suomea asuvia, eri-ikäisiä suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä käyttäviä miehiä ja naisia. Kuvaukset tehtiin Jyväskylän yliopiston televisio studiossa käyttäen seitsemää eri kameraa, jotka kuvasivat viittojia ja tehtävänantajaa seitsemästä eri kuvakulmasta. Kuvauksissa käytettiin runkona seitsemää eri tehtävää, joihin kuvattavat henkilöt reagoivat tai vastasivat. Yhdessä kuvaussessiossa kaksi viittojaa istui vastakkain ja ohjaaja antoi tehtäviin tarvittavia ohjeita sekä alustavia kysymyksiä liittyen tutkimuksen kulkuun. (Salonen ym. 2016).

Tutkittava aineisto on puolistrukturoitu korpusaineisto. Korpusaineistosta on valittu analysoitavaksi tutkimuksen ensimmäinen tehtävä eli esittelyosio. Kyseisen osion aiheina ovat viittomanimi, koulutustausta ja harrastus. Näistä aihepiireistä kaksi viittojaa keskustelee ja esittää toisilleen kysymyksiä. Videoilla olevat viittojat ovat suomalaista viittomakieltä käyttäviä, äidinkielenään tai ensikielenään viittovia nuoria, keski-ikäisiä ja senioreita. Viittojia on yhteensä 22: 12 miestä ja 10 naista. Viittojat jaettiin ikänsä perusteella viiteen ryhmään: 18–29-vuotiaat, 30–39-vuotiaat, 40–54-vuotiaat, 55–69-vuotiaat sekä 70-vuotiaat ja sitä vanhemmat.

Tutkimuksessa käytetty videomateriaali koostuu 11 editoidusta videoleikkeestä, jotka on annotoitu ELAN-ohjelmalla (Crasborn & Sloetjes 2008; ks. <https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>). Jyväskylän yliopiston korpusprojektissa videotiedostot olivat numeroituja, joten niihin voitiin tarvittaessa viitata (liite 2). Taulukko 3 havainnollistaa videoiden kestoa ja niissä esiintyvien hakukysymyslauseiden lukumääriä.

Taulukko 3. Videoiden kesto ja niissä esiintyvien hakukysymyslauseiden lukumäärä.

Videotiedostot	Kesto (min)	Lauseiden frekvenssi per/videota
CFINSL_11	5.00	12
CFINSL_12	4.00	14
CFINSL_13	22.40	11
CFINSL_14	28.20	38
CFINSL_15	19.50	7
CFINSL_16	19.40	1
CFINSL_17	16.35	3
CFINSL_18	15.20	5
CFINSL_19	4.50	10
CFINSL_20	8.50	3
CFINSL_21	19.50	1
11 editoitua videota	2h 45min	105

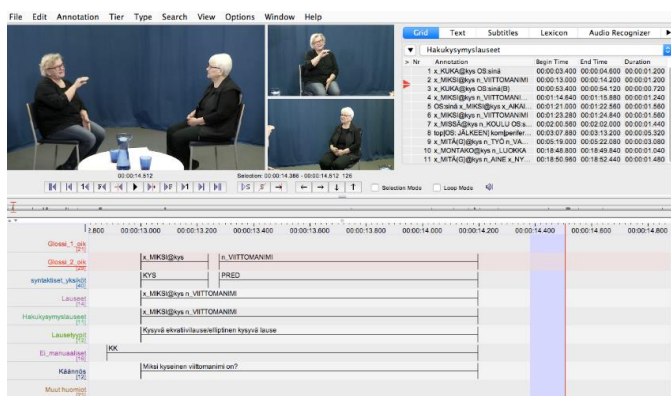
Kuten taulukko 3 osoittaa, käytettyjen videoiden pituudet vaihtelevat neljästä minuutista 28 minuuttiin. Hakukysymyslauseita esiintyy videoissa vaihtelevasti: enimmillään niitä löytyy yhdestä videosta 38 ja vähimmillään vain yksi. Aineistossa oli 105 myönteisiä hakukysymyslauseita, joista suurin osa oli nominaalisia (Rissanen 1998) ja 1. tyypin verbaaleja (Haapanen & Wainio 2010). Vain kahdessa lauseessa oli kuvailevia verbaaleja (Takkinen 2008; 2010) ja muutamissa lauseissa oli 2. tyypin verbaaleja (Haapanen & Wainio 2010). Tässä tutkimuksessa nominaalien ja verbaalien määritelmät perustuivat Jantusen (2010) tutkimukseen. Aineiston hakukysymyslauseissa ei ollut sellaisia hakukysymyslauseita, joissa esiintyy konstruoidun toiminnan (*constructed action, CA*) rakenne (Ferrara & Jonston 2014; Jantunen 2017b).

3.2 Aineiston tarkastelu ja annotointiprosessi

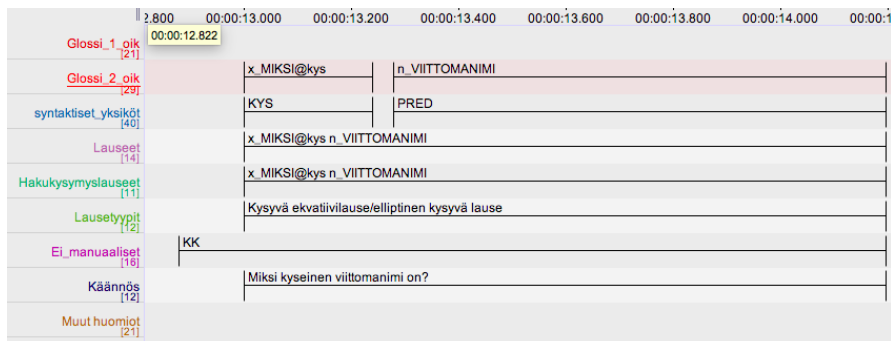
Tässä ja seuraavassa alaluvussa kuvataan hieman tarkasti aineiston tarkastelua ja annotointiprosessin etenemistä. Käytännössä tämä tutkimus antaa syntaksiin liittyvää uutta tietoa tutkimusaineiston annotoinnin dokumentoimisesta ja siihen liittyvien vaiheiden esille tuomisesta. Annotointiprosessi eteni vaihe vaiheelta.

Aineiston tarkastelu aloitettiin käymällä koko videomateriaali kertaalleen läpi videotiedostojen ja annotaatiosolujen avulla. Tutkimusaineisto annotoitiin ELAN-ohjelmalla

(kuvio 7), jonka avulla on mahdollista seurata ajallisesti videolla näkyvää viittomista ja halutessaan myös hidastaa videota analysoinnin helpottamiseksi. ELAN-ohjelmassa voi luoda allekkain rivejä, joille glossataan omat havainnot viittomista. ELAN-työskentelytilassa voi käsitellä eri ilmiöitä eri tasoilla riippuen tutkittavasta asiasta. Siihen on myös mahdollista lisätä useampia kuin yksi videotiedosto. Kuvio 7 näkyy, että ohjelmassa voi käyttää kolmea eri kuvakulmaa samanaikaisesti. Halutessaan kuvakulmaa voi vaihtaa tai lähentää zoomaustoiminnon avulla, jolloin saa tarkemman näkymän kasvojen ilmeistä. Toiminto oli hyödyllinen erityisesti kulmakarvojen asentoja analysoidessa.

Kuvio 7. Näkymä ELANista kolmesta kuvakulmasta.

Kuvio 8. Näkymä annotaatoriveistä.

Ennen varsinaista annotointityötä oli erittäin tärkeää määritellä viittomavirrasta viittomien rajat (annotaatiolosut) hakukysymyslauseiden etsimistä varten. Rajat osoittavat, missä kohdassa ovat viittoman alku ja loppu. Viittoman pituudesta on esitelty pitkälti eri näkemyksiä viittomakielten tutkimuksissa (Arendsen, van Doorn & de Ridder 2007; Johnston & Liddell 2011; Jantunen 2011). Tässä tutkimuksessa tehdyt annotaatiolosut vastasivat enemmän elemallin kuin segmenttimallin mukaista näkemystä (ks. elemallin määritelmät; Jantunen 2011: 55–58). Käytännössä annotaatiolosut olivat segmenttimallisissa annotaatiolosuja

pitempiä jaksoja, koska elemallin mukaisesti viittoma koostuu valmistelusta, iskusta ja palautuksesta (Arendsen ym. 2007: 316; Jantunen 2011: 55–58).

Annotointityössä edettiin vaihe vaiheelta. Aineiston hakukysymyslauseiden analyysia varten annotaatiotiedostoihin luotiin yhteensä yhdeksän riviä ELAN-työskentelytilassa. Annotaatorivit (kuvio 8) ovat allekkain seuraavassa järjestyksessä: merkitysglossit (Glossi_1_oik ja Glossi_2_oik), syntaktiset yksiköt, lauseet, hakukysymyslauseet, lausetyypit, ei-manuaaliset elementit (kulmakarvojen asennot), käänös ja muut huomiot. Muut huomiot -riville lisättiin esimerkiksi ongelmakohtat, joita ratkaistiin eri tarkastelukierroksilla. Annotaatiotyö eteni yhden rivin kerrallaan.

Ensimmäisessä vaiheessa kaikki merkitysglossit glossattiin ensimmäisille riveille (ensimmäinen rivi on videossa vasemmalla puolella istuvan viittojan manuaalista tuottamista ja toinen rivi on oikealla puolella istuvan viittojan). Yhden viittojan kohdalla ei-dominoivan ja dominoivan käden manuaalisesti tuotetut viittomat merkittiin samaan riviin. Glossille annetaan viittoman merkitystä vastaava puhuttu sana (Johnston 2010; 2016). CFINSL-korpusprojektissa aineisto on annotoitu noudattaen merkitys–muoto-periaatetta (Salonen ym. 2016; Salonen ym. 2018). Tässä työssä merkitysglossiksi glossattiin viittoman merkitystä vastaava suomenkielinen glossi isoilla kirjaimilla.

Tässä tutkimuksessa noudatettiin osittain korpusprojektin (Salonen yms. 2016; 2018) annotointiohjeita sekä käytettiin samoja annotointikonventioita (ks. annotointiohjeet Salonen ym. 2018). Esimerkiksi foneettiset varianttiviittomat ja leksikaaliset variaatiot otettiin myös huomioon. Variaatiot merkittiin merkitysglossien sulkeisiin foneettisella tasolla erottaen käsimuodon, liikkeen ja paikan. (ks. selitykset Salonen ym. 2018: 12). Savolaisen (2006: 288) mukaan PALM UP esiintyy usein kysymysviittomien kanssa lauseen lopussa. Sen takia osoitusviittomien glossien perään lisätyt käsimuodot tarjosivat hyödyllistä tietoa tälle tutkimukselle (ks. alaluku 5.3). Lisäksi korpusprojektissa on käytetty @-symbolia kieliopillisen ilmauksen yhteydessä haun helpottamiseksi (Salonen ym. 2016). Idea pohjautuu ruotsalaisen viittomakielen korpustutkimukseen (Wallin & Mesch 2014). Tässä tutkimuksessa haluttiin käyttää kyseistä koodia haun helpottamisen vuoksi, kun tarkasteltiin kysymysviittomia.

Ensimmäisen annotointivaiheen toisella kierroksella tarkasteltiin annotaatiolosujen pituuksia uudelleen ja lisättiin myös kontekstin mukaisesti verbaalit (esim. v_HARRASTAA), nominaalit (esim. n_KOULU) ja muut määrittelemättömät luokat (esim. x_PI) glossien eteen (vrt. Pippuri 2015). Tämä vaihe tuki seuraavaa annotointivaihetta.

Toisessa vaiheessa määriteltiin semanttisesti lauserajat, jotka kuvasivat lauseen alkua ja loppua. Konkreettisesti etsittiin lauseelle predikaatti, joko verbaali tai nominaali, ja predikaatin

ympärille sekä ydinargumentit että ei-argumentit. Lauseen olemus perustui RRG:n kielioppiin (Van Valin 2005), jota kuvataan tarkemmin alaluvussa 3.3. Predikaatin etsimisen takia syntaktiset yksiköt -riville lisättiin PRED (predikaatti) ja merkittiin myös KYS (kysymysviittoma) ja OS. Sen avulla voitiin tarkastella, esiintyykö kysymysviittoma predikaatin jälkeen vai ennen sitä tai esiintyykö kysymysviittoma lauseessa ilman predikaattia.

Lauseiden rajauksessa käytettiin apuna myös lauseenrajojen foneettisia tunnusmerkkejä. Keskeisimpinä prosodisina rajanmerkitsiminä olivat muun muassa silmän räpäytys, kulmakarvojen asento, päänliike ja tauko sekä silmien asento ja katse. Tutkimuksen kannalta tauko ja kulmakarvojen asennot olivat keskeisimpiä hakukysymyslauseiden rajojen tarkastelussa, ja seuraavaksi keskeisimmät tunnusmerkit olivat esimerkiksi päänliikkeet (Puupponen, Jantunen & Mesch 2016). Kulmakarvojen asennot merkittiin ei-manuaaliset elementit -riville kolmenlaisella merkintätavalla, joko ka (kulmakarvojen kurtistaminen), kk (kulmakarvojen kohoaminen) tai neutr (kulmakarvojen neutraali asento). Taukoa ei tarkasteltu solujen ajanjaksojen avulla (vrt. Jantunen 2009: 48–49), vaan sitä tutkittiin havainnoimalla esimerkiksi viittomisen tuottamisen ja annotaatiolosojen pituuksien perusteella. Foneettiset tunnusmerkit analysoitiin hidastetun videoaineiston tarkastelun perusteella.

Muille foneettisille tunnusmerkeille ei luotu omia rivejä paitsi kulmakarvojen asennoille. Muita lauseenrajan foneettisia tunnusmerkkejä käytettiin apuna erityisesti hakukysymyslauseissa, joissa lauserajat olivat hämääriä, ja kompleksisissa lauseissa, kuten rinnastuslauseissa (Jantunen 2015) ja topiikkikommenttilauseissa. Tarvittavat huomiot muista foneettisista tunnusmerkeistä merkittiin joko ei-manuaaliset elementit -riville tai huomioriville. Loppujen lopuksi lauseiden alku- ja loppukohdat olivat myös tulkinnanvaraisia.

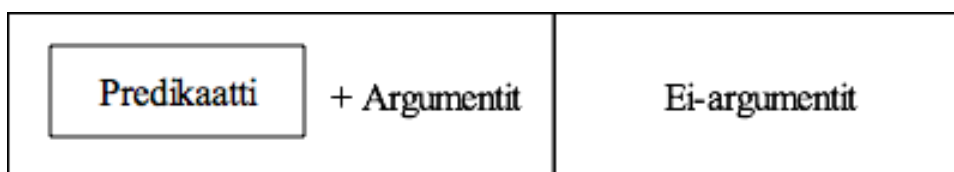
3.3 Hakukysymyslauseiden luokittelu ja lause RRG:ssä

Annotaatiotyössä kielikäsitys perustui RRG:n kielikäsitukseen. Käytännössä tässä tutkimuksessa ei tutkittu sitä, toimiiko RRG:n viitekehys tässä tutkimuksessa, vaan sen avulla tarkasteltiin lauseita. Tässä alaluvussa kuvaillaan lyhyesti lauserakenteita RRG:n näkökulmasta, joka heijastuu myös termien valinnoissa luokittelussa. Aineiston luokittelu esitellään luvun lopussa.

RRG on rooli- ja referenssioppi, joka on Robert D. Van Valinin kehittämä funktionaalinen kieliteoria (Van Valin 2005: 4). Suomalaisen viittomakielen (Jantunen 2007a;

2007b; 2009; 2017a) ja australialaisen viittomakielen (mm. Johnston 2007; Hodge 2013; Ferrara & Johnston 2014) lauserakenteita koskevista useista tutkimuksista on seurattu myös RRG:n kielikäsitystä. RRG:ssä käytetyille englanninkielisille termeille on tehty suomenkielisiä käännösvastineita (Jantunen 2009), joita käytettiin myös tässä tutkimuksessa.

RRG:n mukaan yksinkertaisessa lauserakenteessa esiintyvät kontrastit ovat universaalisia ilmiöitä kaikissa kielissä (Van Valin & Lapolla 1997: 25–27; Van Valin 2005: 4). Yksinkertaisen lauseen elementtien suhteet on esitetty kuviossa 9. Suhteet voidaan jakaa karkeasti kahteen luokkaan. Ensimmäisessä kontekstissa tarkastellaan predikaatin ja ydinargumenttien välisiä suhteita ja toisessa predikaatin ydinargumentteina toimivien elementtien ja ei-argumenttien elementtien välisiä suhteita. Nämä kaksi kuvattua lauseen suhdetta muodostavat yksinkertaisen lauseen kerrosteisen rakenteen (*the layered structure of the clause*).

Kuvio 9. Yksinkertaisen lauseen elementtien suhteet eri konteksteissa. (Van Valin & Lapolla 1997: 25–27; Van Valin 2005: 4).

Yksinkertaisessa lauseessa predikaatti voi olla joko verbaali, adjektiivi tai nominaali, joka on lauseen ydin. Lauseen predikaatti toimii pääkonstituenttina ja määrittää yksinkertaisen lauseen rakenteita. (Van Valin & Lapolla 1997: 25–26.) Suomalaisessa viittomakielessä verbaali voi olla joko verbaali tai nominaali (Jantunen 2007b; 2009).

RRG on kuvannut lauserakenteesta sitä, mihin kohtiin lauserakennetta topiikit voivat sijoittua. Taulukko 4 kuvaa yksinkertaisen lauseen astetta kompleksisempaan lausetyyppiin kuuluvat elementit. Taulukossa 4 on näkyvissä RRG:n mukaan maksimaalinen yksinkertaisen lauseen rakenne. Siihen kuuluvat elementit ovat etinen yksikkö, ytimen positiot ja ytimestä erilliset yksiköt. Kuvio 8 kuvaa ydinosaa. Ydinosan ulkopuolella ei-ydinargumenttien ja ydinosan välissä on vasemman ytimen etupaikka (*precore slot*) ja oikeamman ytimen takapaikka (*postcore slot*). Kysymyssanat voivat sijoittua niihin. Yksinkertainen lause koostuu ydinosasta (ydin ja ydinargumentit) ja sen ympärillä olevista ytimen etu- ja takapaikasta. Yksinkertaisen lauseen eteen tai perään voi liittyä prosodisia, irrallisia konstituentteja (esim. tauko).

Taulukko 4. Yksinkertaista lausetta astetta kompleksisempaan lauseeseen kuuluvat elementit.

Yksinkertaista lausetta astetta kompleksisempi lausetyyppi						
Vasen ytimen erillinen yksikkö	Tauko	Ytimen etupaikka	Ydinosa (ks.kuvio 8)	Ytimen takapaikka	Tauko	Oikea ytimen erillinen yksikkö
Topiikit/tagit		Kysymyssanat/lausekkeet	Ydin + ydinar-gumentit	Kysymyssanat/lausekkeet		Topiikit/tagit

Yksinkertaisen lauseen astetta kompleksisemmässä lausetyypissä perifeerisissä asemissa eli ei-argumenttien asemissa esimerkiksi topiikit toimivat lisäelementteinä (*additional elements*). (Van Valin 2005: 5–7; Jantunen 2009: 42). Ei-argumentteja kutsutaan omilla nimillään vasemmaksi ytimen erilliseksi positioksi (*left-detached position LDP*) ja oikeaksi ytimen erilliseksi positioksi (*right-detached position RDP*). Kun lauseessa on myös ytimen erillinen yksikkö, lausetta kutsutaan yksinkertaista lausetta astetta kompleksisemmäksi lausetyypiksi. Tässä työssä topiikilla tarkoitetaan samaa kuin ytimen erillisellä positiolla. Tästä alkaen kaikki mainitut topiikit viittaavat vasempaan ytimen erilliseen yksikköön.

Tässä tutkimuksessa annotointityön toisessa vaiheessa tarkasteltiin seuraten RRG:n kielikäsitystä (ks. alaluku 3.2) ja seuraavassa kolmannessa vaiheessa annotointi eteni syvemmälle tasolle. Tässä vaiheessa lauseet-rivillä oli vielä muutamia epäselviä lauseita, ja lopuksi tutkittavat hakukysymyslauseet kopioitiin hakukysymyslauseet-riville. Sen jälkeen analysoitiin vain hakukysymyslauseet-rivillä olevia lauseita. Tästä syystä oli eri rivejä: lauseet, hakukysymyslauseet ja lausetyypit. Lauseet-rivillä oli myös esimerkiksi kysyviä komplementtilauseita (Dixon 2006) ja kysyviä elliptisiä lauseita, joissa kysymysviittoma oli jätetty pois. Niitä ei otettu mukaan tutkittavaan joukkoon. Tässä vaiheessa glosseihin lisättiin vielä syntaksin rakenteellisesta näkökulmasta merkintöjä, esimerkiksi topiikki (top1 ja top2) ja nominaalilauseke (np).

Viimeisessä vaiheessa hakukysymyslauseet analysoitiin monta kertaa useilla tarkastelukierroksilla. Lopuksi hakukysymyslauseet siirrettiin Word-tiedostoon, jossa lauseet luokiteltiin omiksi luokiksi kysymysviittomien sijaintien perusteella Zeshanin (2006a) ja Savolaisen (2006) näkemysten mukaan. Aineistojen analyysimenetelmänä on kvalitatiivinen tyypittely (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 223–224, Eskola & Suoranta 2008: 182). Luokat olivat seuraavat:

- (1) ytimen etupaikka
- (2) topiikin jälkeinen paikka
- (3) kysymysviittoman toisto sekä ytimen etupaikassa että takapaikassa
- (4) epätäydelliset lauseet
- (5) ongelmatapaukset.

Ytimen etupaikalla tarkoitettiin sitä, että kysymysviittoma aloitti lauseen ja esiintyi etupaikassa. Topiikin jälkeisellä paikalla taas tarkoitettiin sitä, että kysymysviittoma esiintyi myös etupaikassa, mutta ennen kysymysviittomaa esiintyi nominaalista konstituenttia tai nominaalisia konstituentteja, joita pidettiin topiikkeina. Epätäydelliset lauseet -luokkaan lisättiin sellaiset lauseet, joissa predikaatti ja nominaaliset ydinargumentit oli jätetty pois. Ongelmatapaukset-luokkaan lisättiin kuulumattomat, epäselvät lauseet ja yksittäistapaukset.

4 TULOKSET

Aineistosta löytyi hyvin monenlaisia hakukysymyslauseita, joiden määrä oli yhteensä 105 (ks. liite 1). Lauseet luokiteltiin viiteen eri luokkaan kysymysviittomien sijaintien perusteella, ja aineistossa yleisimmät kysymysviittomien sijaintien määrittämät luokat olivat seuraavat kolme: ytimen etupaikka (48), topiikin jälkeinen paikka (12) ja toisto (8). Kolmen pääluokan lisäksi loput lauseet luokiteltiin erityisesti ellipsin ja muiden kysymysviittomien sijaintien määrien perusteella kahteen luokkaan: epätäydelliset lauseet ja ongelmatapaukset. Epätäydelliset lauseet -luokassa oli 23 hakukysymyslauseetta, joissa predikaatti ja nominaaliset ydinargumentit oli jätetty pois. Ilmiön on osoitettu olevan hyvin yleinen suomalaisessa viittomakielessä (Jantunen 2013; 2017c). Ongelmatapaukset-luokkaan lisättiin loput lauseet (14) eli epäselvät ja edellä mainittuihin luokkiin kuulumattomat lauseet sekä yksittäistapaukset. Yksittäistapauksissa kysymysviittomien sijainnit esiintyivät eri syntaktisissa asemissa kuin kolmen pääluokan lauseissa.

Tulosten perusteella kustakin luokasta löytyi monenlaisia hakukysymyslauseita epätäydellisistä kokonaisiin lauseisiin. Epätäydellisyyden käsite perustuu esimerkiksi McShanen (2005) ja Jantusen (2013; 2017c) tutkimuksiin. Aineistosta löytyi suurimmaksi osaksi yksinkertaisia hakukysymyslauseita: esimerkiksi transitiivi- (Jantunen 2009; 2017a), intransitiivi- (Jantunen 2017a) ja ekvatiivilauseita (Jantunen 2007b). Astetta kompleksisempia lauseita olivat topiikkikommenttilauseet (12 kappaletta) ja rinnastuslauseet (4 kappaletta). Epätäydelliset lauseet- ja ytimen etupaikka -luokissa ei ollut rinnastuslauseita, mutta topiikin jälkeinen paikka -luokassa oli kaksi rinnastuslauseetta ja loput molemmista kahdesta luokasta siis toisto - ja ongelmatapaukset -luokasta löytyi vain yksi rinnastuslause.

Koko tutkimusaineiston hakukysymyslauseissa (105) esiintyi yhteensä kolmetoista erilaista kysymysviittomaa. Osassa luokista kyseisiä kysymysviittomia esiintyi enemmän, kun taas toisissa luokissa samoja kysymysviittomia esiintyi paljon vähemmän. Taulukko 5 osoittaa, minkälaisia kysymysviittomia esiintyi kussakin luokassa, ja osoittaa myös kysymysviittomien lukumäärät.

Taulukko 5. Kysymysviittomien frekvenssi aineiston viidessä luokassa.

Kysymysviittomien frekvenssi	Ytimen etupaikka	Topiikin jälkeinen paikka	Toisto	Epätäydelliset lauseet	Ongelmatapaukset	Yhteensä
MITÄ	22	6	1	1	5	35
KUINKA	11	2	1	14	4	32
MISSÄ	3	3	2		2	10
MIKSI	5				1	6
KUKA			1	7		8
MONTAKO	3				1	4
KUINKA-SAADA	1		1			2
MISTÄ	1			1		2
MITEN-SAADA			1			1
MILLOIN	1					1
KUMPI			1			1
MINNE		1				1
MILLAINEN	1					1
Kaksi eri kysymysviittomaa samassa lauseessa					1	1
Yhteensä	48	12	8	23	14	105

Kuten taulukko 5 havainnollistaa, eniten käytetyt kysymysviittomat olivat MITÄ, KUINKA ja MISSÄ. Melkein kaikki aineiston KUKA-kysymysviittomat esiintyivät epätäydellisissä lauseissa. Aineistossa esiintyneitä kysymysviittomia (MITÄ, KUINKA, MISSÄ, MIKSI, KUKA, MONTAKO, MILLOIN ja KUMPI) viitottiin samoin tavoin kuin kuvioissa 1–2 esiteltiin (ks. alaluku 2.1). Muita kysymysviittomia (MILLAINEN, MINNE, KUINKA-SAADA ja MISTÄ) esitellään kuvin liitteessä 3. Tässä tutkimuksessa päätettiin glossata kysymysviittomia muoto-merkityseriaatteen mukaan eli tässä tutkimuksessa viittomat KUINKA-SAADA ja MITEN-SAADA erotettiin huulion perusteella. Aineiston yhdessä lauseessa (taulukko 5) oli kaksi eri kysymysviittomaa: KUINKA ja MISSÄ.

4.1 Ytimen etupaikka

Ytimen etupaikka eli käytännössä yksinkertaisen lauseen alku oli eniten käytetty kysymysviittoman sijainti: sen määrä oli yli puolet aineiston hakukysymyslauseista (105). Tässä ytimen etupaikka-luokassa oli yhteensä 48 hakukysymyslauseetta, joissa kysymysviittomat ja kysymyslausekkeet sijoittuivat eri lausetyyppeihin kuuluvien lauseiden alkuun. Sen lisäksi kysymysviittomalla alkavia lauseita oli yhteensä 15, joista oli 13 epätäydellistä lausetta ja 2 ongelmatapaukset-luokassa olevaa lausetta. Koko kysymysviittomalla alkavien lauseiden määrä oli yhteensä

63. Kuten liitteestä 1 on havaittavissa, tässä luokassa lauseet olivat hyvin monenlaisia epätäydellisistä kokonaisiin yksinkertaisiin lauseisiin. Osa lauseista koostui vain kahdesta viittomasta ja osa taas muodostui useammasta viittomasta. Kaikki lauseet aloitettiin joko yksittäisellä kysymysviittomalla tai kysymyslausekkeella.

Eri kysymysviittomat esiintyivät erilaisten yksinkertaisten hakukysymyslauseiden alussa. Tässä luokassa kysymysviittomat olivat seuraavat: MITÄ (22), KUINKA (11), MIKSI (5), MONTAKO (3), MISSÄ (3), MISTÄ (1), KUINKA-SAADA (1), MILLAINEN (1) ja MILLOIN (1). MITÄ-kysymysviittoma oli eniten käytetty kysymysviittoma, ja se esiintyi hyvin erilaisissa lauseissa, kuten transitiivilauseissa, ekvatiivilauseissa ja epätäydellisissä (esim. elliptisissä) lauseissa. Toiseksi eniten käytetty kysymysviittoma KUINKA esiintyi myös useissa eri lauseissa, kuten intransitiivilauseissa ja transitiivilauseissa. Kolmanneksi yleisin kysymysviittoma oli MIKSI, joka esiintyi esimerkiksi epätäydellisissä ja ekvatiivilauseissa.

Yksinkertaisissa lauseissa aineistossa esiintyi erilaisia kysyttävän lajeja: esimerkiksi MISSÄ (paikkaa ilmaiseva kysymysviittoma), MILLOIN (aikaan viittaava kysymysviittoma) ja MIKSI (syytä ilmaiseva kysymysviittoma). MITÄ-kysymysviittoman sisältävät lauseet koskivat esimerkiksi työssä ja koulussa käymiseen liittyvää puheenaihetta, kun taas MIKSI-kysymysviittomalla alkavien lauseiden puheenaiheena oli viittomanimen synty.

Tässä alaluvussa esitellään viiden esimerkkilauseen avulla, mihin kohtiin kysymysviittomat sijoittuivat, kun kaikki ydinargumentit ja predikaatti olivat läsnä. Viidestä esimerkkilauseesta kaksi on kysymyslausekkeella alkavia hakukysymyslauseita. Kaikki esimerkit (kysyvät hakukysymyslauseet) ovat yksinkertaisia transitiivilauseita paitsi yksi kysyvä hakukysymyslause 16, joka on kysyvä intransitiivilause. Lisäksi yhdessä lauseessa on kompleksinen predikaatti.

Hakukysymyslause 15 on kysyvä transitiivilause, jossa kysymysviittoma MITÄ esiintyy ennen predikaattia. Kysymysviittoman esiintyminen ennen predikaattia oli tyypillistä koko aineistossa. Kuvan 15 yhteydessä tiedostonimi (CFINSL_11) osoittaa, missä videossa esimerkkilause oli.

kk&sl

x_MITÄ v_HARRASTAA OS(B):sinä

'Mitä sinä harrastat?' (CFINSL_11, 00:36–00:37)

Hakukysymyslause 15 kuvina. Kysymysviittoman esiintymä ennen predikaattia.

Tämä hakukysymyslause 15 eli kysyvä transitiivilause koostuu kolmesta viittomasta: MITÄ-kysymysviittomasta, HARRASTAA-verbaalista ja OS(B)-osoitusviittomasta (PALM-UP). Kysymysviittoma MITÄ esiintyy yksinkertaisen lauseen ytimen etupaikassa, ja verbaali HARRASTAA toimii predikaattina yksinkertaisen lauseen ydinosassa. OS(B) tarkoittaa B-käsimuodolla tuotettua osoitusta (vrt. Savolaisen (2006) mainitsema PALM-UP-viittoma), joka suuntautuu keskustelukumppaniin päin, ja se esiintyy lauseen lopussa. Viittoja kohottaa kulmiaan (kk) ja laajentaa silmiään (sl) koko lauseen ajan. Kuten liite 1 havainnollistaa, kysymysviittoma sijoittui useimmiten lauseen alkuun ennen predikaattia.

Kuten hakukysymyslauseesta 15 käy ilmi, kysymysviittoman ja verbaalipredikaatin välissä ei ollut nominaalista ydinargumenttia. Vastaavia lauseita löytyi varsin paljon. Intransitiivilauseessa on predikaatti ja yksi ydinargumentti (S) ja transitiivilauseessa predikaatin lisäksi on kaksi predikaattia (A ja P) (Dixon 2006: 7; Dixon 2010: 4–5). S- tai A-argumentti voidaan ilmaista myös osoitusviittomalla (Johnston & Schembri 2007: 203, Ala-Sippola 2012: 64–69; Hodge & Johnston 2014: 282). Näyttää siltä, että hakukysymyslauseissa S- tai A-nominaalisen argumentin poisjätö on hyvin tyypillistä tässä aineistossa kielellisen kontekstin vuoksi (vrt. Ala-Sippola 2012). Kuitenkin aineistosta löytyi myös muutamia lauseita, joissa S-argumentti esiintyi kysymysviittoman ja predikaatin välissä.

Hakukysymyslauseessa 16, kysyvässä intransitiivilauseessa, kysymysviittoman ja predikaatin välissä on S-argumentti.

ka&ss

x_KUINKA s_OS(G):sinä v_NUKKUA

'Kuinka sinä nukuit?' (CFINSL_14, 00:20:45–00:20:47)

Hakukysymyslause 16 kuvina. S-argumentin esiintymä kysymysviittoman ja predikaatin välissä.

Kysyvä intransiitivilause 16 aloitetaan KUINKA-kysymysviittomalla, jonka jälkeen esiintyy vain yksi ydinargumentti. Nominaalinen ydinargumentti, siis S-argumentti, ilmaistaan osoitusviittomalla OS(G) ennen yksipaikkaista verbaalia NUKKUA, joka ei vaadi P-argumenttia. Koko ilmaisun ajan viittoja kurtistaa kulmakarvojaan ja siristää silmiään. Liitteestä 1 näkyy, että lauseen lopussa esiintyi usein joko PALM-UP-kysymyspartikkeli (B-käsimuodolla tuotettu osoitusviittoma ja KÄMMEN-YLÖS@-ele) tai G-käsimuodolla tuotettu osoitusviittoma. Kumpaakaan niistä ei esiinny hakukysymyslauseen 16 lopussa.

Tutkimusaineiston videoilla viittojat kertoivat itsestään ja esittivät kysymyksiä toisilleen, ja siksi keskustelukumppaniin viittaavia ja etusormella kohdistettuja osoitusviittomia esiintyi hakukysymyksissä melko paljon, varsinkin lauseen lopussa. Aineistosta löytyi neljä tapausta, jossa agentti (S- tai A-argumentti) ilmaistiin kysymysviittoman ja predikaatin välissä etusormella tuotetulla osoitusviittomalla, kuten hakukysymykset 16 ja 28. Siitä huolimatta löytyi muutamia hakukysymyslauseita, joissa nominaalinen ydinargumentti tuotettiin lauseen aloittavan kysymysviittoman ja predikaatin välissä kiinteällä viittomalla. Kiinteällä viittomalla tarkoitetaan vakiintunutta viittoman merkitystä, jonka perusmuotoa ei voi muunnella (Jantunen 2003: 76).

Hakukysymyslauseessa 17 nominaalinen ydinargumentti HENKILÖ esiintyy kysymysviittoman ja kompleksisen verbaalipredikaatin välissä.

kk&sl

x_KUINKA a_HENKILÖ v_OPETTAA v_OPASTAA

'Kuinka hän opettaa ja opastaa?' (CFINSL_14,00:13:56–00:13:59)

Hakukysymyslause 17 kuvina. Kiinteän nominaalisen A-argumentin esiintymä kysymysviittoman ja kompleksisen predikaatin välissä.

Tässä tutkimuksessa tämän hakukysymyslauseen 17 predikaatti on tulkittu kompleksimmaksi predikaattiseksi, vaikka tämä lause voisi olla myös kompleksinen lause (Haspelmath 2007, Tang & Lau 2012). Ydinosassa ydinargumenttina A-argumentti HENKILÖ esiintyy ennen kahta peräkkäistä verbaalia (*serial verb*) (Dixon 2006: 34). A-argumentti eli ydinargumentti viittaa kaksipaikkaisen verbaalin aktiivisempaan osallistajaan (Jantunen 2009: 87). Kompleksinen predikaatti koostuu kahdesta viittomasta: OPETTAA ja OPASTAA. OPETTAA-viittoma viitotaan kahdella liiketoistolla, mutta tässä tapauksessa viitottiin vain yhdellä liikesuunnalla, ja sen perään tuli jälkimmäinen verbaali. Nämä verbaalit ovat kiinni toisissaan.

Viittoja kohottaa kulmiaan ja laajentaa silmiään melkein koko lauseen, mutta kahden verbaalin välissä viittojan kasvojen yläosan ei-manuaalisissa elementeissä tapahtuu muutoksia. Kuten esimerkin kuvasta 17 näkyy, OPASTAA-viittoman aikana viittojan katse suuntautuu eri suuntaan ja silmien ja kulmakarvojen asennot esiintyvät kevyemmin. Hakukysymyslausesta 17 seuraava lause muodostuu kahdesta viittomasta: A-argumentin OS(G) osoitusviittomasta ja OMMELLA verbaalista. Näiden lauseiden lauserajalla muutokset tapahtuvat päänliikkeissä ja silmien asennoissa. OMMELLA-predikaattiverbaalin jälkeen KUINKA-kysymysviittoma toimii itsenäisenä lauseena. Vastaavaa tapausta esitellään esimerkissä 34.

A- ja V-konstituenttien järjestystä tai sen vastaavaa järjestystä on tutkittu useissa viittomakielissä: esimerkiksi suomalaisessa (Jantunen 2017a), australialaisessa (Johnston & Schembri 2007) ja venäläisessä viittomakielessä (Kimmelman 2012). Suomalaisessa viittomakielessä ei ole mainittu paljoakaan verbaalialkuisista järjestyksistä, eli yksinkertaisen lauseen ydin-osassa VA-konstituenttien järjestys ei näytä olevan mahdollinen väitelauseissa. Tyypin 3 verbaalit sijoittuvat lauseen loppuun. (Jantunen 2009: 83; 2017a: 146) Kuten edelliset hakukysymykset 16 ja 17 osoittavat, niissä konstituenttien järjestys oli myös SV ja AV, eli S- ja A-

argumentit olivat aineistossa ennen verbaalia. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella näyttäisi siltä, että VA-järjestys ei ole mahdollinen myöskään hakukysymyslauseessa.

Aineistossa suurin osa hakukysymyslauseista aloitettiin yksittäisillä kysymysviittomilla, kuten edellä mainitut hakukysymyslauseet 15–17. Aineistosta löytyi myös kysymyslausekkeella alkavia lauseita, kuten hakukysymyslause 18. Aineistossa ei ollut sellaisia lauseita, joissa kysymyslauseke olisi muissa syntaktisissa asemissa kuin ytimen etupaikassa, paitsi ongelmata-paukset-luokassa. Siinä kysymyslauseke saattaa olla sekä ytimen etupaikassa että takapaikassa (ks. alaluku 4.3). Aineistossa MITÄ-kysymysviittoma oli eniten käytetty kysymysviittoma, joka esiintyi myös toisen konstituentin kanssa kysymyslausekkeessa, kuten hakukysymyksissä 18.

Hakukysymyslause 18 alkaa kysymyslausekkeella, jonka ensimmäisenä viittomana on MITÄ-kysymysviittoma.

- (18) ka&ss
 xp[MITÄ VUOSI] v_MENNÄ-KOULUUN x_MIKKELI OS(G):sinä
 'Minä vuonna sinä menit Mikkeliin kouluun?' (CFINSL_14, 03:17–03:18)

Hakukysymyslause 18 tekstinä. Kysymyslauseke ytimen etupaikassa.

Kysyvässä transitiivilauseessa 18 kysymyslausekkeen muodostavat viittomat MITÄ ja VUOSI. Kysymyslausekkeessa kysymysviittoma MITÄ toimii VUOSI-viittoman, jonka viittomaluokka on määrittelemätön, määritteenä. MITÄ on interrogatiivinen viittoma ja VUOSI ei-interrogatiivinen viittoma. MITÄ-kysymysviittoma muuttaa VUOSI-viittoman merkitystä interrogatiiviseksi, ja niiden viittomien yhdistelmästä tulee yksi interrogatiivinen lauseke. Se on ytimen etupaikassa kuten muutkin yksittäiset kysymysviittomat hakukysymyslauseissa 15–17. Määrittelemätön kysymyslauseke (xp) esiintyy ennen verbaalipredikaattia, joka on yhdysviittoma MENNÄ-KOULUUN. Videossa (CFINSL_14) viittoja ilmaisee molemmat viittomat toisinpäin eli viittoo ensin KOULU-viittoman ja sitten MENNÄ. MIKKELI saattaa olla adverbiaalisenä ei-argumenttien asemassa.

Hakukysymyslause 19 saattaa olla kysyvä transitiivilause. MISSÄ-kysymysviittoma aloittaa lauseen ja kysymysviittoman jälkeen nominaali esiintyy ennen verbaalia, kuten hakukysymyslauseissa 16 ja 17.

- (19) $\frac{\text{kk\&sl}}{\text{np[x\_MISSÄ n\_TYÖ] v\_KÄYDÄ OS(G):sinä}} \frac{\text{sr}}{\text{'Missä sinä kävit töissä?'}} \frac{\text{kk\&sl}}{\text{(CFINSL\_11, 02:12–02:14)}}$

Hakukysymyslause 19 tekstinä. Nominaalisen viittoman esiintymä kysymysviittoman ja verbaalin välissä.

Tässä tutkimuksessa tämä [MISSÄ TYÖ] on tulkittu kysymyslauseeksi, mutta on mahdollista, ettei se ole, kuten Wilburin (2000: 228) mukaan myöskään kaikki lauseen tai lausekkeen rajoilla esiintyvät silmänräpäykset eivät ole kieliopillisia. TYÖ-viittoman ja KÄYDÄ-predikaatin välisellä rajalla esiintyy silmänräpäys ja viittoja kohottaa kulmiaan koko ilmaisun ajan. MISSÄ-kysymysviittoma toistetaan ympäryliikkeellä, mutta tässä esimerkissä viitottin kerran ja sen perään tuli TYÖ-viittoma. Toisena vaihtoehtona olisi, että lause aloitetaan yksittäisellä kysymysviittomalla eli MISSÄ-viittomalla ja nominaaliviittoma TYÖ esiintyy ennen kaksipaikkaista verbaalia KÄYDÄ. Esimerkiksi Jantusen (2017a) aineistossa kolmessa lauseessa oli APV-järjestystä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tässä lauseessa kysymysviittoman ja nominaaliviittoman välissä agentti saattaa olla jätetty pois ja nominaali esiintyy ennen predikaattia.

Tulosten perusteella, kuten hakukysymyslauseissa 18 ja 19, perusteella kysymyslausekkeen esiintyminen näyttää mahdolliselta. Vastaavia lauseita löytyi useampia, kuten [MONTAKO VUOSI] (hakukysymyslause 41) olisi vastaava esimerkin 18 kanssa ja [MISSÄ KOULU] (hakukysymyslause 43) olisi vastaava ongelmatapaus esimerkin 19 kanssa. Aineiston KUINKA-kysymysviittoman sisältävissä lauseissa kysymyslauseketta ei esiintynyt. Kysymyslausekkeen esiintymistä olisi tarpeen tutkia lisää.

Yhteenvetona tässä alaluvussa esitetyt hakukysymykset osoittavat, että kysymysviittoma ja kysymyslauseke esiintyvät ytimen etupaikassa. Aineiston perusteella kysymysviittoman ja predikaatin välissä ydinargumentin poisjätö oli tyypillistä konteksin vuoksi. Kun ydinargumentit olivat läsnä, ne esiintyivät joko osoitusviittomalla tai kiinteällä viittomalla kysymysviittoman ja verbaalin välissä, eli konstituenttien järjestys näyttää olevan SV- tai VA-järjestys. Lopuksi viimeisimmissä esimerkeissä kysymyslausekkeen esiintyminen ytimen etupaikassa näyttää mahdolliselta, mutta viimeisimmässä esimerkissä kysymyslausekkeen sijaan PV-järjestys saattaa olla mahdollinen.

4.2 Topiikin jälkeinen paikka

Topiikin jälkeinen paikka oli aineistossa toiseksi yleisin kysymysviittoman sijainti. Aineistosta löytyi 12 kysyvää maksimaalisen yksinkertaista astetta kompleksisempaa lausetta (Van Valin 2005; Jantunen 2009) eli topiikkikommenttilausetta. Näissä lauseissa esiintyi yhteensä neljää erilaista kysymysviittomaa. Eniten käytetty kysymysviittoma oli MITÄ (6) ja muut olivat MISSÄ (3), KUINKA (2) ja MINNE (1). Kaikissa kysyvissä topiikkikommenttilauseissa varsinainen kysymysviittoma tai kysymyslauseke esiintyi joko yhden topiikin tai kahden topiikin jonon jälkeen ytimen etupaikassa. Aineisto osoitti, että muut kysymysviittomien sijainnit (esim. kysymysviittoman toisto) eivät esiintyneet topiikkikommenttilauseissa. Myöskään kysymysviittomaa ei esiintynyt ytimen takapaikassa, eli tässä aineistossa ei ollut sellaisia lauseita, joissa topiikkikonstituentti olisi vasemmassa ytimen erillisessä yksikössä ja kysymysviittoma olisi oikeassa ytimen takapaikassa. Siitä syystä tässä alaluvussa topiikin jälkeisellä paikalla tarkoitetaan ytimen etupaikkaa eikä ytimen takapaikkaa.

Tässä luokassa kaikki lauseet olivat maksimaalisen yksinkertaista lausetta astetta kompleksisempia lauseita lukuun ottamatta yhtä kysyvää topiikkikommenttilausetta, joka oli rinnastuslause. Kompleksiset lauseet sisältävät kaksi tai useampia yksinkertaisia lauseita, ja rinnastuslause on yksi kompleksisten lauseiden tyyppi (Haspelmath 2007, Hodge 2013). Topiikkikommenttilauseita kompleksisemmalla lauserakenteella eli rinnastuslauseella tarkoitetaan kahden samanarvoisen lauseen yhdistämistä (Haspelmath 2007: 1). Lähes kaikki topiikkikommenttilauseissa ja rinnastuslauseessa olevat kommenttiosat muistuttivat transitiivilauseen rakenteita: niissä ytimen etupaikassa olevan kysymysviittoman jälkeen predikaattina oli verbaali.

Tässä alaluvussa esitellään havaintoja kysyvistä topiikkikommenttirakenteista kysymysviittomien sijainnin ja ei-manuaalisten elementtien perusteella. Viidessä esimerkkilauseessa (kysyvissä topiikkikommenttilauseissa) esiintyviä ei-manuaalisia elementtejä kuvaillaan yksityiskohtaisemmin kuin muissa luokissa. Lauseiden analyysin perusteella kaikkia nominaalisia lauseenalkuisia ei voi pitää topiikkeina, kuten ongelmatapaukset-luokassa olevia lauseita, joten kysyviä topiikkikommenttilauseita oli tärkeää tarkastella myös topiikkikommenttirakenteiden tunnusmerkitsijöiden avulla.

Ensimmäisessä kysyvässä topiikkikommenttilauseessa 20 MITÄ-kysymysviittoma esiintyy yhden topiikin jälkeen.

np

pp

kk&sl

top[x_NYT] / kom[x_MITÄ x_OS(G):sinä v_TEHDÄ x_NYKYÄÄN OS(B):sinä]
 'Mitä sinä teet nykyään?' (CFINSL_19, 2:46–02:47)

Kysyvä topiikkikommenttilause 20 kuvina. Kysymysviittoman esiintymä yhden topiikin jälkeen.

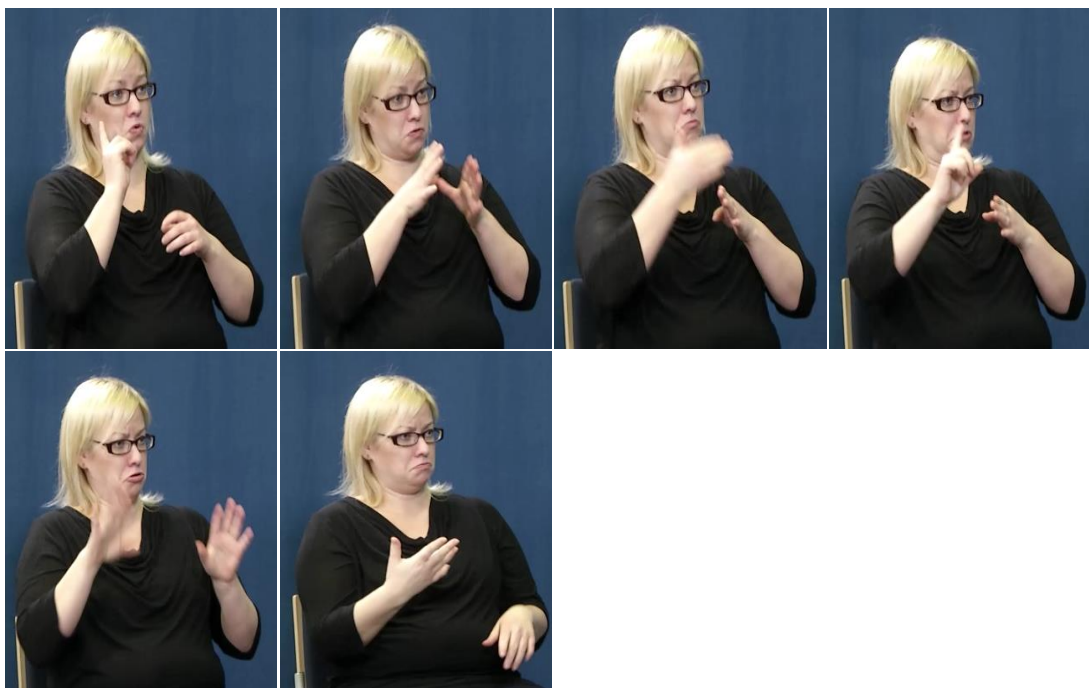
Topiikkikommenttilause 20 koostuu kuudesta viittomasta. Topiikki (top) on NYT, jonka viittomaluokka on x eli määrittelemätön. Sen viitekehys on temporaalinen eli aikaan liittyvä. Temporaalinen on yksi suomalaisessa viittomakielessä kuvatuista kolmenlaisesta topiikista (Jantunen 2009: 50). Kommenttiosa (kom) koostuu viidestä viittomasta: kysymysviittomasta MITÄ, kahdesta osoitusviittomasta, verbaalipredikaatista TEHDÄ ja adverbimaisesta NYKYÄÄN. Lause aloitetaan yhdellä topiikkikonstituentilla, joka esiintyy lauseen alussa, vasemman ytimen erillisessä yksikössä. Yhden topiikin jälkeen MITÄ-kysymysviittoman paikka on ytimen etupaikassa, ja ei-argumentin eli topiikin ja ytimen etupaikan välissä esiintyy tauko (/). Ydinosassa predikaattina on verbaali TEHDÄ ja ennen predikaattia osoitusviittoma toimii A-ydinargumenttina. Tässä esimerkissä 20 konstituenttien järjestys on AV, joten tämäkin oli yksi esimerkilause täydellisistä lauseista, joissa kaikki konstituentit olivat läsnä.

Aineisto osoitti, että topiikkikommenttirakenteissa esiintyi enemmän erilaisia ei-manuaalisia elementtejä kuin esimerkiksi ytimen etupaikka-luokan lauseissa, kuten tässä kysyvässä topiikkikommenttilauseessa 20. Prosodisesta näkökulmasta topiikkikonstituentissa (20) ilmenee päänyökkäys. Myös useissa muissa aineiston kysyvissä topiikkikommenttilauseissa esiintyi

päännyökkäys topiikissa tai topiikeissa. Topiikin ja topiikkia kommentoivan osan välisellä rajalla esiintyy pieni pysähdys ainakin pidemmän annotaatiolosun perusteella. Kulmakarvojen kohotus esiintyy topiikkikonstituentissa, mutta sen esiintyminen toteutuu koko lauseen.

Kuten liitteestä 1 on havaittavissa, lauserakenteiden näkökulmasta kysyvä topiikkikommenttilause 20 erottuu liitteessä olevista lauseista (hakukysymyslauseista 7 ja 14) topiikilla: muissa yksinkertaisissa lauseissa ei ole lauseenalkuista topiikkikonstituenttia. Kaikki lauseet koskivat samaa puheenaihetta, jossa haettiin vastauksia 'mitä teet?' -tyyppisiin kysymyksiin. Kahdessa lauseessa verbaali on TEHDÄ ja kysymysviittoma MITÄ, paitsi seitsemässä numeroitussa hakukysymyslauseessa TEHDÄ-kysymysviittoma on jätetty pois. Hakukysymyslauseessa 20 NYT on topiikkikonstituentti ennen kysymysviittomaa MITÄ, kun taas muissa lauseissa ei ole topiikkia. Hakukysymyslause 20 on yksinkertaisen lauseen laajennus. Loppujen lopuksi kaikissa näissä lauseissa kysymysviittoman sijainti on ytimen etupaikassa.

Edellä esitelty kysyvä topiikkikommenttilause 20 erottuu kysyvistä topiikkikommenttilauseesta 21 topiikkikonstituentin määrällä ja ei-manuaalisilla elementeillä. Seuraavan lauseen 21 alussa on kahden topiikin jono, jonka jälkeen esiintyy kysymysviittoma MISSÄ. Osassa aineiston topiikkikommenttilauseista topiikkirakenteissa ei-manuaaliset elementit ilmaistiin samoilla ei-manuaalisilla elementeillä, kulmakarvojen kohotuksella ja päänyökkäyksellä, kuin kysyvissä lauseissa (20 ja 21). Muuten molempien topiikkikommenttirakenteiden kommentiosissa ei-manuaaliset elementit käyttäytyivät eri tavoin. Esimerkissä 21 näkyy paremmin kuvien avulla, miten topiikin ja kommentoivan osan välisellä rajalla päänliikkeissä ja kulmakarvojen asennoissa tapahtuu muutoksia.

np	pp
kk&sl	ka&sl
top1[np[x_KYMMENEN n_LUOKKA]] top2[x_JÄLKEEN] kom[x_MISSÄ v_JO OSKÄMMEN-YLÖS] 'Missä sinä olit kymppiluokan jälkeen?' (CFINSL_19, 01:25–01:27)	

Kysyvä topiikkikommenttilause 21 kuvina. Kysymysviittoman esiintymä kahden topiikin jonon jälkeen.

Topiikkikommenttilause 21 koostuu kahdesta topiikkikonstituentista ja kommenttiosasta. Lauseessa on kaksi peräkkäistä topiikkia, joiden merkinnät ovat top1 ja top2. Ensimmäisessä topiikkikonstituentissa olevat viittomat muodostavat nominaalisen topiikkilausekkeen [KYMMENEN LUOKKA], jonka jälkeen toinen topiikkikonstituentti JÄLKEEN esiintyy yhtenä viittomana. Sen viitekehys on temporaalinen. Topiikkikonstituentissa LUOKKA on perusosa ja KYMMENEN toimii LUOKKA-nominaalisen viittoman määriteosana. Kahden topiikin jälkeen MISSÄ-kysymysviittoma esiintyy ennen predikaattia. JO-viittoma on predikaatti (ks. Salonen 2012).

Lauseen 21 kuvista käy ilmi, että päänliikkeissä ja kulmakarvojen asennoissa muutokset tapahtuvat omissa vaiheissaan. Ensiksi ensimmäisessä topiikkikonstituentissa ensimmäisen viittoman (KYMMENEN) aikana viittoja tuottaa päänyökkäyksen (np), ja toisen viittoman (LUOKKA) aikana viittojan päänliike pysähtyy hetkeksi. Sitten viittoja nostaa päänsä takaisin lähtöpaikkaan ilmaistessaan toisen topiikkikonstituentin JÄLKEEN. Viittojan päänliikkeissä ja kulmakarvojen asennoissa muutokset ajoittuvat toisen topiikin ja kysymysviittoman väliselle rajalle. Kysymysviittomasta alkaen lauseen loppuun asti viittoja tuottaa toistuvan pudistusliikkeen (pp). Ensimmäisen topiikin viittoja kohottaa kulmiaan ja laajentaa silmiään, sen jälkeen

kurtistaa kulmiaan toisesta topiikista lauseeseen loppuun. Kulmakarvojen kurtistus levittäytyy koko kommenttiosaan, mutta kulmakarvojen kurtistus levittäytyy myös kommenttiosaa edeltävään viittomaan. Näyttää sitä, ettei topiikkien ja kommentoivan osan välisellä rajalla esiinny prosodista taukokatkoa.

Kysyvissä topiikkikommenttilauseissa 20 ja 21 topiikin ja topiikkien jälkeen yksittäiset kysymysviittomat esiintyvät ytimen etupaikassa, mutta seuraavassa kysyvässä lauseessa 22 kommenttiosa aloitetaan topiikin jälkeen kysymyslausekkeella. Luokassa on mahdollisesti joi-takin muitakin vastaavia lauseita. Muissa aineiston yksinkertaisissa lauseissa kysymyslauseke aloitti lauseen, kuten yksinkertaisessa hakukysymyslauseessa 18.

Topiikkikommenttilauseessa 22 topiikin jälkeen esiintyy viittomat MITÄ ja VUOSI sisältävä kysymyslauseke. Tälle kysymyslausekkeelle vastaava kysymyslauseke on esimerkissä 18.

ka&sl ka&ss
 top[LUKIO] kom[xp[x_MITÄ x_VUOSI] v_PI OS(G):sinä]
 'Minä vuonna sinä olit lukiossa?'(CFINSL_18, 03:17–03:18)

Kysyvä topiikkikommenttilause 22 kuvina. Kysymyslausekkeen esiintymä topiikin jälkeen.

Topiikkikommenttilauseessa 22 nominaalinen viittoma LUKIO toimii topiikkina. Sen jälkeinen määrittelemätön viittomaluokka [MITÄ VUOSI] saattaa olla kysymyslauseke kuten hakukysymyslauseessa 18. Kysymyslausekkeen jälkeen PI ja osoitusviittoma OS ovat jäljellä. PI-viittoma saattaa olla predikaatti. Koko ilmaisen viittoja siristää silmiään ja kurtistaa kulmiaan, mutta topiikkikonstituentin (LUKIO) ajan viittoja laajentaa kevyesti silmiään ja kurtistaa kulmiaan. Kysyvä topiikkikommenttilause 22 poikkeaa edellä esitetyistä kysyvistä topiikkikommenttilauseista 20 ja 21 ei-manuaalisten elementtien osalta. Edellisissä lauseissa kulmakarvojen kohotus esiintyi topiikissa tai topiikeissa, kun taas esimerkissä 22 esiintyi kulmakarvojen kurtistus.

Viimeisin kysyvä topiikkikommenttilause 23 on kompleksinen lauseyyppi, joka on rinnastuslause, jossa yhden topiikkikonstituentin jälkeen kysymysviittoma MITÄ esiintyy rinnastuslauseessa.

(23)

kk&sl   ka&sl   kallistus
 top[OS: JÄLKEEN] kom[x_MITÄ n_KOULU v_MENNÄ n_AMMATTIKOULU x_TAI n_TALOUSKOULU OS:sinä]
 'Mihin kouluun sinä menit sen jälkeen: ammattikouluun vai talouskouluun?' (CFINSL_13, 03:07–03:13)

Kysyvä topiikkikommenttilause 23 tekstinä. Kysymysviittoman sijainti kysyvässä rinnastuslauseessa.

Lauseiden analyysin perusteella näyttää siltä, että kysyvä topiikkikommenttilause 23 on rinnastuslause. Tässä on disjunktiota eli lauseiden rinnasteisuutta, jossa on TAI-rinnastuskonjunktio. Aineistossa yksinkertaiset lauseet olivat lyhyempiä kuin esimerkiksi tämä rinnastuslause 23, koska konjunktin ympärillä esiintyvät nominaalilausekkeet [AMMATTIKOULU] ja [TALOUSKOULU]. Molemmat nominaalilausekkeet näyttävät olevan yhdysviittomia. Aineiston perusteella tässä kysyvässä topiikkikommenttilauseessa 23 kysymysviittoman sijainti oli rinnastuslauseen rakenteista huolimatta sama kuin muissakin topiikkikommenttilauseissa eli topiikin jälkeen ytimen etupaikassa. Prosodisesta näkökulmasta oli mielenkiintoista havaita rinnastuslauseessa esiintyviä ei-manuaalisia elementtejä. Esimerkiksi tässä lauseessa 23 viittoja kohottaa kulmiaan vain topiikkikonstituentin ajan ja sen jälkeen kurtistaa kulmiaan vain kysymysviittoman ajan. TAI-viittoman aikana viittoja kallistuu hieman sivusuuntaan kehonsa kanssa.

Tiivistetysti aineiston topiikkikommenttilauseissa kysymysviittoma tai kysymyslauseke esiintyi joko yhden tai kahden topiikin jonon jälkeen. Kysyvissä topiikkikommenttilauseissa käytettyjä ei-manuaalisia elementtejä oli useampia kuin muissa luokissa, koska topiikkirakenteissa esiintyivät topiikin merkitsimet (esim. kulmien kohotus ja pään nyökkäys). Topiikkikommenttilauseissa oli myös rakenteita, joissa koko lause on merkitty kulmien kohotuksella. Lopujen lopuksi hakukysymyslause 21 oli edustava esimerkki, jossa topiikki on merkitty kulmien kohotuksella ja pään nyökkäyksellä sekä kommenttiosa on merkitty kulmien kurtistuksella. Kysyvässä rinnastuslauseessa, jossa oli topiikkirakenteita, ei-manuaalisia elementtejä oli vielä useampia.

4.3 Kysymysviittoman toisto sekä ytimen etu- että takapaikassa

Kysymysviittoman toisto nähtiin myös mahdollisena tässä aineistossa, ja se oli kolmanneksi yleisin kysymysviittomien sijainti. Aineistosta löytyi kahdeksan hakukysymyslauseetta, seitsemän kysyvää yksinkertaista lausetta ja yksi kysyvä rinnastuslause. Näissä lauseissa esiintyi yhteensä kuutta erilaista kysymysviittomaa. Käytettyjä kysymysviittomia olivat MISSÄ (2), MITÄ (1), KUINKA-SAADA (1), KUKA (1), KUMPI (1), MITEN-SAADA (1) ja KUINKA (1). Kysyvässä rinnastuslauseessa esiintyi KUMPI-kysymysviittoma. Tässä ryhmässä olevien lauseiden määrä oli melkein sama kuin topiikkikommenttilauseiden määrä.

Liitteestä 1 on havaittavissa, että tämän ryhmän kaikissa hakukysymyslauseissa esiintyi sama kysymysviittoma sekä ytimen etu- että takapaikassa paitsi ongelmatapaukset-luokan kaksi eri kysymysviittomaa sisältävässä lauseessa (alaluku 4.5). Aineisto osoitti kaikissa lauseissa yksittäisen kysymysviittoman toistuvan myös lauseen lopussa, ytimen takapaikassa. Viidessä lauseessa yksittäinen kysymysviittoma esiintyi osoitusviittoman tai kysymyspartikkelin (OS(B) ja KÄMMEN-KÄMMEN) kanssa lauseen lopussa (ks. liite 1).

Kun lauseessa oli kaksi kysymysviittomaa, kulmakarvojen kurtistus levittyi useimmiten koko lauseeseen. Näitä tapauksia oli 4. Muut kulmakarvojen asennot olivat neutraali (1) ja epäselvät kulmakarvojen asennot (2), ja ne levittyivät myös koko lauseeseen. Lisäksi vain yhdessä lauseessa kulmakarvojen kurtistus esiintyi ainoastaan lauseessa olevan jälkimmäisen kysymysviittoman ajan. Tämä osoitti sen, että kysyvissä topiikkikommenttirakenteissa kulmakarvojen asennot olivat huomattavasti vaihtelevampia ja monimutkaisempia verrattuna tähän luokkaan.

Seuraavissa kappaleissa esitellään neljä yksinkertaista kysyvää lausetta (kahta kysyvää ekvatiivilauseetta) ja yksi kysyvä rinnastuslause. Ensimmäisiä hakukysymyslauseita 24 ja 25, jotka ovat kysyviä ekvatiivilauseita, esitellään omissa kappaleissaan, minkä jälkeen vertaillaan niiden lauserakenteita toisiinsa. Näissä kysyvissä ekvatiivilauseissa kysymysviittomat toistuvat kahdesti.

(24)

---

ka&ss

x_KUINKA-SAADA np[OMA:sinun VIITTOMA] pred_np[VIITTOMANIMI] x_KUINKA-SAADA KÄMMEN-YLÖS
 'Miten viittomanimesi syntyi?' (CFINSL_19, 00:17-00:19.00)

(25)

kk&ss

x_MITEN-SAADA np[VIITTOMANIMI] x_MITEN-SAADA OS(G):sinä KÄMMEN-YLÖS
 'Miten viittomanimesi syntyi?' (CFINSL_20, 00:11–00:13)

Hakukysymyslauseet 24 ja 25 teksteinä. Kysymysviittoman toisto kysyvissä ekvatiivilauseissa.

Kysyvässä ekvatiivilauseessa 24 sama kysymysviittoma KUINKA-SAADA toistuu ytimen etu- ja takapaikassa. Kysymysviittoma KUINKA ja verbaaliin kuuluva viittoma SAADA muodostavat yhden kysymysviittoman, jossa on sekä morfologisia että fonologisia muutoksia (ks. kuvat, liite 3). Se on yksi suomalaisen viittomakielen kysymysfraaseista.

Kysymysviittomien välille jäävät nominaalilausekkeet, joiden lauserakenne muistuttaa ekvatiivilauseita. Ekvatiivilauseet ovat tyyppiä *x on y* (Jantunen 2003: 103). Suomalaisessa viittomakielessä tutkituista ekvatiivilauseista yksi lauserakenne on NP (ei predikaattia) + NP (predikaatti) (Jantunen 2007b). Näin ollen tämän hakukysymyslauseen 24 voi tulkita kysyväksi ekvatiivilauseeksi. Siinä nominaalilauseke [OMA:sinun VIITTOMA] on *x*, joka identifioituu *y*-nominaalilausekkeeseen [VIITTOMANIMI]. Lause voi koostua pelkästään nominaalilausekkeista tai nominaalilauseke voi toimia predikaattina (Jantunen 2007b), kuten tässä hakukysymyslauseessa, jossa jälkimmäinen nominaalilauseke [VIITTOMANIMI] näyttää olevan predikaatti. Nominaalilausekkeet ovat ydinosassa ja kysymysviittomat ovat sekä ytimen etupaikassa että takapaikassa. Viittoja viittoo ensimmäiset viittomat dominoivalla kädellä ja lauseessa kaksi viimeisintä viittomaa ei-dominoivalla kädellä.

Kuten esimerkeissä 24 ja 25 näkyy, hakukysymyslauseiden rakenteet ovat muodoltaan melko samanlaisia. Edellisessä hakukysymyslauseessa 24 nominaalilausekkeet ovat [OMA:sinun VIITTOMA] ja [VIITTOMANIMI], mutta jälkimmäisessä lauseessa 25 on vain yksi nominaalilauseke/nominaali [VIITTOMA]. Lauserakenteen ja kontekstin näkökulmasta näyttää siltä, että nominaalilausekkeiden [OMA:sinun VIITTOMA] ja [VIITTOMA] funktiot ovat *x*. Edellisessä lauseessa 24 nominaalilauseke [OMA:sinun VIITTOMA] esiintyy ennen predikaattia [VIITTOMANIMI], mutta jälkimmäisessä lauseessa 25 predikaatti näyttää olevan jätetty pois. Loppujen lopuksi näissä lauseissa KUINKA-SAADA ja MITEN-SAADA samaa funktiota ilmaisevat kysymysviittomat esiintyvät sekä ytimen etupaikassa että takapaikassa. Lisäksi näissä lauseissa kulmakarvojen kurtistus jatkuu koko lauseen ajan.

Kuten edellä olevasta esittelystä näkyy, lauseet koskevat samaa puheenaihetta. Liitteestä 1 on nähtävissä, että esimerkiksi numeroitujen hakukysymyslauseiden 34–38 ja 45–46 sekä

hakukysymyslauseiden 24 ja 25 puheenaiheena oli viittomannimen synty. Näissä syytä ilmaisevat kysymysviittomat olivat muun muassa MIKSI, MISTÄ, KUINKA, KUINKA-SAADA ja MITEN-SAADA.

Aineiston perusteella ekvatiivilauseiden rakenteet tai niissä esiintyvä ellipsi eivät mitenkään vaikuta kysymysviittomien sijaintiin. Seuraavaksi esitellään kaksi esimerkkiä. Ensinnäkin aineistosta löytyi hakukysymyslauseetta 24 vastaavia lauserakenteita. Esimerkiksi numeroitu hakukysymyslause 38 on kysyvä ekvatiivilause, jossa on vain yksi kysymysviittoma MIKSI, joka esiintyy ennen nominaalilausekkeita [OMA:sinun VIITTOMA] ja [VIITTOMANIMI]. Hakukysymyslauseessa 24 taas kysymysviittomat esiintyvät sekä ennen nominaalilausekkeita että niiden jälkeen. Lauseet näyttävät olevan rakenteeltaan samanlaisia riippumatta kysymysviittomien määrästä tai kysymysviittomien sijainnista, koska kysymysviittomat esiintyvät itsenäisinä. Toiseksi hakukysymyslauseeseen 25 ja numeroidun hakukysymyslauseeseen 46 (liite 1) lauserakenteet muistuttavat toisiaan varsin paljon. Nämä lauseet koostuvat esimerkiksi samaa funktiota ilmaisevista kysymysviittomista (MITEN-SAADA ja KUINKA-SAADA) ja nominaaliviittomasta (VIITTOMA). Näissä lauseissa predikaatti saattaa olla jätetty pois lauserakenteen perusteella. Tässä tapauksessa taas kysymysviittomien määrä oli eri, mutta niiden sijainti oli sama.

Seuraavassa hakukysymyslauseessa 26 KUKA-kysymysviittoma esiintyy kahdesti samassa kysyvässä lauseessa, mikä oli yksittäistapaus aineistossa.

ka&sl

x_KUKA x_NYT v_ASUA lok_OS(G) x_KUKA
'Kuka siellä nyt asuu?'(CFINSL_14; 04:23–04:25)

Hakukysymyslause 26 kuvina. KUKA-kysymysviittoman toisto samassa lauseessa.

Hakukysymyslause 26 saattaa olla kysyvä intransitiivilause, jossa sama kysymysviittoma KUKA esiintyy sekä ytimen etu- että takapaikassa. Kysymysviittomien välissä on kolme viittomaa: NYT (määrittelemätön viittomaluoikka), kaksipaikkainen verbaali ASUA ja lokatiivinen

osoitusviittoma OS. Lokatiivisessa viittaavassa osoitusviittomassa etusormi suuntautuu sivulle. Lauseen predikaattina on verbaali ASUA. Kuten lauseen 26 kuvista näkyy, viittoja laajentaa silmiään ja kurtistaa kulmiaan koko lauseen.

Hakukysymyslauseen 26 lisäksi aineistossa oli kuitenkin seitsemän KUKA-kysymysviittoman sisältävää lausetta. Kaikissa näissä lauseissa ei ollut predikaattia eikä nominaalisia (kiinteitä viittomia) ydinargumentteja. Lauseissa KUKA-kysymysviittoman ympärillä oli vain kysymyspartikkeleita (OS(B) ja KÄMMEN-YLÖS) tai osoitusviittoma (OS(G) (ks. luku 4.4).

Seuraavassa esimerkissä 27 esitellään joitakin huomioita MISSÄ-kysymysviittoman sisältävästä lauseesta.

(27) $\frac{\text{ka\&ss}}{\text{x\_MISSÄ / x\_MISSÄ n\_UIMARANTA@y x\_MISSÄ OS(G):sinä}}$ $\frac{\text{ka\&ss}}{\text{'Missä on uimaranta?'(CFINSL\_17\_04:00-04:30)}}$

Esimerkki 27 tekstinä. Samassa lauseessa ei ole kahta peräkkäistä MISSÄ-kysymysviittomaa.

Esimerkissä 27 on kaksi peräkkäistä kysymysviittomaa, mutta varsinainen ja kokonainen hakukysymyslause 27 koostuu vain neljästä viittomasta: kahdesta MISSÄ-kysymysviittomasta, UIMARANTA-nominaaliviittomasta ja OS-osoitusviittomasta. Kysymysviittomien välille jää vain yksi nominaali UIMARANTA, joka toimii lauseen predikaattina. Esimerkissä 27 viittoja kurtistaa kulmiaan koko lauseen.

Lauseen analyysissa annotaatiosolun pituuden ja kontekstin perusteella ensimmäinen MISSÄ-kysymysviittoma toimii itsenäisenä lauseena eli yhtenä kysymysviittomana ja se saattaa toimia predikaattina. Jälkimmäinen MISSÄ-kysymysviittoma kuuluu varsinaiseen lauseeseen. Prosodisesta näkökulmasta lauseen alussa kahden kysymysviittoman välissä oli prosodinen taukokatkos ainakin kahden ensimmäisen annotaatiosolun pituuksien perusteella. ELAN-ohjelmassa ensimmäisen kysymysviittoman annotaatiosolu oli jälkimmäistä kysymysviittomaa pitempi. Kontekstin näkökulmasta viittoja A ilmaisi ensimmäisen kysymysviittoman, mutta toisti ensimmäisen kysymysviittoman liikkeitä keskustelukumppanin B jatkaessa viittomista. Viittoja A tarkensi MISSÄ-kysymysviittoman merkitystä ja viittoi kokonaisen hakukysymyslauseen keskustelukumppanin B lopetettua viittomisen.

Hakukysymyslause 27 oli yksi esimerkki aineiston lauseista, jotka sisälsivät yhden kysymysviittoman, mutta tässä tutkimuksessa ei luotu yksittäisille kysymysviittomille omaa erillistä luokkaa tutkimuskysymyksen rajauksen vuoksi. Kuitenkin tämä tapaus osoitti sen, ettei aineistossa ollut sellaisia hakukysymyslauseita, joissa kahden kysymysviittoman esiintyminen peräkkäin olisi mahdollista. Kysymysviittoman liikkeen toisto on mahdollista.

Tämän alaluvun viimeinen hakukysymyslause 28 on kysyvä rinnastuslause, joka on taas ainut kompleksinen lausetyyppi tässä luokassa.

(28)

neutr

---

x_KUMPI OS(G):sinä v_TYKÄTÄ np[x_VANHA n_KOULU] x_VAI np_[UUSI n_KOULU] x_KUMPI
 OS(G):sinä
 'Kummasta koulusta sinä tykkäät, uudesta vai vanhasta koulusta?' (CFINSL_14, 06:39–06:43)

Hakukysymyslause 28 tekstinä. Yksittäisen kysymysviittoman toisto kysyvässä rinnastuslauseessa.

Tämä hakukysymyslause 28, kysyvä rinnastuslause, koostuu monista viittomista: kahdesta samasta KUMPI-kysymysviittomasta, kahdesta OS-osoitusviittomasta, kaksipaikkaisesta verbaalista TYKÄTÄ ja ydinargumenteista. Kysymysviittoma on KUMPI, joka hakee kysymykseen vastausta kahdesta vaihtoehdosta. Näin ollen lauserakenteessa on disjunktiota eli lauseiden rinnasteisuutta, johon VAI-viittoma liittyy. Rinnastuskonjunktion eli VAI-viittoman ympärillä on kaksi nominaalilauseketta, [VANHA KOULU] ja [UUSI KOULU]. Sama kysymysviittoma KUMPI toistuu samassa hakukysymyslauseessa, ja yksittäinen kysymysviittoma esiintyy osoitusviittoman kanssa lauseen lopussa.

Esimerkkilauseen 28 rakenne muistuttaa transitiivilausetta. Siinä kaksipaikkainen verbaali TYKÄTÄ on predikaatti, joka vaatii tekijän ja kohteen. Kysymysviittoman ja predikaatin välissä esiintyvä osoitusviittoma on A-argumentti ja muut nominaalilausekkeet ovat P-argumentteja. P-argumentti eli ydinargumentti viittaa kaksipaikkaisen verbin passiivisempaan osallistajaan (Jantunen 2009). Kysyvässä rinnastuslauseessa kaksi transitiivilausetta yhdistetään yhdeksi kompleksisemmaksi lauseeksi.

Tässä alaluvussa esimerkkilauseet osoittavat, että jos lauseessa oli kaksi kysymysviittomaa, sama kysymysviittoma toistui ytimen etupaikassa ja lisäksi ytimen takapaikassa. Vain yksi yksittäistapaus, jossa saattaa olla kaksi eri kysymysviittomaa, esiintyy ongelmatapaukset-luokassa. Kulmien kurtistusta koko lauseen ajan esiintyi eniten tämän luokan lauseissa. Lisäksi KUKA-kysymysviittoman sisältävässä lauseessa KUKA esiintyi ennen verbaalia ja sen jälkeenkin, mikä oli aineistossa yksittäistapaus.

4.4 Epätäydelliset lauseet

Epätäydellisiä lauseita oli yhteensä 23, ja niille piti luoda oma luokka kahdesta syystä. Ensinnäkin osassa yksinkertaisista (elliptisistä) lauseista joko ydinargumentit tai predikaatti tai molemmat oli jätetty pois. Epätäydellisten lauseiden määrittely perustui tässä luokassa olevien lauseiden lauserakenteisiin. Tässä epätäydellisellä lauseella tarkoitettiin sellaista lausetta, jossa esimerkiksi predikaatti ja nominaaliset ydinargumentit oli jätetty pois. (Jantunen 2013; 2017c). Toiseksi melkein kaikki aineistossa esiintyvät KUKA-kysymysviittomat esiintyivät epätäydellisissä lauseissa. Tähän luokkaan lisättiin vain ne epätäydelliset lauseet, joissa kysymysviittoman ympärillä esiintyi vain pronominaalisia osoitusviittomia. Pronominaaliset osoitusviittomat olivat toiseen persoonaan viittaavia osoitusviittomia (OS(G) ja OS(B)) ja refleksiivipronomini- viittomia (ITSE:sinä) sekä kysymyspartikkeleita (KÄMMEN-YLÖS).

Tämän luokan lauseissa esiintyi yhteensä neljää erilaista kysymysviittomaa: KUINKA (14), KUKA (7), MITÄ (1) ja MISTÄ (1). Kysymysviittomat KUINKA ja KUKA olivat eniten käytettyjä. Koko tutkimusaineistossa KUKA-kysymysviittoman sisältäviä lauseita oli yhteensä kahdeksan, joista seitsemän oli tässä luokassa. KUINKA-kysymysviittomia oli enemmän tässä kuin muissa luokissa.

Tässä luokassa esiintyi yhteensä 13 lausetta, jossa kysymysviittoman sijainti oli ennen pronominia: refleksiivipronominia, kysymyspartikkelia tai toiseen persoonaan viittaavaa osoitusviittomaa. Muissa lauseissa (10) kysymysviittoman sijainti oli osoitusviittomien (B- ja G-käsimuodolla tuotettujen osoitusviittomien) välissä. Aineistossa ei ollut lainkaan lauseita, joissa kysymysviittoma olisi pelkästään esimerkiksi osoitusviittoman jälkeen. Seuraavaksi esitellään viisi epätäydellistä lausetta ja kerrotaan, missä kontekstissa ne esiintyivät aineistossa.

Ensimmäiset hakukysymyslauseet 29 ja 30 ovat KUKA-kysymysviittoman sisältäviä lauseita, joissa ei ole predikaattia.

(29) ka&ss
 x_KUKA OS(B):sinä
 'Kuka olet?'(CFINSL_19, 00:12:64–00:13:08)

(30) neutr&sl
 OS(B):sinä x_KUKA OS(B):sinä
 'Kuka olet?'(CFINSL_12, 00:10:84-00:11:80)

Hakukysymyslauseet 29 ja 30 kuvina. KUKA-kysymysviittomien sijainti epätäydellisissä lauseissa.

Hakukysymyslauseiden 29 ja 30 funktiot kysymiseen olivat samoja eli niillä lauseilla viittojat hakivat vastausta kysymykseen 'Kuka olet?'. Lauseiden rakenteet kuitenkin olivat hieman erilaisia konstituenttien määrän ja ei-manuaalisten elementtien suhteen. Ensimmäisessä lauseessa (29) kysymysviittoma esiintyy ennen B-käsimuodolla tuotettua osoitusta, kun taas toisessa lauseessa (30) kysymysviittoman sijainti on B-käsimuodolla tuotettujen (kysymyspartikkeleiden) osoitusviittomien välissä. Melkein kaikissa aineiston KUKA OS -rakenteissa viittojen kulmat kurtistuivat, kun taas OS KUKA OS -rakenteissa kurtistusta ei esiintynyt lainkaan, kuten hakukysymyslauseessa 30. Aineisto osoitti, että tämän luokan seitsemässä lauseessa KUKA-kysymysviittoma ei esiintynyt ainoastaan esimerkiksi osoitusviittoman jälkeen. Vastaavia KUKA OS -rakenteen sisältäviä lauseita löytyi viisi.

Lopuista OS KUKA OS -rakenteen sisältävistä kahdesta lauseesta ensimmäinen oli yhdellä kädellä B-käsimuodolla tuotettu osoitusviittoma ennen kysymysviittomaa (hakukysymyslause 30) ja toinen oli kahdella kädellä tuotettu (ks. liite 1, lause 75). On hyvin mahdollista, että

esimerkiksi hakukysymyslause 30 on topiikkikommenttilause, jonka topiikki olisi lauseen ensimmäinen konstituentti eli osoitusviittoma. Topiikkikommenttirakenteen mahdollisuudelle oli löydettävissä kolme eri perustelua. Ensinnäkin viittojan vartalon liikkeissä muutokset olivat selvästi näkyvissä, kuten lauseessa 30. Viittojan vartalo pysyy melkein liikkumatta ensimmäisen osoitusviittoman ajan, ja vartalon kumarrus keskustelukumppania päin tapahtuu vasta jälkimmäisen osoitusviittoman aikana. Muissa KUKA OS -rakenteissa viittojan vartalon kumarrus keskustelukumppania päin oli tyypillistä. Toiseksi osoitusviittoman liike oli hieman erilainen ennen kysymysviittomaa ja sen jälkeen. Ensimmäisen osoitusviittoman annotaatiolosu oli jälkimmäistä vähän pidempi, mutta ensimmäisen osoitusviittoman liikesuunta oli jälkimmäistä lyhyempi, kuten kuvassa näkyy.

Epätäydellisistä (esim. elliptisistä) lauseista yksi edustava esimerkki oli seuraava hakukysymyslause (31), jonka predikaatti oli poisjätetty. Suomalaisessa viittomakielessäkin on todettu ilmiö, jossa predikaatin ellipsi voi esiintyä myös maailman tutkituimmassa lausetyypissä eli transitiivilauseessa (Jantunen 2013). Esimerkiksi seuraava lause 31 alkaa MITÄ-kysymysviittomalla, jonka jälkeen esiintyy vain kysymyspartikkeli OS(B).

kk&sl

x_MITÄ OS(B):sinä

'Mitä sinä (harrastat)?'(CFINSL_11, 04:12:08–04:12:68)

Hakukysymyslause 31 kuvina. Predikaatin ellipsi epätäydellisessä lauseessa.

Elliptinen hakukysymyslause 31 muistuttaa rakenteeltaan transitiivilauseetta. Aineiston CFINSL_11 numeroidussa videossa B-keskustelukumppani ilmaisee kysyvän transitiivilauseen 15 (MITÄ HARRASTAA OS) ja A-keskustelukumppani vastaa B:n esittämään kysymykseen kertomalla omasta harrastuksestaan. Sen jälkeen A ilmaisee ilman predikaattia sisältävän kysymyslauseen 31. Ilmaisun jälkeen B kertoo myös omasta harrastuksestaan.

Seuraavat hakukysymyslauseet koskevat KUINKA-kysymysviittoman sisältäviä lauseita. Koko tutkimusaineistossa KUINKA-kysymysviittoman sisältäviä lauseita oli eniten tässä luokassa ja toiseksi eniten niitä oli ytimen etupaikka -luokassa. Muissa luokissa oli vain joko yksi

tai kaksi vastaavaa lausetta. Aineiston KUINKA-kysymysviittomilla näyttää olevan eri funktioita eri konteksteissa. Esimerkiksi hakukysymyslauseiden 32 ja 33 rakenteet vastaavat KUKA-kysymysviittoman sisältäviä lauseita, koska ne kaikki esiintyvät pelkästään osoitusviittomien kanssa kysyvässä lauseessa.

(32) $\frac{\text{ka\&ss}}{\text{x\_KUINKA@kys OS(G):sinä}}$
'Kuinka?' (CFINSL_14, 00:20:39–00:20:41)

(33) $\frac{\text{np}}{\text{OS(G):sinä x\_KUINKA OS(G):sinä}}$
'Kuinka?' (CFINSL_14, 08:27–08:29)

Hakukysymyslauseet 32 ja 33 teksteinä. KUINKA-kysymysviittoman sisältävät lauseet.

Ensimmäisessä lauseessa 32 KUINKA-kysymysviittoma esiintyy ennen kysymyspartikkelia (OS(B)), kun taas toisessa lauseessa 33 KUINKA esiintyy G-käsimuodolla tuotettujen osoitusviittomien välissä. Lauseelle 32 löytyi kolme vastaavaa lausetta ja lauseelle 33 kahdeksan vastaavaa lausetta, joista kuusi esiintyi samassa CFINSL_14-videossa.

Seuraavissa kappaleissa esitellään kolme keskeisintä havaintoa siitä, missä konteksteissa KUINKA-kysymysviittomat esiintyivät. Ensinnäkin kahdessa eri videossa (CFINSL_14 ja CFINSL_12) oli neljä lausetta, joissa KUINKA-kysymysviittoma esiintyi ennen vaihtoehtokysymystä. Osoitusviittoman annotaatiosolu on pidempi kuin samassa lauseessa olevan KUINKA-viittoman solu. Näin ollen yhdestä osoitusviittomasta ja KUINKA-kysymysviittomasta koostuvan lauseen (hakukysymyslauseetta 32) voi tulkita yhdeksi itsenäiseksi hakukysymyslauseeksi, jolla on oma funktionsa. Lisäksi aineistossa oli myös viisi lausetta, joissa osoitusviittomat esiintyivät kysymysviittoman ympärillä, kuten hakukysymyslauseessa 33. Nämä lauseet tulkitaan myös itsenäisiksi lauseiksi ennen vaihtoehtokysymystä lauseiden viimeisimpien osoitusviittomien annotaatiosolujen perusteella.

Toiseksi yhdessä tapauksessa esimerkiksi aineiston videossa (CFINSL_14) A-keskustelukumppani ilmaisee KUKA-kysymysviittoman sisältävän hakukysymyslauseen (KUKA OS). B-keskustelukumppani vastaa A:n esittämään kysymykseen kertomalla omasta viittomanimestään ja sen synnystä. Kertomansa tarinan jälkeen B-keskustelukumppani esittää saman kysymyksen ('Kuka olet?') mutta ilmaisee KUKA-kysymysviittoman sijaan eri viittoman eli KUINKA-kysymysviittoman osoitusviittoman kanssa. A-keskustelukumppani kertoo myös oman viittomanimensä synnystä. Tätä esimerkkiä vastaavia tapauksia löytyi yhteensä neljä.

Kolmanneksi yhdessä tapauksessa videolla (CFINSL_14) A-keskustelukumppani esittää lyhyemmän hakukysymyslauseen (32), jonka ilmaisemisen jälkeen A selittää vielä konkreettisia esimerkkejä ja vasta sen jälkeen ilmaisee täydellisemmän hakukysymyslauseen 16 (x_KUINKA OS(G):sinä v_NUKKUA). Aineiston perusteella KUINKA OS -rakenteet vaikuttivat keskeytetyiltä ennen täydellisempiä hakukysymyslauseita, koska lauseessa 32 KUINKA OS -rakenteen yhteydessä viittoja ilmaisi jonkin ajan päästä uudelleen saman kysymysviittoman ja koko hakukysymyslauseen. Tätä esimerkkiä vastaavia tapauksia löytyi yhteensä kolme.

Yhteenvetona KUINKA-kysymysviittomat päätyivät eri konteksteihin. Ensinnäkin ensimmäisen havainnon perusteella KUINKA-kysymysviittoman sisältäviä epätäydellisiä lauseita esiintyi ennen vaihtoehtokysymyslauseita. Toiseksi toisen havainnon perusteella eri kysymysviittomia (esim. KUKA ja KUINKA) sisältävät lauseet koskivat samaa puheenaihetta, eli molemmilla lauseilla haettiin vastausta kysymykseen ('Kuka olet?'), mutta jälkimmäisessä kysymyksessä käytettiin KUKA-kysymysviittoman sijaan KUINKA-kysymysviittomaa osoitusviittoman kanssa. Kolmanneksi kolmannen havainnon perusteella ennen täydellisempiä hakukysymyslauseita KUINKA OS -rakenteet olivat keskeytyneitä lauseita.

Tämän alaluvun perusteella todettiin, että lause aloitettiin useimmiten kysymysviittomalla, vaikka OS KUINKA OS -rakenteita oli useita (ks liite 1). Niitä oli yhteensä kahdeksan kappaletta, joista kuusi esiintymää oli samalta viittojalta. Sen vuoksi tulosta ei voi yleistää. Lisäksi KUKA OS- ja OS KUKA OS -rakenteissa tuotettujen ei-manuaalisten elementtien perusteella OS KUKA OS -rakenteessa ensimmäinen osoitusviittoma saattaa olla topiikki. Lopujen lopuksi aineiston perusteella epätäydellisissä lauseissa kysymysviittoma useimmiten aloitti lauseen, kuten yhdessä lauseessa 31 ilman predikaattia kysymysviittoma esiintyi ennen osoitusta.

4.5 Ongelmatapaukset

Aineiston ongelmatapaukset-luokkaan lisättiin hakukysymyslauseet, jotka olivat edellisiin luokkiin kuulumattomia, epäselviä tai yksittäistapauksia. Niitä oli yhteensä 14. Kuten liitteestä 1 on osoitettavissa, kysymysviittomien sijainnit lauseissa olivat vaihtelevia. Aineiston perusteella näytti mahdolliselta, että muutamissa hakukysymyslauseissa kysymysviittoman paikka olisi lauseen keskellä ja kahdessa lauseessa sijainti olisi lauseen loppu ennen osoitusviittomaa. Myös muita lauseita oli hankalaa määritellä epäselvien ja hämärien lauserajojen takia, ja siksi

25,146–150.) Lauseelle löytyi myös toinen täysin vastaava lause (ks. liitteessä numeroitu hakukysymyslause 98), jossa kysymysviittoman sijainti oli sama, kun hakukysymyslauseessa 33 eli kysymysviittoma esiintyi nominaalisen KOULU ja verbaalipredikaatin KÄYDÄ jälkeen. Niiden välillä on eroa vain ei-manuaalisissa elementeissä, koska lauseessa 98 kulmakarvojen kohotus esiintyy koko lauseen ajan.

Tulosten perusteella aineistossa lauseenloppuinen ei esiintynyt, mutta aineistossa saattaa olla pari lausetta, joissa kysymysviittoma saattaa olla lauseen lopussa ennen osoitusviittomaa. Käytännössä tämä tarkoittaa, ettei aineistossa ollut selkeää esimerkkilauseetta, jossa kysymysviittoma toimii viimeisenä viittomana yksinkertaisen lauseen lopussa. Seuraava esimerkki 34 kuvaa sitä, miksi ilmaisun lopussa MIKSI-kysymysviittoma saattaa toimia itsenäisenä lauseena.

kk&sl   ka&ss
 top[x_NYT] v_KIELTÄÄ // x_MIKSI?
 'Nyt kielletään. Miksi?' (CFINSL_14, 22:53–22:56)

Esimerkki 34 kuvina. Kysymysviittoma toimii itsenäisenä lauseena.

Ilmaisu 34 koostuu kahdesta lauseesta eli ensimmäisen lauseen muodostavat viittomat nominaalinen NYT-viittoma ja KIELTÄÄ-predikaatti. MIKSI-kysymysviittoma toimii jälkimmäisenä lauseena. Ilmaisua 34 piti tarkastella moneen kertaan eri näkökulmista, koska lausetta oli vaikea määritellä. Ensimmäisessä lauseessa viittomien (NYT ja KIELTÄÄ) aikana viittojan kulmat ovat hieman ylhäällä, ja jälkimmäisessä lauseessa kulmien kurtistus ja silmien siristys esiintyvät kysymysviittoman ajan. Lisäksi viittojan päänliikkeissä muutokset ajoittuvat verbaalin ja kysymysviittoman väliselle rajalle, koska silloin viittoja kallistuu sivulle kysymysviittoman aikana.

Aineistossa oli myös kaksi lausetta, joissa kysymysviittoman sijainti saattaa olla lauseen lopussa ennen osoitusta. Näistä ensimmäisen lauseen (hakukysymyslause 104, liite 1) lauserajoja oli vaikea määritellä. Lauseen rajat olivat epäselviä, ja siksi tässä tutkimuksessa ei haluttu tulkita, että MITÄ-kysymysviittoma olisi ennen ALOITTAA-predikaattia. Vaikuttaisi

siltä, että hakukysymyslauseessa 104 saattaa olla kaksi lausetta. Toinen lause (hakukysymyslause 105, liite 1) oli epätäydellinen lause, jossa KUINKA-kysymysviittoma esiintyi osoitusviittoman ja MYÖS-viittoman jälkeen ennen osoitusviittomaa (G). Epäselvyyden takia näitä kahta lausetta ei analysoitu enempää.

Seuraava esimerkki 35 oli yksi vaikeimmista tapauksista, joissa lauserajat olivat epäselviä tai hämäriä. Sen seurauksena kysymysviittomien sijaintia ei voi päätellä. Ilmaisuuksissa 35 koostuu kahdeksasta viittomasta: kahdesta eri kysymysviittomasta (KUINKA ja MISSÄ) sekä muista viittomista. Predikaatti voisi olla JO-viittoma.

(35)

neutr

---

x_KUINKA x_OMA:sinun n_TYÖELÄMÄ n_VAIHE x_MISSÄ x_AIKAISEMMIN x_JO OS(G):sinä
 'Missä olit ollessasi työelämävaiheessasi?' (CFINSL_14, 17:26–17:29)

Esimerkki 35 tekstinä. Kaksi eri kysymysviittomaa ilmaisussa.

Useilla tarkastelukierroksilla tarkasteltiin esimerkissä 35 esiintyviä ei-manuaalisia elementtejä, kuten päännliikkeitä, silmänräpäystä ja hakukysymyksiin kuuluvia kasvoilmeitä ELAN-ohjelmassa hidastetun videotiedoston avulla. Siitä huolimatta ei saatu riittävän selkeitä prosodisia perusteita lauseke- tai lauserajoille, jotka voisivat määritellä lauseen alku- ja loppukohtia. Videossa tämän esimerkin (35) yhteydessä ei ollut muita viittomia ennen KUINKA-kysymysviittomaa tai osoitusviittoman jälkeen. Viittoja ilmaisee ilmaisun tauottamatta ja käyttää neutraaleja kasvoilmeitä. Tätä esimerkkiä käsitellään tarkemmin alaluvussa 5.2.

Toinen esimerkki 36 oli aineistossa yksittäistapaus, jossa lauserajat olivat myös epäselviä tai hämäriä. Aineiston muissa kaksi kysymysviittomaa sisältävissä lauseissa vain yksittäinen kysymysviittoma esiintyi ytimen takapaikassa. Esimerkki 36 poikkeaisi muista lauseista, koska tässä lauseessa kysymysviittoma MITÄ esiintyy myös nominaalilausekkeen [MUKAVA ja ENSIMMÄINEN] osoitusviittoman kanssa lauseen lopussa.

(36)

neutr

OS(G):sinä x_MITÄ xp[x_MUKAVA x_ENSIMMÄINEN] n_AAMU n_ILTA n_YÖ x_VUORO x_MITÄ
 xp_[x_MUKAVA x_ENSIMMÄINEN] OS(G):sinä

'Mikä vuoro on mukavin: aamu-, ilta- vai yövuoro?' (CFINSL_14, 22:05–22:09)

Esimerkki 36 tekstinä. Kysymysviittoman esiintyminen nominaalilausekkeen kanssa sekä ytimen etupaikassa että takapaikassa.

Lauseessa 36 MITÄ-kysymysviittoma saattaa esiintyä lauseessa kahdesti, mikä olisi yksittäistapaus aineistossa. Tämän esimerkkilauseen yhteydessä ei ollut muita viittomia ennen lauseenalkuista viittomaa (OS(G):sinä) eikä lauseenloppuisen viittoman (OS(G):sinä) jälkeen. Näyttää siltä, että kysymysviittoma MITÄ esiintyy yhdysviittoman MUKAVIN ja osoitusviittoman kanssa lauseen lopussa.

Esimerkissä 36 esiintyviä ei-manuaalisia elementtejä oli tärkeää tarkastella kysymysviittomien sijainnin näkökulmasta. Prosodisesta näkökulmasta ja lauserakenteen näkökulmasta tämä lause 36 muistuttaa rinnastuslauseen rakennetta, vaikka siinä ei esiinny TAI-viittomaa. Aineiston toisessa rinnastuslauseessa 28 esiintyi yksittäinen kysymysviittoma ennen osoitusta lauseen lopussa, ja kyseisessä lauseessa oli TAI-kysymysviittoma. Tässä esimerkissä 36 ei-manuaalisissa elementeissä tapahtuu muutoksia nominaaliviittomien aikana. Ensinnäkin viittojan katse kohdistuu keskustelukumppaniin hänen ilmaistessaan lauseen ensimmäisiä viittomia (OS, MITÄ, MUKAVIN ja AAMU), mutta katse kohdistuu pari kertaa eri suuntaan hänen ilmaistessaan ILTA- ja YÖ-nominaaliviittomia. VUORO-viittoman aikana katse suuntautuu takaisin keskustelukumppaniin päin. Toiseksi päänliikkeissä tapahtuu muutoksia nominaaliviittomissa (ILTA ja YÖ), koska AAMU-nominaaliviittomassa viittojan pää kallistuu sivulle ja hän kääntää päätänsä hieman alaspäin toiseen suuntaan.

Lopuksi tässä ongelmatapaukset-luokassa esiteltiin alustavia tuloksia yksittäistapauksista, joissa kysymysviittomien sijainnit olivat erilaisia. Tulosten perusteella lauseenloppuista ei esiintynyt aineistossa lainkaan, koska tässä tutkimuksessa tulkittiin ilmaisun 34 lopussa oleva kysymysviittoma itsenäiseksi lauseeksi. Aineistossa oli kaksi lausetta, joissa kysymysviittomien sijainti oli lauseen lopussa ennen osoitusta. Lisäksi esiteltiin havaintoja lauseen keskiosan sijainnista. Jatkossa olisi hyvä tutkia lisää sitä, onko kysymysviittomien sijainti lauseen keskellä vai intransitiiviesittelytopiikin jälkeen.

5 POHDINTA

5.1 Johtopäätökset kysymysviittomien sijainneista

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mihin kohtiin lauserakennetta kysymysviittomat voivat sijoittua. Tutkimuksen päätuloksista kävi ilmi, että kysymysviittomien sijainnit olivat kolmenlaisia: ytimen etupaikka, topiikin jälkeinen paikka sekä toisto ytimen etu- ja takapaikassa. Tätä tulosta tukevat osittain myös Zeshanin (2006a) ja Savolaisen (2006) havainnot siitä, että lauseenalkuinen, topiikin jälkeinen ja toisto ovat mahdollisia syntaktisia asemia kysymysviittomille useissa viittomakielissä. Taulukossa 6 esitellään yleisimpien kysymysviittomien frekvenssit (%) suhteessa koko tutkimusaineistoon (105) lukuun ottamatta epätäydelliset- ja ongelmatapaukset-luokissa olevien lauseiden frekvenssejä.

Taulukko 6. Kolmessa pääluokassa olevien kysymysviittomien sijaintien frevenssit.

<u>Yleisimpien kysymysviittomien sijaintien frekvenssit</u>	<u>Prosentti</u>
Ytimen etupaikka (48)	46 %
Topiikin jälkeinen paikka (12)	11 %
Toisto ytimen etu- ja takapaikassa (8)	7 %

Tuloksissa oli myös epätäydellisiä lauseita ja ongelmatapauksia, joista esiteltiin myös havaintoja yksittäistapauksista eli muista kysymysviittoman sijainneista. Ongelmatapaukset-luokassa yksittäistapauksien määrä oli hyvin pieni verrattuna kolmeen pääluokkaan. Tässä alaluvussa käsitellään kaikkia aineistossa esiintyviä kysymysviittoman sijainteja.

Ytimen etupaikka eli käytännössä yksinkertaisen lauseen alku oli yleisin kysymysviittoman sijainti koko tutkimusaineistossa. Ytimen etupaikka -luokassa oli yhteensä 48 hakukysymyslauseita (taulukko 6), mutta sen lisäksi kahdessa luokassa oli myös kysymysviittomalla alkavia lauseita. Taulukko 7 havainnollistaa, että yli puolessa (60%) lauseista kysymysviittoma aloitti lauseen.

Taulukko 7. Lauseen alkava konsituentti.

<u>Kysymysviittoman sijainti lauseessa</u>	<u>Prosentti</u>
Kysymysviittoma aloittaa lauseen (63)	60 %
Muu konstituentti kuin kysymysviittoma aloittaa lauseen (42)	40 %

Epätäydelliset lauseet -luokassa oli yhteensä 13 lausetta, joissa kysymysviittoma oli ennen osoitusta. Lisäksi ongelmatapausten luokassa oli kaksi kysymysviittomalla alkavaa lausetta.

Topiikin jälkeinen (12) oli toiseksi eniten esiintynyt sijainti tutkimusaineistossa (105). Tässä tutkimuksessa tehdyt havainnot topiikkikommenttilauseista tukevat hyvin Jantunen (2007a; 2009) aikaisempia tutkimustuloksia. Seuraavaksi esitellään kolme pääperustelua. Ensiksi kysyvät topiikkikommenttilauseet 20–23 ovat esimerkkejä siitä, miten yksittäinen kysymysviittoma tai kysymyslauseke esiintyi ytimen etupaikassa joko yhden topiikin tai kahden topiikin jonon jälkeen ennen predikaattia.

Toiseksi tutkimusaineistossa kysymysviittoma ei esiintynyt ytimen takapaikassa ennen topiikkia. Se saattaa selittää, miksi Jantunen (2009) on todennut, ettei suomalaisessa viittomakielessä ole lauseenloppuista topiikkia, vaikka joissain kielissä se on sallittu. Toisaalta aineistossa oli yksittäistapaus (hakukysymyslause 34), jossa kysymysviittoman sijainti saattaa olla joko yksinkertaisen lauseen ytimen takapaikassa tai topiikkikommenttilauseen ytimen takapaikassa. Tässä tutkimuksessa kysymysviittoma tulkittiin itsenäiseksi lauseeksi.

Alaluvussa 2.3.1 esiteltiin esimerkklauseita siitä, mihin kohtiin kysymysviittomat voivat sijoittua, kun lauseenalkuinen konstituentti on topiikki. Amerikkalaisessa viittomakielessä kysymysviittoman paikka näyttää olevan lauseen lopussa ja topiikki lauseen alussa (Šarac ym. 2007: 230–231). Siihen kannattaa suhtautua kriittisesti, koska kuten Jantunen (2009) on todennut, kansainvälisellä tasolla tutkimuksissa on eri näkemyksiä ja tulkintoja topiikista. Loppujen lopuksi aineisto osoitti sen, ettei topiikkikommenttilauseissa esiintynyt muita kysymysviittomien sijainteja: kysymysviittoma ei esimerkiksi toistunut sekä ytimen etupaikassa että takapaikassa.

Kolmanneksi topiikkikommenttilauseiden tarkastelussa oli tärkeää muistaa, ettei kaikkia lauseenalkuisia nominaaleja voi pitää topiikkeina. Siitä syystä oli erittäin olennaista tarkastella kysyviä topiikkikommenttilauseita tunnusmerkitsijöidenkin avulla, ja siksi tuloksissa kuvailtiin myös topiikkikommenttilauseissa esiintyviä ei-manuaalisia elementtejä. Topiikkien tunnistaminen oli kuitenkin haasteellista, koska topiikkien merkintä oli vaihtelevaa (Jantunen 2009: 49). Esimerkiksi kysyvässä topiikkikommenttilauseessa 20 kokonainen lause saattoi olla merkitty kulmien kohotuksella ja toinen lause 22 kulmien kurtistuksella.

Kysyvissä topiikkikommenttilauseissa lauseen ensimmäisiä konstituentteja on erittäin tärkeää tarkastella eri näkökulmista, kuten fonologisesta, morfologisesta ja prosodisesta näkökulmasta. Kysymysviittoman sijainnin voi jopa tulkita topiikin jälkeiseksi paikaksi tai lauseen keskellä esiintyväksi kysymysviittomaksi, jos lauseen ensimmäisiä konstituentteja ei tarkastella

eri näkökulmista. Esimerkiksi kysyvässä topiikkikommenttilauseessa 22 viittoja kurtisti kulmiaan koko lauseen, mutta ensimmäisen konstituentin aikana hän kurtisti hieman kevyemmin kuin muiden konstituenttien kanssa. Tämä oli yksi syy, miksi se tulkittiin kysyväksi topiikkikommenttilauseeksi: kysymysviittoman sijainti oli topiikin jälkeen eikä lauseen keskellä. Jatkossa kannattaisi kiinnittää huomiota lauseen ensimmäisiin nominaalisiin konstituentteihin, jotka vaikuttavat kysymysviittoman sijaintiin.

Lisäksi tämä tutkimus tuo uutta tutkimustietoa viittomakielten tutkimukselle siitä, miten topiikin viitekehykset saattavat vaikuttaa osittain siihen, minkälaisia kysymysviittomia voi olla topiikin tai topiikkien jälkeen. Tulokset osoittivat, että tutkimusaineiston kysyvissä topiikkikommenttirakenteissa kysymysviittomat MITÄ (9) ja MISSÄ (3) olivat käytetympiä kysymysviittomia verrattuna muihin kysymysviittomiin. Esimerkiksi liitteessä 1 kysyvässä topiikkikommenttilauseessa 57 topiikki on spatiaalinen, ja sen yhteydessä esiintyy aikaa ilmaiseva kysymysviittoma MISSÄ.

Kysymysviittoman toisto (8) oli kolmanneksi yleisin kysymysviittoman sijainti. Yhteneviä havaintoja on tehty myös useissa viittomakielten tutkimuksissa: esimerkiksi englantilaisessa (Sutton-Spence & Woll 1999), kroatialaisessa (Šarac ym. 2007), suomalaisessa (Savolainen 2006) ja uusiseelantilaisessa viittomakielessä (Mckee 2006) on havaittu, että kysymysviittoman toisto on yksi mahdollisista syntaktisista vaihtoehdoista ja sama kysymysviittoma voi toistua kahdesti samassa lauseessa.

Aineiston perusteella kahdeksassa lauseessa yksittäinen kysymysviittoma esiintyi lauseen lopussa osoituksen tai kysymyspartikkelin kanssa paitsi hakukysymyslauseessa 36 (ks. alaluku 4.5). Hakukysymyslause 36 oli ainut lause, jossa kysymyslauseke saattaa olla lauseen lopussakin. Tästä tarvittaisiin lisävahvistusta pienen aineiston vuoksi. Toisaalta yhdestä yksittäistapauksesta huolimatta voitaisiin pitää hyvin luotettavana Sandlerin ja Lillo-Martinin (2006) näkemystä, että sama yksittäinen kysymysviittoma voi toistua lauseen lopussakin, mutta kysymyslauseke ei voi.

Muut havainnot kysymysviittoman toistosta koskevat erityisesti KUKA-kysymysviittoma sisältäviä lauseita. Savolaisen (2006) mukaan KUKA-kysymysviittoma on ainut sellainen kysymysviittoma, joka ei voi esiintyä predikaatin jälkeen. Vastaavaa havaintoa on esitelty myös suomen kielessä: VISK:n (§ 1682) mukaan interrogatiivipronomini sijoittuu aina lausekkeen alkuun ja sen lauseke kysymyksen alkuun riippumatta lauseen syntaktisesta asemasta. Kysymyslauseen sanajärjestys on sama kuin väitelauseen järjestys, jos kysymyselementti liittyy subjektiin (VISK § 1682). Kuitenkin aineistosta löytyi yksi lause, jossa KUKA-kysymysviittoma

toistui ennen predikaattia ja sen jälkeen. Toisaalta yksittäistapauksesta huolimatta havainto vahvistaa kuitenkin Savolaisen (2006) tutkimustuloksia, koska aineistossa ei ollut sellaisia lauseita, joissa kysymysviittoma esiintyisi ainoastaan predikaatin jälkeen. Sille ei ollut lisätodisteita, vaikka tässä aineistossa oli myös KUKA OS- ja OS KUKA OS -rakenteita. Kahdessa OS KUKA OS -rakenteessa osoitus esiintyi myös ennen KUKA-kysymysviittomaa, mutta ensimmäinen osoitus ei ollut kuitenkaan predikaatti. KUKA OS -rakenne saattaa motivoitua KUKA-viittoman merkityksestä. Zeshanin (2004: 25) mukaan hongkongilaisessa viittomakieleessä KUKA-kysymysviittoma voi esiintyä lauseen keskellä, mutta hän ei maininnut eikä esitellyt esimerkkilauseita siitä, esiintyykö predikaatti ennen KUKA-kysymysviittomaa.

Lisähavainnot KUKA OS- ja OS KUKA OS -rakenteista saattavat selittää, miksi KUKA-kysymysviittoma aloitti lauseen. Ensiksi KUKA-kysymysviittoma esiintyy yleensä ennen predikaattia ja toiseksi topiikki esiintyy ennen kysymysviittomaa. Uudelleentarkastelukierroksen jälkeen havaittiin jonkin verran eroja OS KUKA OS- ja KUKA OS -rakenteissa siitä, miten osoitusviittomat tuotettiin ennen kysymysviittomaa hieman eri tavoin kun kysymysviittoman jälkeen (ks. perustelut alaluku 4.4). Hakukysymyslauseen 30 (OS KUKA OS) rakenne muistuttaa topiikkikommenttirakenteita. Hakukysymyslauseen 30 ja toisen lauseen OS KUKA OS-rakenteessa ensimmäisten konstituenttien (OS(B)) merkitykset olivat hieman erilaisia, koska jälkimmäisessä lauseessa kahdella kädellä tuotettu viittoma muistuttaa enemmän toista merkitystä, sillä viittoja haluaa tavallaan osoittaa toiselle, että tämä voi aloittaa oman vuoronsa ja kertoa itsestään. Viittoman liike tuotettiin ylöspäin. Tästä syystä yksittäistapausta (hakukysymyslause 30) ei voi yleistää. Olisi tarpeen tutkia lisää sitä, esiintyykö osoituksen toisto hakukysymyslauseessa 30 vai toimiiko lauseen ensimmäinen osoitus topiikkina ennen KUKA-kysymysviittomaa.

Lopuksi esitellään keskeisimmät havainnot kahden kysymysviittoman esiintymisestä samassa lauseessa. Aineistossa oli muutamia tapauksia, joissa viittoja viittoi kaksi kysymysviittomaa peräkkäin. Esimerkiksi eräässä tapauksessa (hakukysymyslause 27) viittoja toisti kaksi MISSÄ-kysymysviittomaa peräkkäin ilmaisun alussa ja toisti ensimmäisen MISSÄ-kysymysviittoman liikkeitä pidempään kuin seuraavan. Ensimmäinen MISSÄ-kysymysviittoma jäi irralliseksi lauseesta, jonka toinen MISSÄ-kysymysviittoma aloitti. Tiivistetysti voitaisiin sanoa, että pidetään mahdollisena Savolaisen (2006) tutkimusta, jonka mukaan kysymysviittoman liikkeitä voi toistaa, mutta hakukysymyslauseessa kysymysviittomaa ei voi toistaa kahdesti. Yksittäisille kysymysviittomille ei luotu omaa luokkaa erikseen, mutta siitä huolimatta epätäydelliset lauseet -luokkaan kuuluvista lauseista pystyi tekemään paljon mielenkiintoisia havaintoja, joita olisi hyvä tutkia lisää. Tätä asiaa käsitellään lisää alaluvussa 5.3. Lauseista, joissa oli kahta eri

kysymysviittomaa, on vaikea määritellä, milloin lause alkaa ja milloin se päättyy. Kuitenkin se antaa ymmärryksen, että kahden eri kysymysviittoman esiintyminen lauseessa voisi olla mahdollista. Herreweghen ja Vermeerbergen (2006) tutkimuksessa on pohdittu myös monikerroksisia hakukysymyksiä, mutta heidän tutkimuksessaan ei haluttu ottaa siihen kantaa.

Kuten edellä mainittiin, kysymyslauseke tai kysymysviittoma esiintyy usein ytimen etupaikassa. Kysymyslausekkeeseen kannattaa suhtautua todella kriittisesti, koska esimerkiksi hakukysymyslauseessa 19 [MISSÄ TYÖ] on tulkittu kysymyslausekkeeksi ennen KÄYDÄ- ja OS-viittomia. On hyvin mahdollista, ettei hakukysymyslauseessa 19 ole kysymyslauseketta. Jos ajatellaan konstituenttien järjestystä ja ellipsiä, tuossa lauseessa kysymysviittoman jälkeen agentti saattaa olla poisjätetty ja kysymysviittoman jälkeen konstituenttien järjestys on PV, eli TYÖ saattaa olla joko P-argumentti tai adverbimainen ennen KÄYDÄ-predikaattia.

Tutkimuksen tuloksissa esitettiin alustavia havaintoja myös muista kysymysviittomien sijainneista, kuten lauseen keskiosa, lauseen loppu ennen osoitusta ja lauseen loppu. Näiden sijaintien määrä oli hyvin pieni tutkimusaineistossa, ja siksi niitä ei voi yleistää. Ongelmatapaukset-alaluku (4.5) oli tärkeä osa tälle tutkimukselle, koska siitä tehtiin kolme keskeintä havaintoa. Ensinnäkin lauseen keskellä esiintyvän kysymysviittoman sijaintia olisi hyvä tutkia lisää ja selvittää, onko se mahdollinen suomalaisessa viittomakielessä. Toisekseen lauseen lopussa sijaitsevaa kysymysviittomaa ei esiintynyt aineistossa lainkaan, mikä on ristiriidassa useiden tutkimuksien kanssa. Kolmanneksi aineistossa oli kaksi lausetta, joissa kysymysviittoman sijainti oli lauseen lopussa ennen osoitusta. Mikä on loppujen lopuksi ero kahden eri kysymysviittoman sijainnin välillä: lauseen loppu ja lauseen loppu ennen osoitusta? Onko ne olennaista erottaa? Näitä kolmea aihetta esitellään seuraavaksi omissa kappaleissaan.

Aineistossa oli muutamia lauseita, joissa kysymysviittoman sijainti saattaa olla lauseen keskellä (kts. liite 1, ongelmatapaukset). Näistä lauseista esiteltiin havaintoja ongelmatapaukset-luvussa, mikä oli erittäin tärkeää koko tälle tutkimukselle. Kysymysviittoman sijoittuminen lauseen keskelle (ydinosaan) on mahdollista joissakin viitotuissa kielissä, esimerkiksi japanilaisessa (Morgan 2006) ja amerikkalaisessa (Fischer 2006) viittomakielessä. Seuraavaksi esitellään 3 syytä, miksi Savolaisen (2006) väite, että suomalaisessa viittomakielessä lauseen keskellä esiintyvä kysymysviittoma ei ole mahdollinen, saattaa olla totta. Ensinnäkin aineistossa oli muutamia lauseita (esim. hakukysymyslause 99, 1 liite), joissa kysymysviittoman sijainti saattaa olla lauseen keskellä, mutta näiden lauseiden lauserajat olivat epäselviä. Siitä syystä tähän ei haluttu ottaa kantaa.

Toiseksi jossain kielissä kysymyksen sijainti on sallittu yksinkertaisen lauseen ydin-osassa (Van Valin 2005: 5–6). Tutkimuksissa, kuten Morgan (2006) ja Tang (2006), ei kuvailtu

lauserakenteita tai mainittu syitä sille, miksi kysymysviittoma päättyy lauseen keskiosaan. Ongelmatapaukset-luokassa esiteltiin myös sellaisia lauseita, joissa kysymysviittoman sijainti näytti olevan lauseen keskellä. Tässä tutkimuksessa pohdittiin, onko keskiosaan sijoittuvaa kysymysviittomaa loppujen lopuksi olemassa suomalaisessa viittomakielessä. Topiikkirakenne on olemassa monissa maailman kielissä. Tässä tutkimuksessa on esitetty, että kysymysviittoman sijainti voi olla yhden topiikin tai kahden topiikin jälkeen. Lisäksi aineistossa vain yhdessä OS KUKA OS -rakenteessa ensimmäinen konstituentti saattaa olla topiikki. Tässä tutkimuksessa topiikkikommenttilauseissa kysymysviittomaa ei tulkittu lauseen keskiosaksi vaan topiikin jälkeiseksi paikaksi.

Ongelmatapaukset-luokassa oli myös sellaisia lauseita, joissa kysymysviittoman sijainti näytti olevan lauseen keskellä. Lambrechtin (1994) mukaan topiikki voi olla esimerkiksi nominaalilauseke lauseen alussa tai esittelytopiikki eli esimerkiksi intransitiivilauseetopiikki. Esimerkiksi hakukysymyslauseissa 33 ja 98 (liite 1) ensimmäiset viittomat KÄYDÄ ja KOULU saattavat olla intransitiivilauseetopiikki. Maailman kielissä on esitelty eritasoisia topiikkeja, kuten tässäkin tutkimuksessa esiteltiin. Jatkossa olisi hyvä tutkia, onko loppujen lopuksi suomalaisessa viittomakielessä keskiosaan sijoittuva kysymysviittoma mahdollinen.

Lauseen loppuun sijoittuvia kysymysviittomia ei esiintynyt lainkaan tässä tutkimuksessa, mutta toisaalta tutkimus osoitti sen, ettei lauseenloppuista pidetä täysin mahdottomana. Tässä tutkimuksessa esimerkissä 34 MIKSI-kysymysviittoma tulkittiin itsenäiseksi lauseeksi, mutta se saattaa olla myös lauseen lopussa. Jos se olisi lauseen lopussa, kysymysviittoman sijainti olisi yksinkertaisen lauseen ytimen takapaikassa tai topiikkikommenttilauseessa ytimen takapaikassa, koska NYT-nominaaliviittoma muistuttaa topiikin rakenteita.

Lauseen lopussa kysymysviittoman sijainti olisi ainut asia, mikä olisi eniten ristiriidassa useiden viittomakielten kanssa. Kuten taulukko 2 osoitti, useissa viittomakielissä lauseenloppuinen on yksi yleisimmistä kysymysviittoman sijainneista. Itävaltalainen viittomakieli on mainituista kielistä ainut, jossa lauseenloppuinen ei ehkä ole käytettävissä lainkaan (Cecchetto 2012: 307).

Toinen ristiriitainen näkemys lauseenloppuisesta sijainnista ilmenee suomalaisessa viittomakielessä. Savolaisen (2006) tutkimuksessa esiteltiin useita vaihtoehtoja kohdista, joissa kysymysviittomat voivat esiintyä. Sitä vastoin suomalaisen viittomakielen opetusmateriaaleissa, kuten Rissanen (2006) ja Paunu (1981; 1983), painotetaan lauseenloppuista. Rissanen (2006) mukaan suomalainen viittomakieli on pääsääntöisesti (objekti)-subjekti-verbi-kieli, ja siksi ky-

syvät viittomat päätyvät viittomakielen sanajärjestyksen mukaisesti lauseiden loppuun verbi-viittomien jälkeen. Opetusmateriaalit ovat myös ristiriidassa tämän tutkimusaineiston tulosten kanssa.

Esitän tässä lisäperusteluja lauseenloppuiseen liittyvistä ristiriidoista opetusmateriaalien ja tulosten välillä. Cecchetton (2012) ja Šaracin ym. (2007) tutkimuksissa on todettu viittomajärjestyksen vaikuttavan kysymysviittomien sijaintiin. SVO-sanajärjestyksellisissä kielissä sekä lauseen alku että loppu ovat sallittuja kysymysviittoman syntaktisia asemia. Vastaavasti SOV-järjestyksellisissä kielissä kysymysviittoma ei ole sallittu lauseen alussa. (Šarac ym. 2007; Cecchetto 2012.) Se saattaa selittää, miksi Rissasen (2006) mukaan kysymysviittomien sijainti on verbiviittomien jälkeen lauseen lopussa.

Tässä tutkimuksessa ei tutkita hakukysymyslauseen konstituenttien järjestystä. Siitä huolimatta tehtiin pieni havainto, joka saattaisi selittää, miksi tämän tutkimusaineiston tulokset ovat ristiriidassa esimerkiksi Rissasen (2006) oppikirjan näkemyksen kanssa. Tuloksissa havaittiin, että hakukysymyslause aloitettiin useimmiten kysymysviittomalla ennen predikaattia, joka oli joko nominaali tai verbaali. Muutamissa hakukysymyslauseissa ydinargumentit olivat läsnä: esimerkiksi hakukysymyslauseissa 16 ja 17 kysymysviittoman ja predikaatin välissä esiintyi A-argumentti. Nämä lauseet olivat tyyppiä 1 tai 2 verbaalipredikaattia sisältäviä lauseita, joissa verbaalit esiintyivät. Hakukysymyslauseiden 16 ja 17 perusteella vaikuttaisi siltä, että tätä tulosta tukevat Jantusen (2017a) tutkimuksen havainnot siitä, että suomalaisessa viittomakielessä tyyppiä 1 ja 2 verbaalipredikaattia sisältävät lauseet noudattavat ensisijaisesti SV- ja AVP-järjestystä, vaikka tässä tutkimuksessakin sekä S- että A-ydinargumentit on usein leksikaalisesti jätetty pois. Loppujen lopuksi näyttää siltä, että viittomakielissä lauseenloppuisen kysymysviittoman sijoittumisesta esitetyt kannat johtunevat viittomajärjestyksestä kuten suomalaisessa viittomakielessäkin.

Lauseen lopussa ennen osoitusta esiintyvä kysymysviittoma on yksi Zeshanin (2006) esittämistä kysymysviittoman sijoittumisvaihtoehdoista. Lauseen lopussa ja ennen osoitusta esiintyvät kysymysviittomat eroavat hieman toisistaan. Tarkemmin edellisessä kysymysviittoma on lauseen lopussa ilman osoitusta ja jälkimmäisessä kysymysviittoma on ennen osoitusta. Kuten edellä todettiin, lauseenloppuista kysymysviittomaa ei esiintynyt aineistossa ollenkaan. Se saattaa selittää, miksi aineistossa ei ollut kovin monia lauseita, joissa kysymysviittoma esiintyy lauseen lopussa ennen osoitusta. Tässä tutkimuksessa havaittiin, että hakukysymyslauseiden lopussa esiintyi melko usein osoitus. Vain kaksi lauseessa kysymysviittoma esiintyi ainoastaan lauseen lopussa ennen osoitusta. Esiintymien määrät lauseen lopussa ja ennen osoitusta lauseen lopussa eivät eroa toisistaan kovinkaan paljoa. Tässä tutkimuksessa pohdittiin, onko tarvetta

erottaa, että toinen kysymysviittoman sijainti on lauseen lopussa ja toinen lauseen lopussa ennen osoitusta. Mikä on loppujen lopuksi ero niiden välillä? Osoitus esiintyy usein lauseen lopussa hakukysymyksissä, kuten tässä aineiston hakukysymyksissä. Useissa viittomakielten tutkimuksissa ei ollut selkeää mainintaa lauseen lopussa ennen osoitusta esiintyvistä kysymysviittoman paikasta.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus

Aloittaessani tekemään tutkimusta en osannut kuvitella, miten haastavaa annotointityö oli, erityisesti syntaksin näkökulmasta. Ennen tätä tutkimusta itselläni oli kokemuksia annotointityöstä vain glossaamisesta fonologisella ja morfologisella tasolla. Kokemukseni pohjautui vahvasti Jyväskylän yliopiston korpusprojektin (Salonen ym. 2016; Salonen ym. 2018) työhön, jossa pohdin paljon korpusprojektin työntekijöiden kanssa muun muassa annotaatiolosujen pituutta, annotaatiokonventioita ja glossaamista. Hyödynsin kokemustani todella paljon tässä tutkimuksessa, erityisesti annotointityössä.

Omasta kokemuksestani huolimatta tämän tutkimuksen annotointityössä oli kolme haastavinta päävaihetta. Jokaisessa vaiheessa oli omia haasteitaan. Ensimmäisessä vaiheessa oli vaikeaa päättää, milloin viittoma alkaa viittomavirrassa ja milloin se päättyy. Seuraava oli ensimmäistä vaihetta haastavampi vaihe, jossa piti määritellä lauserajat: milloin lause alkaa ja milloin se päättyy. Lauseiden alku- ja loppukohdat olivat myös tulkinnanvaraisia. Viimeisin vaihe oli monimutkaisin ja haastavin vaihe, jonka aikana lauseiden analyysissä piti tarkastella lauseita monista eri näkökulmista, kuten prosodisesta, fonologisesta, morfologisesta ja syntaktisesta näkökulmasta. Olin yllättynyt eniten kolmannen vaiheen haasteista: lauseiden tarkastelu oli haastavaa monista syistä.

Käytännössä vaiheiden haasteet aiheuttivat sen, että tutkimuksessa kohdattiin jatkuvasti uusia ongelmia ja törmättiin uusiin havaintoihin, jotka piti ratkaista omana vaiheenaan vaativalla ajatteluprosessilla. Sen takia tämä tutkimusaihe oli haastava, vaikka tutkimuskysymyksiä olikin vain yksi. Loppujen lopuksi tutkimuskysymykseen saatiin hyvin vastauksia, vaikka tutkimuskysymys vaati todella laajaa pohjustusta lauseiden tarkastelua varten. Tutkimuksessa tarkasteltiin 105:tä kysyvää lausetta (yksinkertaisia ja kompleksisia lauseita) ja valittiin esimerkkilauseet esitettäväksi tulososaan pitkän ajatteluprosessin jälkeen. Valitut esimerkkilauseet ei-

vät olleet sattumanvaraisia, koska hakukysymyslauseet tarkasteltiin läpi todella kriittisessä ajatteluprosessissa useilla tarkastelukierroksilla ELAN-ohjelmassa. Tarkastelukierroksia, kriittistä analyysia ja omia kokemuksia pidettiin yhtenä etuna tutkimustulosten luotettavuuden näkökulmasta.

Viimeisimmässä annotaatiovaiheessa lauseiden analyysissa merkittiin myös syntaktiset merkinnät. Tässä tutkimuksessa saatiin hyvin vastauksia tarkemmin tutkimuskysymykseen, että kysymysviittoman sijainti oli useimmiten ennen predikaattia. Toisaalta analyysissa havaittiin, että predikaatin löytäminen ei aina ole helppoa. Sen takia päädyttiin siihen tulokseen, ettei anneta numeraalisia tietoja, monessako lauseessa kysymysviittoma esiintyy ennen predikaattia ja monessako predikaatin jälkeen. Aineistossa oli hyvin erilaisia lauseita: esimerkiksi osa lauseista koostui vain kahdesta viittomasta (KUINKA OS). Loppujen lopuksi ilman numeraalisia tietoja voitiin todistaa, että kysymysviittoma esiintyi useimmiten ennen predikaattia tai kysymysviittoma aloitti lauseen ilman predikaattia.

Kuten edellä todettiin, lauserajat olivat tulkinnanvaraisia. Käytännössä sekin vaikuttaa osittain sekä lauseiden määrään että kysymysviittomien sijaintiin. Esimerkiksi hakukysymyslause 35 oli havainnollinen esimerkki, jossa lauserajat olivat hämäriä. Siinä esimerkissä monista syistä, kuten prosodisesta näkökulmasta, KUINKA-kysymysviittoma ei esiinny itsenäisenä hakukysymyslauseena, ja siksi lausetta ei voi tulkita kysyväksi topiikkikommenttilauseeksi, jossa nominaalilausekkeet olisivat esimerkiksi (top[np[OMA:sinun n_TYÖELÄMÄ]] top2[n_VAIHE]). Kyseinen lause saattaa olla yksi kokonainen lause, jossa olisi kaksi eri kysymysviittomaa, tai esimerkki 35 voitaisiin jakaa kahteen lauseeseen, joissa kysymysviittomat aloittaisivat lauseen. Siitä syystä esitetty määrä (105) ei täsmää sataprosenttisesti lauseiden määrään, kuten esimerkeissä 34–35. Niissä käytettiin lause-sanan sijaan ilmaisua tai esimerkiksi, joissa saattaa olla kaksi lausetta.

Ongelmatapaukset-luokassa oli muutamia epäselviä lauseita, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta, ettei kaikkia lauseita voi määrittellä epäselvien lauserajojen vuoksi. Toisaalta muista luokista muutamia lauseita olisi pitänyt lisätä ongelmatapaukset-luokkaan, koska työn loppuvaiheessa huomattiin, että käännoistyö tehtiin huonosti, mikä vaikutti lauserajojen määrittelyyn. Jotkin lauseet olisi pitänyt yhdistää yhdeksi lauseeksi tai erottaa kahdeksi lauseeksi.

Tässä tutkimuksessa ei käytetty kovin paljon aikaa lauseiden kääntämiseen, mikä vaikutti osittain lauseiden alku- ja loppukohtien etsimistä. Tutkimuksen päätavoitteena ei ollut tutkia ellipsiä, ja siksi tutkimuksen alkuvaiheessa eli annotoinnissa pyrittiin välttämään sen tutkimista eikä otettu sitä huomioon varsinkaan lauseiden käännoistyössä. Tutkimuksen loppuvaiheessa todettiin, että olisi pitänyt toimia toisin, eli jo alkuvaiheessa olisi pitänyt ottaa ellipsiä

jonkin verran huomioon lauseita käännettäessä. Se olisi auttanut myös lauseiden alku- ja loppukohtien määrittelyssä. Toisaalta tuloksissa esiteltiin jonkin verran ellipsiä, mikä tukee myös aikaisempia tutkimustuloksia (McShane 2005; Jantunen 2013; 2017c). Jatkotutkimusta varten ellipsi on ehdottoman tärkeä tutkimusaihe.

Lisäksi muut seikat, esimerkiksi aineiston valinta, tutkimusaineiston luonne, hakukysymyslauseiden määrä ja analyysimenetelmä, tukevat tutkimustulosten luotettavuutta parhaalla mahdollisella tavalla. Nykyään viittomakielten tutkimuksissa (esim. Johnston & Schembri 2012; Jantunen 2017a) nojaututaan entistä enemmän korpustutkimukseen, jolla saadaan autenttisempaa tutkimusaineistoa, kuten tässäkin tutkimuksessa tehtiin. Lauseiden määrän ansiosta saatiin hyvin vastauksia tutkimuskysymykseen, mitkä kysymysviittomien sijainnit olivat eniten käytettyjä tässä aineistossa, mutta toisaalta aineistossa esiintyi paljon yksittäistapauksia. Näin ollen muita kysymysviittomien sijainteja ei voi yleistää. Lisäksi hakukysymyslauseiden määrän vuoksi kysymyslausekkeen olemassaoloon kannattaa suhtautua todella kriittisesti, koska tässä tutkimuksessa oli vain muutamia esimerkkejä, joissa kysymyslauseke saattaa olla.

Ei-manuaalisten elementtien tarkastelussa käytetty analyysimenetelmä on yksi tekijä, joka voi vaikeuttaa osittain lauseiden määrittelyä esimerkiksi pohdittaessa, onko kyseessä topiikkikommenttilause vai ei. Kaikkia nominaalisia lauseenalkuisia ei voi pitää topiikkeina ja topiikin tunnistaminen on haastellista (Jantunen 2009: 48). Tässä tutkimuksessa on esimerkiksi sellaisia rakenteita, joissa kokonainen topiikkikommenttilause (20) saattaa olla merkitty kulmien kohotuksella ja toisessa esimerkissä (22) kulmien kurtistys esiintyi koko lauseen ajan. Osaa lauseista oli erittäin vaikeaa tarkastella pelkästään ELAN-ohjelmassa hidastetun videon ja zoomaustoiminnon avulla, mikä vaikeuttaa ei-manuaalisten elementtien tarkastelua ja heikentää topiikkikommenttilauseiden määrän luotettavuutta. Toisaalta määrällä ei ole juuri merkitystä, koska tämä tutkimus vastaa kattavasti tutkimuskysymykseen, että topiikin jälkeistä kysymysviittoman paikkaa pidetään yhtenä vaihtoehtona kysymysviittoman sijainnille suomalaisessa viittomakielessä. Jatkotutkimusta ajatellen kannattaisi käyttää korpusaineiston lisäksi toista analyysimenetelmää, joka voisi olla liikekaappaus- eli mocap-aineisto. Esimerkiksi uusimmissa tutkimuksissa (Jantunen, Pippuri, Wainio, Puupponen & Laaksonen 2016; Puupponen 2012) käytettiin tietokonenäköaineistoa.

Toiseksi huomiota kiinnitettiin erityisesti rinnastuslauseiden tarkasteluun ei-manuaalisten elementtien osalta. Kompleksisempia eli rinnastuslauseita oli vähän hankalampaa tarkastella esimerkiksi ei-manuaalisten elementtien osalta, koska niiden määrä oli hyvin pieni verrattuna koko tutkimusaineistoon. Tässä tutkimuksessa ei haeta vastauksia ei-manuaalisiin elementteihin, ja siksi niiden rooli jäi vain sivuhuomioksi analyysin tukena. Lopuksi havaittiin,

miten olisi kannattanut perehtyä paremmin rinnastuslauseissa prosodiseen, mikä tukee rinnastuslauseiden analysointia esimerkiksi hakukysymyslauseetta 36. Myös kysymyslauseissa esiintyviä päänliikkeitä ei analysoitu kovin yksistyiskohtaisesti, koska tässä tutkimuksessa tarkasteltiin enemmän kulmakarvojen kulmien asentoja. Jatkossa kannattaisi kiinnittää huomiota kysymyslauseissa esiintyviin päänliikkeisiin, jotka vaikuttavat myös lauserajojen määrittelyyn.

Loput huomiot koskevat tutkijan eettisyyttä ja tämän maisterintutkielman tekijän kirjoittamisprosessia. Maisterintutkielman tekijänä pyrin ajattelemaan eettisesti, vaikka havaintokokemukseni perusteella tein jo omia havaintoja kysymysviittomien sijoittumisesta, että natiivien viittomisessa kysymysviittomat sijoittuvat enemmän lauseiden alkuun kuin loppuun. Kuitenkaan oletukseni ei pitänyt paikkansa. Oletin ennen analyysia, että aineistossa saattaa olla muutamia lauseita, joissa kysymysviittoman sijainti olisi lauseen lopussa. Suhtauduin kriittisesti siihen ja siksi halusin tehdä useita tarkastelukierroksia, mutta tarkastelukierrosten jälkeen tulos pystyi samana. Esimerkiksi ilmaisussa 34 kysymysviittoma tulkittiin itsenäiseksi lauseeksi, mutta toisaalta se saattaa olla lauseenloppuinen eli kysymysviittoman paikka olisi lauseen lopussa. Jatkotutkimusta varten täytyisi vielä lisätä lauseiden määrää.

Maisterintutkielman tekijän äidinkieli ei ole suomen kieli, mikä näkyy tekstissä. Sen takia koko graduprosessin aikana kirjoittaminen oli varsin haastavaa. Lisäksi oli tehtävä useita päätöksiä termien ja käsitteiden valinnoissa, koska esimerkiksi yhdellä asialla (esim. verbi) saattaa olla useita termejä eri viitekehysten vuoksi. Kaikkien tässä tutkimuksessa käytettyjen termien valintaa ei perusteltu. Esimerkiksi tulososassa esiteltiin esimerkkilauseita muodon kautta: esimerkiksi ”viittoja siristää kulmia koko lauseen” eikä lausetta kirjoitettu vaikkapa ”ei-manuaalisen elementin vaikutusala on koko lauseen”.

5.3 Yhteenveto ja jatkotutkimusehdotukset

Tässä tutkimuksessa saatiin melko hyvin vastauksia yhteen tutkimuskysymykseen, että yleisimmät kysymysviittomien sijainnit olivat kolmenlaisia: ytimen etupaikka, topiikin jälkeinen paikka ja toisto ytimen sekä etu- että takapaikassa. Toisaalta aineistossa oli paljon yksittäistapauksia, joita ei voi yleistää. Erityisesti lauseen lopussa, lauseen lopussa ennen osoitusta ja lauseen keskellä esiintyville paikoille tarvittaisiin lisävahvistusta, joten jatkotutkimuksessa uudet tutkimustulokset voisivat joko vahvistaa tai kumota näitä tuloksia. Aineistossa oli myönteisiä yksinkertaisia ja kompleksisia hakukysymyslauseita, joissa ei ollut kuvailevia verbaaleja

kolmea lausetta lukuun ottamatta. Jatkotutkimuksessa voitaisiin tutkia, kumoaako uudempi tutkimus tämän tutkimustuloksen, kun tutkimuksessa tutkitaan myös lauseita, joissa konstruoidun toiminnan rakenne esiintyy. Viittomakielten tutkimuksissa on todettu, että CA-rakenne vaikuttaa konstituenttien järjestykseen (Ferrara & Johnston 2014; Jantunen 2017b).

Kuten edellisessä alaluvussa mainittiin, lauseiden annotoinnissa törmättiin usein ongelmiin ja uusiin havaintoihin. Tässä alaluvussa esitellään neljä keskeisintä jatkotutkimusehdotusta ja muitakin sivuehdotuksia. Keskeisimmät jatkotutkimusehdotukset olisivat muun muassa osoituksen funktiot hakukysymyksissä, ellipsi, kysymysviittomien funktiot ja erilaisten kysyvien lausetyyppien, erityisesti kysyvän transitiivilauseen, konstituenttien järjestys. Mainitut jatkotutkimusaiheet tukisivat mainiosti toisiaan ja antaisivat myös uusia näkökulmia jopa koko viittomakielten tutkimusalalle. Osoituksen funktiot ja ellipsi olisivat olennaisimpia tutkimusaiheita ajatellen seuraavaa askelta, ja niistä saataisiin uusia tutkimustuloksia ja hyödytettäisiin samalla muita seuraavia jatkotutkimusaiheita, kuten kysyvän transitiivilauseen konstituenttien järjestystä.

Ensimmäinen jatkotutkimusaihe voisi olla osoituksen funktiot hakukysymyksissä. Esimerkiksi liitteestä 1 on nähtävissä, miten etusormella tuotettu osoitusviittoma esiintyi useammin lauseen lopussa kun kysymyspartikkelit (yhellä tai kahdella kädellä). Savolaisen (2006: 289) mukaan suomalaisessa viittomakielessä kysymyspartikkeli ilmaistaan joko yhdellä kädellä (OS(B)) tai kahdella kädellä (KÄMMEN-YLÖS). Kun lauseessa on kysymyspartikkeli, sen sijainti on pakollinen lauseen lopussa. Tässäkin aineistossa kysymyspartikkeli esiintyi useimmiten lauseen lopussa. Viittomakielissä kysymyspartikkelin pääfunktiona on osoittaa, että ilmaisu on kysymys (Zeshan 2004: 32). Aineiston kaikissa lauseissa ei esiintynyt osoitusviittomaa tai kysymyspartikkeliä, mutta aineiston lauseissa etusormella tuotetun osoitusviittoman frekvenssi oli 41, kämmenellä tuotetun osoitusviittoman 15 ja kysymyspartikkelin (KÄMMEN-YLÖS) 13.

Erityisesti lauseen lopussa olevasta osoitusviittomasta olisi olennaista tutkia, onko sillä myös muita funktioita kuin kysymyspartikkelin funktio. Seuraavaksi esitellään perusteluja, miksi osoituksella saattaa olla muita funktioita. Osoitus voi myös toimia nominaalisen argumentin pakollisena seuralaisena (Johnston & Schembri 2007: 203). Tuloksissa esimerkiksi kysyvässä intransitiivilauseessa 16, hakukysymyslauseessa 17 ja rinnastuslauseessa 28 kysymysviittoman ja predikaatin välissä oli A-ydinargumentti. Näissä lauseissa A-ydinargumentti ilmaistiin joko osoitusviittomalla tai nominaalisella ydinargumentilla eli HENKILÖ-viittomalla. Ne osoittivat kysymysviittoman sijainnin olevan ennen A-argumenttia ja predikaattia. Myös uusimpien tutkimusten, kuten Jantunen (2017a) ja Kimmelman (2012), mukaan tyyppillisiin

konstituenttien järjestys on AV. Lisäksi APV-konstituenttien järjestys näyttää olevan mahdollinen.

Tulosten perusteella kysymysviittoma esiintyi useimmiten ennen predikaattia yksinkertaisen ytimen etupaikassa, vaikka ydinargumentit oli leksikaalisesti jätetty pois. Jatkotutkimusta ajatellen voitaisiin hakea vastauksia seuraaviin kysymyksiin. Ensinnäkin voitaisiin tutkia, sulautuuko A-argumentti myös hakukysymyslauseen lopussa olevaan osoitusviittomaan, kun hakukysymyksissä kysymysviittoman ja predikaatin välissä ei esiinny A-argumenttia. Onko osoitus ikään kuin siirretty kysymysviittoman ja predikaatin välissä olevasta paikasta lauseen loppuun? Onko kyse pelkästään ellipsisistä, kun kysyvässä lauseessa ei esiinny osoitusviittomaa kysymysviittoman ja predikaatin välissä? Toiseksi onko samassa lauseessa esiintyvillä kahdella osoituksella eri funktioita, ensimmäisellä siis kysymysviittoman ja predikaatin välissä olevalla osoituksella ja toisella lauseen lopussa esiintyvällä osoituksella. Jos on erilaisia funktioita, voidaan tarkastella myös RRG:n näkökulmasta, missä yksikössä lauseen lopussa oleva osoitus esiintyy.

Kun osoitusviittomien funktiot hakukysymyksissä olisivat selvillä, jatkotutkimuksissa voitaisiin selvittää sekä transitiivilauseen konstituenttien järjestystä että konstituenttien syntaktisia asemia RRG:n näkökulmasta. Olisiko osassa transitiivilauseista PVA-järjestys, jos kysymysviittoman funktio olisi ikään kuin P-argumentti ja osoituksen funktio A-argumentti? Aineistosta löytyi yksinkertaisia transitiivilauseita, esimerkiksi MITÄ HARRASTAA OS ja MITÄ TEHDÄ OS. Voitaisiin tutkia, onko esimerkiksi transitiivilauseessa MITÄ-kysymysviittomalla ja ekvatiivissa MIKSI-kysymysviittomalla eri funktioita hakukysymyksissä. Jatkotutkimuksissa voitaisiin tutkia, onko MITÄ-kysymysviittoman paikka transitiivilauseessa siis osittain ydinosan sisällä ja aineiston useissa ekvatiivilauseissa esimerkiksi MIKSI-kysymysviittoman paikka ytimen etupaikassa. Jossain kielissä kysymysviittoma voi sisältyä yksikertaisen lauseen ytimen sisään (Valin Valin 2005: 5–6)

Jatkossa kysyvän lauseen konstituenttien järjestykseen liittyvissä tutkimuksissa kannattaisi käyttää toista termiä kuin tässä tutkimuksessa. Kun puhutaan siitä, miten hakukysymyslauseet rakentuvat pienimmistä konstituenteista tai miten konstituentteja voi yhdistää, kannattaisi käyttää kysymyselementti-käsitettä. Tässä tutkimuksessa havaittiin, että ytimen etupaikassa kysymyselementti saattaa olla joko yksittäinen kysymysviittoma (esim. MITEN-SAADA tai KUINKA) tai kysymyslauseke (MITÄ VUOSI). Näin ollen kysymyselementti kuvaa sen rakennetta.

Kolmas jatkotutkimusehdotus olisi ellipsi hakukysymyksissä. Aineisto osoitti ellipsin esiintyvän usein hakukysymyksissä. Esimerkiksi MITÄ-kysymysviittoman sisältävässä lauseessa (hakukysymyslause 31) predikaatti on jätetty pois. Toisessa lauseessa 33 KUINKA-kysymysviittoma saattaa toimia predikaattina, vaikka se esiintyy pelkästään osoitusviittomien kanssa samassa lauseessa. Tuloksissa esiteltiin tälle perusteluja (ks. hakukysymyslause 33). Predikaatin ellipsin ja konstituenttien järjestyksen perusteella kysymysviittoman sijainti oli useimmiten lauseen alku eli yksinkertaisen lauseen ytimen etupaikka. Sen takia tutkimus ellipsistä olisi arvokasta epätäydellisille lauseille. Suomalaisessa viittomakielessä kysymys–vastaus-rakenteesta on mainintoja (Jantunen 2013), mutta siitä huolimatta tutkimus ydinargumenttien tai predikaatin ellipsistä hakukysymyslauseissa toisi uusia näkökulmia erityisesti kysymysviittomien funktioista ja kysymysviittomien sijainnista.

Neljäs jatkotutkimusehdotus olisi kysymysviittomien funktiot. Kysymysviittomien kääntämisessä oli hyvin pieniä ongelmia, koska kysymysviittoman muoto ja merkitys eivät aina täsmää. Oli muutamia lauseita, joissa kysymysviittoma oli epäselvä tai sen kääntäminen oli hankalaa. Esimerkiksi liitteessä 1 numeroidussa lauseessa 60 lause koostui viidestä viittomasta: OS, JÄLKEEN, MINNE, MENNÄ ja OS. Viittoja artikuloi kahden viittoman ajan vain yhdellä sanalla eli 'minne', vaikka viittoi kaksi viittomaa. MENNÄ-viittoma sulautui MINNE-kysymysviittomaan. Ensimmäisenä vaihtoehtona olisi, että MENNÄ-predikaatti on jätetty pois, koska MINNE-viittoma tuotetaan kahdella viittomalla, joissa liike ei pysähtynyt. Toisena vaihtoehtona olisi, että sekä kysymysviittoma ja predikaatti ovat läsnä lauseessa.

Tässä tutkimuksessa taulukko 5 osoitti, minkälaiset kysymysviittomat olivat yleisimpiä. Jatkotutkimuksessa voitaisiin tutkia, esiintyykö uusimmissa tutkimuksissa vielä muita kysymysviittomia. MITÄ- ja KUINKA-kysymysviittomilla näyttää olevan useampia funktioita kuin esimerkiksi MIKSI-kysymysviittomalla, koska MITÄ-kysymysviittoma voi yhdistää toisia konstituettuja ja KUINKA-kysymysviittomien merkitykset vaihtelevat eri konteksteissa. Kysymyslausekkeesta tarvittaisiin lisävahvistusta, koska aineiston perusteella todettiin, ettei kaikkia lauseenalkuisia (esimerkiksi MITÄ-kysymysviittomaa ja nominaalista viittomaa) voi pitää kysymyslausekkeina. Niitä pitää tarkastella myös prosodisesta näkökulmasta ja saada yhteisiä piirteitä kysymyslausekkeen kriteereille.

Ennen tulosten analysointia en osannut kuvitella, miten hyvin Robert D. Van Valinin (1997; 2005) kehittämän funktionaalisen kieliteorian kielikäsitys vastaa tutkimustuloksia kysymysviittomien sijoittumisesta yksinkertaisiin lauseisiin. Näin ollen jatkotutkimusta ajatellen olisi hyvä tutkia lisää hakukysymyslauseita seuraten RRG:n kielikäsitystä.

Tämän tutkimuksen aihe on ajankohtainen, sillä sen tuloksia voidaan vertailla aiempiin tutkimuksiin ja hyödyntää jatkotutkimuksissa sekä suomalaisen viittomakielen oppimateriaalien suunnittelussa. Erityisesti suomalaisessa viittomakielessä kysymysviittomien sijoittumisesta olisi hyvä keskustella, miksi nykypäivänä on vielä ristiriitaisia käsityksiä lauseenloppuisesta.

6 LÄHTEET

- Aboh, Enoch & Pfau, Roland 2011: What's a Wh-Word Got to Do with It? – Paola Benincà & Nicola Munaro (toim.), *Mapping the Left Periphery: The Cartography of Syntactic Structures* (5) s. 91–124. Oxford: Oxford University Press.
- Ala-Sippola, Sanna 2012: *Agentin ilmaiseminen suomalaisella viittomakielellä tuotetussa asiatekstissä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston nykykielten laitos.
- Arendsen, Jeroen, van Doorn, Andrea J. & de Ridder, Huib 2007: When and how well do people see the onset of gestures? – *Gesture* 7 (3) s. 305–342.
- Crasborn, Onno & Sloetjes, Han 2008: *Enhanced ELAN functionality for sign language corpora*. Proceedings of LREC 2008, Sixth International Conference on Language Resources and Evaluation.
- Cecchetto, Carlo 2012: Sentence types. – Roland Pfau, Markus Steinbach & Benci Woll (toim.), *Sign language: An International Handbook* s. 292–316. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Dixon, Robert Malcolm Ward 2006: Complement Clauses and Complementation Strategies in Typological Perspective. – Robert Malmcom Ward Dixon & Alexandra Y. Aikhenvald (toim.), *Complementation: a cross-linguistic typology*. s. 1–48. Oxford: Oxford University Press.
- 2010: *Basic Linguistic Theory*. Volume 1 Methodology. Oxford: Oxford University Press.
- Dryer, Matthew S. 2013: Position of Interrogative Phrases in Content Questions. – Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (toim.), *The World Atlas of Language Structures Online*. – <http://wals.info/chapter/93> 10.9.2018
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha: 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: vastapaino.
- Fischer, Susan D. 2006: Questions and Negation in American Sign Language. – Ulrike Zeshan (toim.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages*. s. 165–197. Nijmegen: Ishara Press.
- Ferrara, Lindsay & Johnston, Trevor 2014: Elaborating who's what: A study of constructed action and clause structure in Auslan (Australian Sign Language). *Australian Journal of Linguistics*, 34 (2) s.193–215.
- Haapanen, Ulla-Maija & Wainio, Tuija 2010: Suomalaisen viittomakielen verbaalityyppien 1 ja 2 alaluokittelua sekä huomioita glossauksesta. – Tommi Jantunen (toim.), *Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon*. s. 79–98. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hakulinen, Auli & Karlsson, Fred 1995: *Nyky-suomen lauseoppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Haspelmath, Martin 2007: Coordination. Timothy Shopen (toim.), *Language typology and syntactic description: Complex constructions*. Volume 2. s. 1–51. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Herreweghe, Mieke van & Vermeerbergen, Myriam 2006: Interrogatives and negatives in Flemish Sign Language. – Ulrike Zeshan (toim.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages*. s. 225–256. Nijmegen: Ishara Press.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: *Tutki ja kirjoita*. 15–17. painos. Helsinki: Tammi
- Hodge, Gabrielle 2013: *Patterns from a signed language corpus: Clause units in Auslan (Australian sign language)*. Sydney: Macquarie University. <https://www.researchonline.mq.edu.au/vital/access/services/Download/mq:35619/SOURCE1?view=true> 10.9.2018.
- Hodge, Gabrielle & Johnston, Trevor 2014: Points, depictions, gestures and enactment: Partly, lexical and non-lexical signs as core elements of single clause-like units in Auslan (Australian sign language). – *Australian Journal of Linguistics*. 34 (2) s. 262–291.
- Itkonen, Erkki 1966: *Kieli ja sen tutkimus*. Helsinki: Helsingin liikekirjapaino Oy.
- Jantunen, Tommi 2003: *Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen*. Helsinki: Finn Lectura.
- 2007a: On topic in Finnish Sign Language. Käsikirjoitus. –http://users.jyu.fi/~tojantun/articles/JAN_topic_ms.pdf 10.9.2018.
- 2007b: The equative sentence in Finnish Sign Language. *Sign Language & Linguistics* 10 (2) s. 113–143.
- 2008: Fixed and free: order of the verbal predicate and its core arguments in declarative transitive clauses in Finnish Sign Language. *SKY Journal of Linguistics* 21 s. 83–123.
- 2009: *Tavu ja lause: tutkimuksia kahden sekventiaalisen perusyksikön olemuksesta suomalaisessa viittomakielellä*. Suomalaisen viittomakielen tohtorinväitöskirja. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- 2010: Suomalaisen viittomakielen pääsanaluokat. – Tommi Jantunen (toim.), *Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon*. s. 57–78. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 2011: Foneettisen viittoman ala. *Puhe ja kieli* 31 (2) s.51–65.
- 2013: Ellipsis in Finnish Sign Language. *Nordic Journal of Linguistics* 36 (3) s. 303–332.
- 2015: Rinnastuksen prosodiaa suomalaisessa viittomakielellä. – Mona Lehtinen & Unto K. Laine (toim.), *Julkaisut: XXIX Fonetiikan päivät. Tiede ja teknologia* (7). s. 15–21. Helsinki: Finland: Aalto-yliopisto.
- 2016. Clausal coordination in Finnish Sign Language. *Studies in Language* 40 (1) s. 204–234.

- 2017a: Fixed and NOT free: Revisiting the order of the main clausal constituents in Finnish Sign Language from a corpus perspective. *SKY Journal of Linguistics* (30) s.137–149.
- 2017b: Constructed action, the clause and the nature of syntax in Finnish Sign Language. *Open Linguistics*, 3 (1) s. 65–85.
- 2017c: Elliptical phenomena in Finnish Sign Language. – Jeroen van Craenenbroeck & Tanja Temmerman (toim.), *The Oxford Handbook of Ellipsis*. Oxford: Oxford University Press. http://users.jyu.fi/~tojantun/lat-aamo/OUP_ellipsis_FinSL_revised_FINAL.pdf 10.9.2018.
- Jantunen, Tommi, Pippuri, Outi, Wainio, Tuija, Puupponen, Anna, & Laaksonen, Jorma 2016: Annotated Video Corpus of FinSL with Kinect and Computer-Vision Data. Eleni Efthimiou, Stavroula-Evita Fotinea, Thomas Hanke, Julie Hochgesang, Jette Kristoffersen, & Johanna Mesch (toim.), *Workshop Proceedings: 7th Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Corpus Mining. Language Resources and Evaluation Conferemce (LREC 2016)*. s. 93–100. Paris: European Language Resources Association. (ELRA). http://www.lreconf.org/proceedings/lrec2016/workshops/LREC2016Workshop-SignLanguage_Proceedings.pdf 10.9.2018.
- Johnston, Trevor 2010: From archive to corpus: Transcription and annotation in the creation of signed language corpora. *International Journal of Corpus Linguistics* 15 (1) s. 106–131.
- 2016: *Auslan Corpus Annotation Guidelines*. Macquarie University (Sydney) & La Trobe University (Melbourne). November 2016 version. – http://media.auslan.org.au/attachments/Auslan_Corpus_Annotation_Guidelines_November2016.pdf 10.9.2018.
- Johnston, Trevor & Schembri, Adam 2007: *Australian Sign Language: An introduction to sign language linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johnston, Trevor & Schembri, Adam 2012: *Corpus Analysis of Sign Languages*. – <https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal0252> 10.9.2018.
- Johnson, Robert E. & Liddell, Scott K. 2011: A Segmental Framework for Representing Signs Phonetically. *Sign Language Studies* 11 (3) s. 408–463.
- Karlsson, Fred 2006: *YLEINEN KIELITIEDE*. Uudistettu laitos, 3. painos. Helsinki: yliopistopaino.
- Kimmelman, Vadim 2012: Word Order in Russian Sign Language. *Sign Language Studies* 12 (3) s. 414–445.
- Koslonen, Tytti 2015: *Retorinen kysymys ja kysyvä fokusrakenne suomalaisessa viittomakielessä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Liddell, Scott K. 1980: *American Sign Language syntax*. Approaches to Semiotics 52. Hague: Mouton.
- McKee, Rachel 2006: Aspects of interrogatives and negation in New Zealand Sign Language. – Ulrike Zeshan (toim.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages* s.70–90. Nijmegen: Ishara Press.
- McShane, Marjorie Joan 2005: *A Theory of Ellipsis*. Cary, NC (USA): Oxford University Press.
- Morgan, Michael W. 2006: Interrogatives and Negatives in Japanese Sign language (JSL). – Ulrike Zeshan (toim.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages* s. 91–127. Nijmegen: Ishara Press.
- Paunu, Juha 1981: *Viito elävästi: viittomakielen alkeistason harjoituksia, Opettajan kirja*. Painos 1. Kuurojen Liitto r.y. s. 41–49.
- 1983: *Viito elävästi 2*. Helsinki: Kuurojen Liitto r.y. s. 105–110.
- 1987: *Viito elävästi 1*. viittomakielen alkeistason oppi- ja harjoituskirja. 1. painos. Kuurojen Liitto r.y.
- Petronio, Karen & Lillo-Martin, Diane 1997: WH-Movement and the Position of Spec-CP: Evidence from American Sign Language. – *Language* 73 (1) s. 18–57. – <http://www.jstor.org/stable/416592> 10.9.2018
- Pfau, Roland & Quer, Josep 2010: Nonmanuals: their grammatical and prosodic roles. – Diane Brentari (toim.), *Sign Languages. A Cambridge Language Survey* s. 381–402. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pippuri, Outi 2015: *Annotointi- ja käännöstyö ProGram-projektissa*. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201505127633> 10.9.2018.
- Puupponen, Anna 2012: *Horisontaaliset ja vertikaaliset päänliikkeet suomalaisessa viittomakielessä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Puupponen, Anna, Wainio, Tuija, Burger, Birgitta & Jantunen, Tommi 2015: Head movements in Finnish Sign Language on the basis of Motion Capture data. A study of the form and function of nods, nodding, head thrusts, and head pulls. *Sign Language & Linguistics* 18 (1). s. 41–89.
- Quadros, Ronice M.de 2006: Questions in Braxilian Sign Language (LSB). – Ulrike Zeshan (toim.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages*. s. 270–283. Nijmegen: Ishara Press.
- Rissanen, Terhi 1985: *Viittomakielen perusrakenne*. Helsingin yliopisto: Yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja: 12.
- 1998: *The Categories of Nominal and Verbals and their morphology in Finnish Sign Language*. Yleisen kielitieteen lisensiaatintutkielma. Turun yliopisto.
- 2006: Typologis-kontrastiivinen kuvausmalli. – Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.), *Käden käännteessä: Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä* s. 121–126. Helsinki: Finn Lectura.
- Salonen, Juhana, Takkinen, Ritva, Puupponen, Anna, Nieminen, Henri & Pippuri, Outi 2016: Creating corpora of Finland's sign languages. – E. Efthimiou, S.-E. Fotinea, T. Hanke, J. Hochgesang, J. Kristoffersen, & J. Mesch

- (toim.), *Workshop Proceedings : 7th Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Corpus Mining / Proceedings of the Tenth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2016)* s. 179–184. Pariisi: European Language Resources Association (ELRA).
- Salonen, Juhana, Wainio, Tuija, Kronqvist, Antti & Keränen, Jarkko 2018: *Suomen viittomakielten korpusprojektin (CFINSL) annotointiohjeet. 1. versio*. Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.
- Sandler, Wendy & Lillo-Martin, Diane C. 2006: *Sign Language and Linguistic Universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Savolainen, Leena 2006: Interrogatives and Negatives in Finnish Sign Language: An Overview. – Ulrike Zeshan (toim.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages*. s. 284–302. Nijmegen: Ishara Press.
- Sutton-Spence, Rachel & Woll, Bencie 1999: *The Linguistics of British Sign Language. An Introduction*. Cambridge University Press.
- Šarac, Ninoslava, Schalber, Katharina, Alibašić, Tamara & Wilbur, Ronnie B. 2007: Crosslinguistic comparison of interrogatives in Croatian, Austrian, and American Sign Languages. – Pamela M. Perniss, Roland Pfau & Markus Steinbach (toim.), *Visible Variation: Comparative Studies on Sign Language Structure*. s. 207–244. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Takkinen, Ritva 2008: Kuvailevat verbit suomalaisessa viittomakielessä. *Puhe ja kieli* 28 (1) s.17–40.
- 2010: Kuvailevien viittomien leksikaalinen ja morfologis-gesturaalinen kuvaus: kielenopetuksen näkökulma. – Tommi Jantunen (toim.), *Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon*. s. 99–114. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tang, Gladys 2006: Questions and negation in Hong Kong Sign Language. – Ulrike Zeshan (toim.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages*. s. 198–224. Nijmegen: Ishara Press.
- Tang, Gladys & Lau, Prudence 2012: Coordination and subordination. – Roland Pfau, Markus Steinbach & Benci Woll (toim.), *Sign language: An International Handbook* s. 340–365. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Zeshan, Ulrike 2004: Interrogative Constructions in Signed Languages: Crosslinguistic Perspectives. – *Language* 80 (1) s. 7–39.
- 2006a: Negative and interrogative constructions in sign languages: A case study in sign language typology. – Ulrike Zeshan (toim.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages*. s. 28–68. Nijmegen: Ishara Press.
- 2006b: Regional variation in Indo-Pakistani Sign Language – Evidence from content questions and negatives. – Ulrike Zeshan (toim.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages* s. 303–323. Nijmegen: Ishara Press.
- 2006c: Negative and interrogative structures in Turkish Sign Language (TID). – Ulrike Zeshan (toim.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages* s. 128–164. Nijmegen: Ishara Press.
- Van Valin, Robert D. & LaPolla, Randy J. 1997: *Syntax: Structure, meaning and function*. Cambridge University Press.
- Van Valin, Robert D. 2005: *Exploring the syntax-semantics interface*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen & Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk> 10.9.2018.
- Vivolin-Karén, Riitta 2002: *Me suuret lehtorit: Suomalaisen viittomakielen opetuksen kehittymisestä*. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 22. Helsinki: Kuurojen liitto ry.
- Vivolin-Karén, Riitta & Alanne, Kaisa 2004: *Viittomakieli 1: Suomalaista viittomakieltä aikuisopiskelijoille*. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 29. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Wallin, Lars & Mesch, Johanna 2014: *Annoteringskonventioner för teckenspråkstexter*. Version 5. Avdelningen för teckenspråk, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Wilbur, Ronnie B. 2000: Phonological and Prosodic Layering of Nonmanuals in American Sign Language. – Karen, Emmorey & Harlan Lane (toim.), *The Signs of Language Revisited* s. 215–244. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.

LIITE 1 Aineiston luokittelun mukaisesti merkityt hakukysymyslauseiden suomenkieliset glos- sit

Hakukysymyslauseet listattiin ryhmien perusteella omassa järjestyksessään, ja kussakin luokassa lauseet listattiin kysymysviittomien määrien mukaan suurimmasta pienimpiin. Osa merkeistä, kuten käsimuodon variaatiot (esim. ASUA(A) ja @kys (esim. MISSÄ@kys), on poistettu, mutta ne näkyvät glossein seuraavassa liitteessä 2.

Ytimen etupaikka

1. x_MITÄ np[OMA:sinun NIMI]
2. x_MITÄ np[OMA:sinun NIMI] OS(B):sinä
3. x_MITÄ v_HARRASTAA OS(B):sinä
4. x_MITÄ np[ITSE:sinä IKÄ]
5. x_KUMPI x_PARAS
6. OS(G):sinä x_MITÄ x_NYT OS(G):sinä
7. x_MITÄ x_NYT OS(B):sinä
8. x_MITÄ v_TEHDÄ n_ELÄKE OS(G):sinä
9. x_MITÄ x_AIKAISEMMIN OS(G):sinä
10. x_MITÄ x_AIKAISEMMIN x_JO n_KOULU OS(G):sinä
11. x_MITÄ x_SITTEN(L-eteen) v1YRITTÄÄ v2LÄHTEÄ KÄMMEN-YLÖS@ele
12. x_MITÄ v_HARRASTAA OS(G):sinä
13. x_MITÄ x_AIKAISEMMIN n_KOULU(BB) v_KÄYDÄ KÄMMEN-YLÖS@ele
14. x_MITÄ v_TEHDÄ KÄMMEN-YLÖS@ele
15. MUTTA OS(G):sinä x_MITÄ@kys n_TURKU
16. x_MITÄ v_TEHDÄ OS(B):sinä
17. x_MITÄ n_TYÖ n_VAATETEHDAS OS(G):sinä
18. x_[MITÄ x_VUOSI] v_MENNÄ-KOULUUN n_MIKKELI OS(G):sinä
19. x_MITÄ n_AINE x_NYT OS(G)
20. x_MITÄ v_TYÖ x_KÄMMEN-YLÖS@ele
21. MITÄ v_KÄYDÄ n_KOULU x_JO OS(G):sinä
22. MAALAUUS x_MITÄ n_SYY OS(G):sinä
23. x_KUINKA n_PASKA v_entiteetti-pudota(O)_kvkk
24. x_KUINKA np[x_UUSI n_KOULU]
25. x_KUINKA n_HENKILÖ v_OPETTAA v_OPASTAA
26. x_KUINKA OS(G):sinä v_NUKKUA
27. x_KUINKA v_PÄÄSTÄ-VIRKAAN n_PIEKSÄMÄKI v_PÄÄSTÄ-VIRKAAN
28. x_KUINKA n_POMO
29. OS(G):sinä x_KUINKA x_TYYTYVÄINEN OS(G):sinä n_AMMATTI n_LEIPURI
30. x_KUINKA x_AIKAISEMMIN x_TYÖ/v_TEHDÄ KÄMMEN-YLÖS@ele
31. x_KUINKA OS(B):sinä x_NYT n_TILANNE OS(B):sinä
32. x_KUINKA x_MONI n_SIVU
33. OS(G):sinä x_KUINKA@kys x_NYT n_TYÖ KÄMMEN-YLÖS@ele
34. x_MIKSI n_VIITTOMANIMI
35. x_MIKSI np_VIITTOMANIMI OS(G):sinä
36. OS(G):sinä x_MIKSI x_AIKAISEMMIN x_JO n_VIITTOMANIMI
37. x_MIKSI n_VIITTOMANIMI
38. x_MIKSI np[OMA:sinun VIITTOMA] np_[VIITTOMANIMI] OS(B):sinä
39. x_MONTAKO n_LUOKKA

40. x_MONTAKO n_KILOMETRI OS:reitti
41. [x_MONTAKO x_VUOSI] x_JO n_ONERVA OS(G):sinä
42. xp_[MISSÄn_TYÖ] v_KÄYDÄ OS(G):sinä
43. x_MISSÄ n_KOULU OS(G):sinä
44. OS(G):sinä x_MISSÄ x_KOTOISIN
45. x_MISTÄ np[VIITTOMA] np[OS(G):sinä VIITTOMANIMI]
46. x_KUINKA-SAADA np_[VIITTOMANIMI] OS(B):sinä
47. x_MILLOIN v_ALOITTAAN n_TURKU OS(G):sinä
48. x_MILLAINEN x_JO n_TYÖ x_JO OS(G):sinä

Topiikin jälkeinen paikka

49. top[OS: JÄLKEEN] kom[kys_MITÄ n_KOULU v_MENNÄ n_AMMATTIKOULU x_TAI n_TALOUSKOULU OS(G):sinä]
50. top[OS(G):sinä n_VIITTOMANIMI] x_MITÄ v_ALOITTAAN
51. n_AMMATTI x_MITÄ v_OPIKELLA OS(G):sinä
52. top[LUKIO] np[x_MITÄ x_VUOSI] x_PI OS(G):sinä
53. top[NYT] x_MITÄ OS(G):sinä v_TEHDÄ x_NYKYÄÄN KÄMMEN-YLÖS@ele OS(B)
54. top[KOULU] x_MITÄ@ v_KÄYDÄ OS KÄMMEN-YLÖS@ele
55. top1[x_KYMMENEN@num n_LUOKKA] top2[x_JÄLKEEN] x_MISSÄ x_JO KÄMMEN-YLÖS@ele
56. top1[TYÖTÖN OS:se] top2[ENNEN-JOTAKIN] x_MISSÄ x_JO x_AJANJAKSO v_TEHDÄ OS(G):sinä
57. top1[OMA:sinun KOTI] top2[LAPSUUS] x_MISSÄ v_ASUA OS:sinä
58. top1[MIKKELI] top2[KOULU OS:sinne] x_KUINKA OS:reitti
59. n_MATKA x_KUINKA n_entiteetti-juna(V)_kvkk x_VAI n_BUSSI x_VAI n_HEVONEN v_ravistaa(Ax)kvkt
60. top[OS:se JÄLKEEN] kom[x_MINNE v_MENNÄ OS(G):sinä]

Kysymysviittoman toisto sekä ytimen etu- että takapaikassa

61. x_MISSÄ v_SYNTYÄ x_MISSÄ OS(G):sinä
62. x_MISSÄ / x_MISSÄ n_UIMARANTA@y x_MISSÄ OS
63. x_KUINKA-SAADA np[OMA:sinun VIITTOMA] np[VIITTOMANIMI] x_KUINKA-SAADA KÄMMEN-YLÖS@ele
64. x_MITEN-SAADA n_VIITTOMA x_MITEN-SAADA OS(G):sinä KÄMMEN-YLÖS@ele
65. x_KUINKA np[OMA:sinun VIITTOMA] v_ALOITTAAN x_KUINKA (OMA:sinun)
66. x_MITÄ v_VALMISTAA x_MITÄ
67. x_KUKA x_NYT v_ASUA OS: x_KUKA
68. x_KUMPI OS(G):sinä v_TYKÄTÄ np_[VANHA n_KOULU] x_VAI np[UUSI n_KOULU] x_KUMPI OS(G):sinä

Epätäydelliset lauseet

69. x_KUKA OS(G):sinä
70. x_KUKA OS(B):sinä
71. x_KUKA OS(B):sinä
72. x_KUKA OS(B):sinä
73. x_KUKA OS(B):sinä OS(G):sinä
74. OS(B):sinä x_KUKA OS(B):sinä
75. OS(B):sinä x_KUKA OS(B):sinä
76. x_KUINKA OS(B):sinä
77. x_KUINKA OS(G):sinä
78. x_KUINKA OS(B):sinä
79. x_KUINKA x_ITSE:sinä OS(G):sinä

80. x_KUINKA x_ITSE:sinä
81. OS(G):sinä x_KUINKA OS(G):sinä
82. OS(G):sinä x_KUINKA OS(G):sinä
83. OS(G):sinä x_KUINKA OS(G):sinä @hv
84. OS(G):sinä x_KUINKA OS(G):sinä
85. OS(G):sinä x_KUINKA OS(G):sinä
86. OS(G):sinä x_KUINKA OS(G):sinä
87. OS(G):sinä x_KUINKA OS(G):sinä
88. OS(G):sinä x_KUINKA OS(G):sinä
89. x_KUINKA KÄMMEN-YLÖS@ele
90. x_MISTÄ KÄMMEN-YLÖS@ele
91. x_MITÄ OS(B):sinä

Ongelmatapaukset

92. top[OS(G):sinä v_KÄYDÄ] kom[x_MITÄ v1_TEHDÄ v2_KÄYDÄ OS(G):sinä]
93. MITÄ v@sa v_SORMITTA V@sa
94. top1[OS:] top2[ZZZ n_KONE] x_MITÄ n_KONE OS:
95. OS(G):sinä x_MITÄ x_np[x_MUKAVA ENSIMMÄINEN] n_AAMU n_ILTA n_YÖ x_VUORO
x_MITÄ np_[x_MUKAVA x_ENSIMMÄINEN] OS(G):sinä
96. n_KOULU v_KÄYDÄ x_MISSÄ x_JO OS(G):sinä
97. top[KOULU] v_KÄYDÄ x_MISSÄ x_AIKAISEMMIN OS(G):sinä
98. KUINKA???
99. v_KESKUSTELLA/v_NEUVOTELLA x_KUINKA v_KOMMUNIKOIDA
100. x_KUINKA x_OMA:sinun n_TYÖELÄMÄ@y x_VAIHE x_MISSÄ x_AIKAISEMMIN x_JO
OS(G):sinä
101. OS: np[n_SÄYNÄTSALO OS:siellä] n_TEHDAS n_KUURO x_MONTAKO n_TYÖNTEKIJÄ@y
x_YHTEENSÄ x_MONTAKO
102. x_NYT v_KIELTÄÄ / x_MIKSI
103. top[n_MAALAU] kom[x_KUINKA OS(G):sinä n_TAPA OS(G):sinä
104. v_AIHEUTTAA n_[VIITTOMA] x_MITÄ OS(G):sinä
105. OS(G):sinä x_MYÖS x_KUINKA OS(G):sinä

LIITE 2 Aineiston hakukysymyslauseissa merkityt suomenkieliset glossit, hakukysymyslauseet ja käännös

Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskukselta tutkimuskäyttöön saadun videomateriaalin videotiedostoille annettujen numeraalitietojen mukaan glossit ja käännökset esitellään järjestyksessään. Jokaisessa videotiedostossa ensimmäinen viittoja on aina vasemmalla puolella istuva viittoja ja toinen on oikealla puolella istuva viittoja.

CFINSL_11

x_MITÄ(G)@kys · x_OMA:sinun · n_NIMI · x_MITÄ(G)@kys · x_OMA:sinun · n_NIMI · OS(B):sinä · x_MISTÄ@kys · n_VIITTOMA · OS(G):sinä · x_VIITTOMANIMI · x_MITÄ(G)@kys · v_HARRASTAA · OS(B):sinä · x_MITÄ(G)@kys · x_ITSE:sinä · x_IKÄ · x_MISSÄ@kys · n_TYÖ · v_KÄYDÄ · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · x_ITSE:sinä · OS(G):sinä · x_MITÄ(G)@kys · x_AIKAISEMMIN · OS(G):sinä · x_MITÄ(G)@kys · x_AIKAISEMMIN · x_JO · n_KOULU(BB) · OS(G):sinä · x_MITÄ(G)@kys · x_SITTEN(L-eteen) · v_YRITTÄÄ · v_LÄHTEÄ(L) · KÄMMEN-YLÖS@ele · x_MITÄ(G)@kys · v_HARRASTAA · OS(G):sinä · x_MITÄ(G)@kys · OS(B):sinä ·

1. x_MITÄ(G)@kys np[x_OMA:sinun n_NIMI]
2. x_MITÄ(G)@kys np[OMA:sinun NIMI] OS(B):sinä
3. x_MISTÄ@kys np[n_VIITTOMA] np[OS(G):sinä VIITTOMANIMI]
4. x_MITÄ(G)@kys v_HARRASTAA OS(B):sinä
5. x_MITÄ(G)@kys np[x_ITSE:sinä IKÄ]
6. xp[x_MISSÄ@kys n_TYÖ] v_KÄYDÄ OS(G):sinä
7. x_KUINKA@kys x_ITSE:sinä OS(G):sinä
8. x_MITÄ(G)@kys x_AIKAISEMMIN OS(G):sinä
9. x_MITÄ(G)@kys x_AIKAISEMMIN x_JO n_KOULU(BB) OS(G):sinä
10. x_MITÄ(G)@kys x_SITTEN(L-eteen) v1_YRITTÄÄ v2_LÄHTEÄ(L) KÄMMEN-YLÖS@ele
11. x_MITÄ(G)@kys v_HARRASTAA OS(G):sinä
12. x_MITÄ(G)@kys OS(B):sinä

Mikä sinun nimesi on? · Mikä sinun nimesi on? · Mistä sinun viittomanimesi tulee? · Mitä sinä harrastat? · Minkä ikäinen itse olet? · Missä töissä sinä kävit? · Kuinka itse? · Mitä aikaisemmin sinä? · Missä koulussa sinä olit aikaisemmin? · Mitä sen jälkeen teit? · Mitä sinä harrastat? · Mitä sinä [harrastat]? ·

CFINSL_12

x_KUKA@kys · OS(B):sinä · OS(B):sinä · x_KUKA@kys · OS(B):sinä · x_MIKSI@kys · x_OMA:sinun · n_VIITTOMA · n_VIITTOMANIMI · OS(B):sinä · x_KUINKA@kys · x_ITSE:sinä · x_KUINKA-SAADA@kys · n_VIITTOMANIMI · OS(B):sinä · x_MITÄ@kys · x_AIKAISEMMIN · n_KOULU(BB) · v_KÄYDÄ · KÄMMEN-YLÖS@ele · x_MITÄ(G)@kys · v_TEHDÄ · KÄMMEN-YLÖS@ele · x_KUINKA@kys · OS(B):sinä · n_KOULU(BB) · v_KÄYDÄ · x_MISSÄ(G)@kys? · x_JO · OS(G):sinä · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · x_NYT(BB) · n_TYÖ · KÄMMEN-YLÖS@ele · x_KUINKA@kys · OS(B):sinä · x_NYT · n_TILANNE · OS(B):sinä · x_MITÄ@kys · v_TEHDÄ · OS(B):sinä · x_KUINKA@kys · x_AIKAISEMMIN · n_TYÖ/v_TEHDÄ · KÄMMEN-YLÖS@ele · OS(G):sinä · x_MISSÄ@kys · x_KOTOISIN ·

1. x_KUKA@kys OS(B):sinä
2. OS(B):sinä x_KUKA@kys OS(B):sinä
3. x_MIKSI@kys np[OMA:sinun VIITTOMA] np[VIITTOMANIMI] OS(B):sinä
4. x_KUINKA@kys x_ITSE:sinä
5. x_KUINKA-SAADA@kys np[VIITTOMANIMI] OS(B):sinä
6. x_MITÄ@kys x_AIKAISEMMIN n_KOULU(BB) v_KÄYDÄ KÄMMEN-YLÖS@ele
7. x_MITÄ(G)@kys v_TEHDÄ KÄMMEN-YLÖS@ele
8. x_KUINKA@kys OS(B):sinä
9. n_KOULU(BB) v_KÄYDÄ x_MISSÄ@kys x_JO OS(G):sinä
10. OS(G):sinä x_KUINKA@kys x_NYT(BB) n_TYÖ KÄMMEN-YLÖS@ele
11. x_MITÄ@kys v_TEHDÄ OS(B):sinä
12. x_KUINKA@kys x_AIKAISEMMIN n_TYÖ/v_TEHDÄ KÄMMEN-YLÖS@ele
13. x_KUINKA@kys OS(B):sinä x_NYT n_TILANNE OS(B):sinä
14. OS(G):sinä x_MISSÄ@kys x_KOTOISIN

Kuka sinä olet? · Kuka sinä olet? · Miksi sinun viittomanimesi on tällainen? · Kuinka itse? · Mistä sinun viittomanimesi tulee? · Missä koulussa sinä kävit aikaisemmin? · Mitä teet? · Kuinka itse? · Missä koulussa sinä kävit? · Miten sinun työsi nyt? · Mitä sinä teet? · Minkälaista työtä sinä teit aikaisemmin? · Minkälainen sinun tilanteesi on nyt? · Mistä kotoisin olet? ·

CFINSL_13

· x_KUKA@kys · OS(G):sinä · x_MIKSI@kys · n_VIITTOMANIMI · x_KUKA@kys · OS(B):sinä · x_MIKSI@kys · n_VIITTOMANIMI · OS(G):sinä · OS(G):sinä · x_MIKSI@kys · x_AIKAISEMMIN · x_JO · n_VIITTOMANIMI · x_MIKSI@kys · n_VIITTOMANIMI · x_MISSÄ(G)@kys · n_KOULU(B) · OS(G):sinä · OS: · x_JÄLKEEN · x_MITÄ(G)@kys · n_KOULU · v_MENNÄ · @hv · n_y_AMMAT-

TIKOULU · x_TAI · n_y_TALOUSKOULU · OS(G):sinä · x_MITÄ(G)@kys · n_TYÖ · n_VAATE-
TEHDAS@y · OS(G):sinä · x_MONTAKO@kys · n_LUOKKA · x_MITÄ(G)@kys · n_AINE · x_NYT
· OS: ·

1. x_KUKA@kys OS(G):sinä
2. x_MIKSI@kys n_VIITTOMANIMI
3. x_KUKA@kys OS(B):sinä
4. x_MIKSI@kys n_VIITTOMANIMI OS(G):sinä
5. OS(G):sinä x_MIKSI@kys x_AIKAISEMMIN x_JO n_VIITTOMANIMI
6. x_MIKSI@kys n_VIITTOMANIMI
7. x_MISSÄ(G)@kys n_KOULU(B) OS(G):sinä
8. top[OS: JÄLKEEN] kom[kys_MITÄ(G)@kys n_KOULU v_MENNÄ n_AMMATTIKOULU x_TAI n_TA-
LOUSKOULU OS(G):sinä]
9. x_MITÄ(G)@kys n_TYÖ n_VAATETEHDAS OS(G):sinä
10. x_MONTAKO@kys n_LUOKKA
11. x_MITÄ(G)@kys n_AINE x_NYT OS:

· Kuka sinä olet? · Mistä viittomanimesi (tulee)? · Kuka sinä olet? · Mistä viittomanimesi [tulee]? · Miksi sinulla
oli aikaisemmin (eri) viittomanimi? · Miksi sinun viittomanimesi on tällainen? · Missä koulussa sinä (olit)? · Mihin
kouluun menit sen jälkeen, ammattikouluun vai talouskouluun? · Minkälainen sinun työsi oli vaatehalla? ·
Monesko luokka? · Mitä aineita on nyt? ·

CFINSL_14

· OS(G):sinä · n_VIITTOMANIMI · x_MITÄ(G)@kys · v_ALOITTA · v_AIHEUTTAA · n_VIITTOMA
· x_MITÄ(G)@kys · OS(G):sinä · x_MILLOIN@kys · v_ALOITTA · n_TURKU · OS(G):sinä ·
OS(G):sinä · x_MYÖS · x_KUINKA@kys · OS(G):sinä · OMA:sinun · KOTI · LAPSUUS ·
x_MISSÄ@kys · v_ASUA(A) · OS(G):sinä · x_KUKA@kys · x_NYT(BB) · v_ASUA(A) · OS:
x_KUKA@kys · n_KOULU · v_KÄYDÄ · x_MISSÄ@kys · x_AIKAISEMMIN · OS(G):sinä ·
x_MITÄ(G)@kys · x_VUOSI(Å) · v_MENNÄ-KOULUUN@y · n_MIKKELI · OS(G):sinä ·
x_KUMPI(V)@kys · OS(G):sinä · v_TYKÄTÄ(A) · x_VANHA · n_KOULU(BB) · x_VAI · x_UUSI
n_KOULU(BB) · x_KUMPI(V)@kys · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · n_PASKA(Y) · v_entiteetti-pu-
dota(O)_kvkk · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · OS(G):sinä · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · OS(G):sinä
· @hv · x_MIKKELI · KOULU(BB) · OS:sinne · x_KUINKA@kys · OS:reitti · n_MATKA(HB) ·
x_KUINKA@kys · n_entiteetti-juna(V)_kvkk · x_VAI · n_BUSSI(BB) · x_VAI · n_HEVONEN ·
v_ravistaa(Ax)kvkt · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · x_UUSI ·
n_KOULU(BB) · OS:se · x_JÄLKEEN · x_MINNE@kys · v_MENNÄ · OS(G):sinä · OS ·
x_MITÄ(G)@kys · n_TURKU · n_AMMATTI · x_MITÄ(G)@kys · v_OPISKELLA · OS(G):sinä ·
OS(G):sinä · v_KÄYDÄ · x_MITÄ@kys · v1_TEHDÄ(BB) · v2_KÄYDÄ · OS(G):sinä · OS(G):sinä ·

x_KUINKA@kys · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · n_HENKILÖ(Lc) · v1_OPETTA
TAA(BqB) · x_KUINKA@kys · x_OMA:sinun · n_TYÖELÄMÄ@y · x_VAIHE · x_MISSÄ@kys · x_AI
KAISEMMIN(B) · x_JO · OS(G):sinä · x_MITÄ(G)@kys · v@sa · v_SORMITTA · V@sa · OS: · ZZZ
· KONE · x_MITÄ(G)@kys · n_KONE OS: · x_MITÄ(G)@kys · v_VALMISTAA · x_MITÄ@kys ·
OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys ·
v_NUKKUA(LL) · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · OS(G):sinä · OS(G):sinä · x_MITÄ(G)@kys ·
x_MUKAVA · x_ENSIMMÄINEN · n_AAMU · n_ILTA · n_YÖ · x_VUORO · x_MITÄ(G)@kys ·
x_MUKAVA · ENSIMMÄINEN · OS(G):sinä · x_KUMPI@kys · x_PARAS · OS: · n_SÄYNNÄTSALO
· OS:siellä · n_TEHDAS · n_KUURO(G) · x_MONTAKO@kys · n_TYÖNTEKIJÄ@y · x_YHTEENSÄ ·
x_MONTAKO@kys · KUINKA@kys · x_AIKAISEMMIN(B) · n_KUURO(G) · n_LUPA · v_REKRYTOIDA
· x_KUUSITOISTA@num · NYT(BB) · v_KIELTÄÄ(I) · x_MIKSI@kys · OS(G):sinä · MITÄ(G)@kys
· x_NYT(BB) · OS(G):sinä · x_MITÄ(G)@kys · x_NYT(BB) · OS(G):sinä · x_MITÄ(G)@kys ·
v_TEHDÄ(BB) · n_ELÄKE · OS(G):sinä ·

1. top[OS(G):sinä n_VIITTOMANIMI] x_MITÄ(G)@kys v_ALOITTA
2. v_AIHEUTTA n_[VIITTOMA] x_MITÄ(G)@kys OS(G):sinä
3. x_MILLOIN@kys v_ALOITTA n_TURKU OS(G):sinä
4. OS(G):sinä x_MYÖS x_KUINKA@kys OS(G):sinä
5. top1[OMA:sinun KOTI] top2[LAPSUUS] x_MISSÄ@kys v_ASUA(A) OS(G):sinä
6. x_KUKA@kys x_NYT(BB) v_ASUA(A) OS: x_KUKA@kys
7. top[KOULU] v_KÄYDÄ x_MISSÄ@kys x_AIKAISEMMIN OS(G):sinä
8. xp[x_MITÄ(G)@kys x_VUOSI(Å)] v_MENNÄ-KOULUUN n_MIKKELI OS(G):sinä
9. x_KUMPI(V)@kys OS(G):sinä v_TYKÄTÄ(A) np_[VANHA n_KOULU(BB)] x_VAI np[UUSI
n_KOULU(BB)] x_KUMPI(V)@kys OS(G):sinä
10. x_KUINKA@kys n_PASKA v_entiteetti-pudota(O)_kvkk
11. OS(G):sinä x_KUINKA@kys OS(G):sinä
12. OS(G):sinä x_KUINKA@kys OS(G):sinä @hv
13. top1[MIKKELI] top2[KOULU(BB) OS:sinne] x_KUINKA@kys OS:reitti
14. n_MATKA(HB) x_KUINKA@kys n_entiteetti-juna(V)_kvkk x_VAI n_BUSSI(BB) x_VAI n_HEVONEN
v_ravistaa(Ax)kvkt
15. OS(G):sinä x_KUINKA@kys OS(G):sinä
16. x_KUINKA@kys np[x_UUSI n_KOULU(BB)]
17. top[OS:se JÄLKEEN] kom[x_MINNE@kys v_MENNÄ OS(G):sinä]
18. OS(G):sinä x_MITÄ(G)@kys n_TURKU
19. n_AMMATTI x_MITÄ(G)@kys v_OPISKELLA OS(G):sinä
20. top[OS(G):sinä v_KÄYDÄ] x_MITÄ(G)@kys v1_TEHDÄ(BB) v2_KÄYDÄ OS(G):sinä
21. OS(G):sinä x_KUINKA@kys OS(G):sinä
22. x_KUINKA@kys n_HENKILÖ(Lc) v_OPETTA v_OPASTAA(BqB)
23. x_KUINKA@kys x_OMA:sinun n_TYÖELÄMÄ@y x_VAIHE x_MISSÄ@kys x_AIKAISEMMIN(B)
x_JO OS(G):sinä

24. MITÄ(G)@kys v@sa v_SORMITTA V@sa
25. top1[OS:] top2[ZZZ n_KONE] x_MITÄ(G)@kys n_KONE OS:
26. x_MITÄ(G)@kys v_VALMISTAA x_MITÄ(G)@kys
27. OS(G):sinä x_KUINKA@kys OS(G):sinä
28. x_KUINKA@kys OS(G):sinä
29. x_KUINKA@kys OS(G):sinä v_NUKKUA(LL)
30. OS(G):sinä x_KUINKA@kys OS(G):sinä
31. OS(G):sinä x_MITÄ(G)@kys x_np[x_MUKAVA ENSIMMÄINEN] n_AAMU n_ILTA n_YÖ x_VUORO
x_MITÄ(G)@kys np_[x_MUKAVA x_ENSIMMÄINEN] OS(G):sinä
32. x_KUMPI(V)@kys x_PARAS
33. OS: np[n_SÄYNÄTSALO OS:siellä] n_TEHDAS n_KUURO(G) x_MONTAKO@kys n_TYÖNTE-
KIJÄ@y x_YHTEENSÄ x_MONTAKO@kys
34. x_KUINKA@kys x_AIKAISEMMIN(B) n_KUURO(G) n_LUPA v_REKRYTOIDA x_KUUSI-
TOISTA@num
35. x_NYT(BB) v_KIELTÄÄ(I) x_MIKSI@kys
36. OS(G):sinä x_MITÄ(G)@kys x_NYT(BB) OS(G):sinä
37. x_MITÄ(G)@kys x_NYT(BB) OS:sinä
38. x_MITÄ(G)@kys v_TEHDÄ(BB) n_ELÄKE OS(G):sinä

· Mistä sinun viittomanimesi tulee? · Miten oma viittomanimesi on tullut? · Milloin sinä aloitit Turussa (kou-
lun)? · Kuinka itse? · Missä sinä asuit lapsuudessasi? · Kuka nyt asuu siellä? · Missä koulussa sinä kävit ai-
kaisemmin? · Minä vuonna sinä menit Mikkeliin kouluun? · Kummasta koulusta tykkäät, uudesta vai van-
hasta? · Kuinka kakka? · Kuinka? · Kuinka? · Miten menit Mikkelin kouluun? · Menitkö matkan junalla,
bussilla vai hevoskärryillä? · Kuinka? · Kuinka uusi koulu? · Minne sinä menit sen jälkeen? · Mitä sinä Tu-
russa? · Mihin ammattiin sinä opiskelit? · Mitä sinä teit (Turussa)? · Kuinka? · Kuinka hän opetti ja ohjasi? ·
Missä olit ollessasi työelämävaiheessasi? · Mitä “V...(sorimitus)”? · Mikä (?) kone on? · Mitä valmistaa? ·
Kuinka? · Kuinka? · Kuinka sinä nukuit? · Kuinka? · Mikä sinusta on mukavin: aamu-, ilta- vai yövuoro? ·
Mikä (niistä) on paras? · ? · ? · Miksi (sitä) nyt kielletään? · Mitä sinä nyt (teet)? · Mitä sinä nyt (teet)? ·
Mitä sinä teet eläkkeellä? ·

CFINSL_15

x_MISSÄ(G)@kys · v_SYNTYÄ · x_MISSÄ(G)@kys · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · v_PÄÄSTÄ-
VIRKAAN · n_PIEKSÄMÄKI · v_PÄÄSTÄ-VIRKAAN · x_KUINKA@kys · n_POMO(AI) · v_KES-
KUSTELLA(L-suora) · x_KUINKA@kys · v_KOMMUNIKOIDA · n_MAALAUUS · x_KUINKA@kys ·
OS(G):sinä · n_TAPA · OS(G):sinä · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · x_TYYTYVÄINEN · OS(G):sinä
· n_AMMATTI · n_LEIPURI · n_MAALAUUS · x_MITÄ(G)@kys · n_SYY · OS(G):sinä ·

1. x_MISSÄ(G)@kys v_SYNTYÄ x_MISSÄ(G)@kys OS(G):sinä

2. x_KUINKA@kys v_PÄÄSTÄ-VIRKAAN n_PIEKSÄMÄKI v_PÄÄSTÄ-VIRKAAN
3. x_KUINKA@kys n_POMO(AI)
4. v_KESKUSTELLA(L-suora) x_KUINKA@kys v_KOMMUNIKOIDA
5. top[n_MAALAUS] kom[x_KUINKA@kys OS(G):sinä n_TAPA OS(G):sinä]
6. OS(G):sinä x_KUINKA@kys x_TYYTYVÄINEN OS(G):sinä n_AMMATTI n_LEIPURI
7. n_MAALAUS x_MITÄ(G)kys x_SYY OS(G):sinä

· Missä sinä synnyit? · Miten sinä sait työpaikan Pieksämäeltä? · Kuinka pomo (keskustele)? · Kuinka (hän) kommunikoi? · Millä tavalla sinä maalaat? · Oletko tyytyväinen leipurin ammattiisi? · Miksi sinä maalaat?

CFINSL_16

x_MONTAKO@kys · n_KILOMETRI · OS:reitti ·

1. x_MONTAKO@kys n_KILOMETRI OS:reitti

· Montako kilometriä se on? ·

CFINSL_17

x_KUKA@kys · OS(B):sinä · OS(G):sinä · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · OS(G):sinä · x_MISSÄ@kys · x_MISSÄ@kys · n_UIMARANTA@y · x_MISSÄ(G)@kys · OS: ·

1. x_KUKA@kys OS(B):sinä OS(G):sinä
2. OS(G):sinä x_KUINKA@kys OS(G):sinä
3. x_MISSÄ@kys / x_MISSÄ@kys n_UIMARANTA@y x_MISSÄ@kys OS:

· Kuka sinä olet? · Kuinka (sinun viittomanimesi tuli)? · Missä on uimaranta? ·

CFINSL_18

OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · OS(G):sinä · n_LUKIO · x_MITÄ(G)@kys · x_VUOSI(G) · x_PI · OS(G):sinä · x_MITÄ(G)@kys · v_TYÖ · x_KÄMMEN-YLÖS@ele · x_MONTAKO@kys · x_VUOSI(G) · x_JO · n_ONERVA · OS(G):sinä · x_KUINKA@kys · x_MONI@toisto · n_SIVU(B)

1. OS(G):sinä x_KUINKA@kys OS(G):sinä
2. top[n_LUKIO] np[MITÄ@kys VUOSI(G)] x_PI OS(G):sinä
3. x_MITÄ(G)@kys v_TYÖ x_KÄMMEN-YLÖS@ele

4. xp_[x_MONTAKO@kys x_VUOSI(G)] x_JO n_ONERVA OS(G):sinä
5. x_KUINKA@kys x_MONI@toisto n_SIVU(B)

· Kuinka itse? · Minä vuonna sinä olit lukiossa? · Mitä työtä sinä teet? · Kuinka monta vuotta sinä olit Onervassa?
 · Kuinka monta sivua (tutkimussuunnitelmassa on)? ·

CFINSL_19

· x_KUKA@kys · OS(B):sinä · x_KUINKA-SAADA(A)@kys · x_OMA:sinun · n_VIITTOMA · n_VIITTOMANIMI · KUINKA-SAADA(A)@kys · KÄMMEN-YLÖS@ele · x_MISTÄ@kys · KÄMMEN-YLÖS@ele · x_MITÄ(G)@kys · v_KÄYDÄ · n_KOULU(BB) · x_JO · OS(G):sinä · x_KYMMENEN@num · n_LUOKKA · x_JÄLKEEN · x_MISSÄ@kys · x_JO · KÄMMEN-YLÖS@ele · x_KUINKA@kys · x_KÄMMEN-YLÖS@ele · x_NYT(BB) · x_MITÄ(G)@kys · OS(G):sinä · v_TEHDÄ(BB) · x_NYKYÄÄN · KÄMMEN-YLÖS@ele · OS(B):sinä · x_KUINKA@kys · OS(B):sinä · n_TYÖTÖN · OS:se · x_ENNEN-JOTAKIN · x_MISSÄ(G)@kys · x_JO · x_AJANJAKSO/JOHONKIN-MENNESSÄ · v_TEHDÄ(BB) · OS(G):sinä · x_MILLAINEN@kys · x_JO · n_TYÖ · x_JO · OS(G):sinä

1. x_KUKA@kys OS(B):sinä
2. x_KUINKA-SAADA(A)@kys np[OMA:sinun VIITTOMA] np[VIITTOMANIMI] x_KUINKA-SAADA(A)@kys KÄMMEN-YLÖS@ele
3. x_MISTÄ@kys KÄMMEN-YLÖS@ele
4. MITÄ@kys v_KÄYDÄ n_KOULU(BB) x_JO OS(G):sinä
5. top1[x_KYMMENEN@num n_LUOKKA] top2[x_JÄLKEEN] x_MISSÄ@kys x_JO KÄMMEN-YLÖS@ele
6. x_KUINKA@kys KÄMMEN-YLÖS@ele
7. top1[NYT(BB)] x_MITÄ(G)@kys OS(G):sinä v_TEHDÄ(BB) x_NYKYÄÄN KÄMMEN-YLÖS@ele OS(B):sinä
8. x_KUINKA@kys OS(B):sinä
9. top1[TYÖTÖN OS:se] top2[ENNEN-JOTAKIN] x_MISSÄ(G)@kys x_JO x_AJANJAKSO/JOHONKIN-MENNESSÄ v_TEHDÄ(BB) OS(G):sinä
10. x_MILLAINEN@kys x_JO n_TYÖ x_JO OS(G):sinä

· Kuka sinä olet? · Mistä sinun viittomanimesi tulee? · Mistä olet (kotoisin)? · Missä koulussa sinä kävit? · Missä olit kymmenennen luokan jälkeen? · Kuinka itse? · Mitä sinä teet nykyään? · Kuinka itse? · Mitä teit työttömänä olon jälkeen? · Millaista työtä (sinulla) oli? ·

CFINSL_20

OS(B):sinä · x_KUKA@kys · OS(B):sinä · x_MITEN-SAADA@kys · n_VIITTOMA · x_MITEN-SAADA@kys · OS(G):sinä · KÄMMEN-YLÖS@ele · n_KOULU(BB) · x_MITÄ(G)@kys · v_KÄYDÄ · OS: · KÄMMEN-YLÖS@ele ·

1. OS(B):sinä x_KUKA@kys OS(B):sinä
2. x_MITEN-SAADA@kys n_VIITTOMA x_MITEN-SAADA@kys OS(G):sinä KÄMMEN-YLÖS@ele
3. top[n_KOULU(BB)] x_MITÄ(G)@kys v_KÄYDÄ OS: KÄMMEN-YLÖS@ele

· Kuka sinä olet? · Mistä sinun viittomanimesi tulee? · Missä koulussa sinä kävit? ·

CFINSL_21

KUINKA@kys · x_OMA:sinun · n_VIITTOMA · v_ALOITTAA(GG) · x_KUINKA@kys · OMA:sinun

1. x_KUINKA@kys np[OMA:sinun VIITTOMA] v_ALOITTAA(GG) x_KUINKA@kys OMA:sinun

· Miten sinun viittomanimesi tulee? ·

LIITE 3 Kysymysviittomat kuvina

Osa aineistossa esiintyvistä kysymysviittomista näkyy tässä liitteessä ja osa kysymysviittomista näkyy alaluvussa 2.1 (s. 4)

KUINKA-SAADA

MILLAINEN

MINNE

MISTÄ